గోర్కీ కథలు

ఒకటో భాగం.

అనువాదం:
మహీధర జగన్మోహన్

విశ్వసాహిత్యమాల, రాజమండ్రి.

విశ్వసాహిత్యమాల 44.

గోర్కీ కథలు

ఒకటో భాగం.

అనువాదం :
జగన్మోహన్.

విశ్వసాహిత్యమాల, రాజమండి.

GORKY KATHALU.

Translated by

M. Jagan Mohan Rao.

AVANTI PRESS - RAJAHMUNDRY,

M. JAGAN MOHAN RAO,

Q. H. NO. 75 E. G. COPIES 500.

NOVEMBER, 1947.

Price 1/8.

ముందుమాట.

మాగ్జిం గోర్కీ పేరు విననివారు నేటి యువకుల్లో లేరు. శ్రామిక వర్గోద్యమం బలపడిన యీ దశలో గోర్కీ మహాశయుని రచనలు చవిచూసిన ఆంధ్ర పాఠకులు యీ మహాకవి సందేశాన్నీ, పిలుపును అందుకొనే వున్నారు.

గోర్కీ రచనలు అనేక దేశభాషల్లో కనువదింపబడినాయి. తెలుగులో "అమ్మ" అనే నవల, కొన్ని కథలుమాత్రమే వెలువడినాయి. ఈ సంపుటిలోని కథలు యింతవరకు తెలుగుపాఠకుల కచుంబితములు. క్రమంగా గోర్కీ లేఖిని నుంచి వెలువడ్డ అమూల్య రచనలను ఆంధ్ర మహాజనుల ముందు వుంచ ప్రయత్నిస్తాము.

గోర్కీ గొప్ప కళావేత్త. యుగయుగాలనుంచీ పీడితులై, తాడితులై, దారిద్ర్య అజ్ఞాన పీడనలకు గురియై ధూళిలో పొర్లాడుతున్న "మానవాధములు" "నరపశువులు" గోర్కీ నిశిత కళావైదగ్ధ్యంక్రింద వెలుతురులోనికి వచ్చేరు. వాళ్లూ మానవులేయనీ; మనమే మానవుల మనుకొనేవాళ్లు చాలమంది అందు కనర్హులనీ యెలుగెత్తి చాటినవాడు. గోర్కీ. మానవుని సుస్వభావం జయించితీరుతుందనీ, పురోగమనమే ప్రకృతిసిద్ధమనీ, కృతకములైన జాతి, మత, వర్గభేదాల్ని దాటి మానవులు మరో నూతనలోకంలోకి అడుగుబెడతారనీ ఆయన విశ్వాసం. దాని సాధనకే జీవితా న్నర్పించిన జ్ఞాని.

గోర్కీ సాహిత్యసేవ చేసిన నలభై సంవత్సరాల్లోనూ ఎన్నో కథలు, నాటకాలు, నవలలు, వ్యాసాలు, లేఖలు రాసేడు.

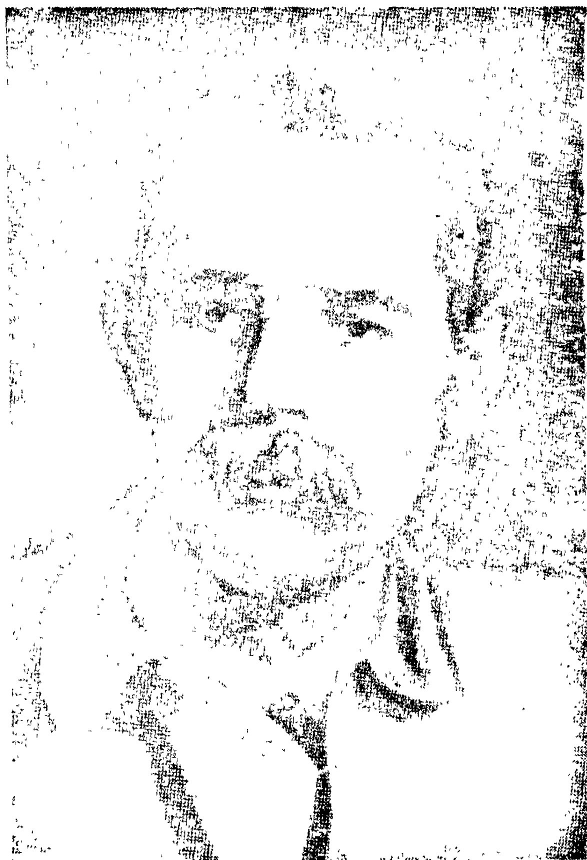
గోర్కీవంటి ఉత్తమ కళాకారుని రచనలను ఆంధ్ర పాఠకుల కందించాలనే ప్రయత్నంయొక్క మొదటిఫలితం యిది. త్వరలోనే ఆయన యితర రచనలనీ పాఠకుల కందింపగలమని మా యాశ.

రాజమండ్రి, 15-11-1947

మహీధర జగన్మోహన్.
సంపాదకుడు.

విషయసూచిక.

1.	యూదు బాలుడు	7
2.	ఆరాధిత	15
3.	మా రోజుల్లో యెరుగం!	45
4.	తల్లి పేగు	52
5.	బాలుని డైరీ	68
6.	ఫెల్యాష్ (1894)	85

యూదు బాలుడు.

ఇంత సామాన్యమైన విషయాన్ని చెప్పడం ఎట్లాగో నాకు తెలియడం లేదు. ఐనాసరే, యీ చిన్న కథని మీకు చెప్పడానికి సాహసించక తప్పదు.

నా చిన్నతనపురోజుల్లో మాట. మావీధుల్లో కుర్రాళ్లం అందరం జట్టుగా వుండేవాళ్ళం. ఆదివారం వచ్చినా, వేసవి సెలవులు వచ్చినా మేమందరం 'హో'మని బైలుదేరి మా వూరికి సమీపంలోనేవున్న అడవికిపోయి, పక్షుల్లా స్వేచ్ఛగా, సంతోషంగా తిరిగేవాళ్ళం. వాళ్ళందర్లోకీ నేనే పెద్దవాణ్ణి అన్నివిధాలా. వయస్సులోనూ, ఒడ్డుపొడుగుల్లోనూ, బలంలోనూ అధికుణ్ణి నేనే అవడంవల్ల మాగుంపుకి నేనే నాయకుణ్ణి కూడాను.

దుమ్ము కొట్టుకుంటూండే మావీధులు వదలిపెట్టి, అడవికి పోడానికి మాకెంతో సంతోషం. అందుచేతనే సెలవుదినం వస్తూందీ అంటే మాకందరికీ యెంతో ఆతురతగా వుండేది. పిల్లలందరూ వాళ్ళ తల్లులచేత రొట్టెలు చేయించుకుని పట్టుకొచ్చేవారు. నేనుమాత్రం బజారులో మిఠాయిలుకొని, ఓపెద్ద సీసా నిండుగా షర్బతు పోసుకొని, బైలుదేరేవాణ్ణి. పచ్చటి ఆకులతోనూ, రంగురంగుల పువ్వులతోనూ, పళ్లూ కాయలతోనూ కలకల్లాడుతూండే అడవి మమ్మల్ని చేయెత్తి పిలుస్తూ

న్నట్లుండేది. గొర్రెలమందను తోలుకుపోయే గొల్లలాగే నేనూ యీ పిల్లలను తీసుకుని పోతూండేవాణ్ణి.

మేమెప్పుడూ వుదయాన్నే బైలుదేరేవాళ్లం. ప్రాతఃకాల ప్రార్థనకు చెర్చిలో గంటలు మ్రోగేవేళా, మేం అడవికి సాగేవేళా ఒకటే. పిల్లలకాళ్లు వీధుల్లోని దుమ్మును రేపుతూంటే, ఆ ధూళి మేఘాల్లా మా వెంబడే వచ్చేది.

అడవికి చేరుకుని ప్రొద్దు నడినెత్తికొచ్చేదాకా ఆటలాడుకొనేవాళ్లం. అప్పటి కందరూ బాగా అలసిపోయేవాళ్ళు. దగ్గరలో వున్న ఓ సెలయేఱు దరికి చేరుకుని చల్లనినీళ్లలో కాలు చేతులు కడుక్కుంటే యెంతో సేద దేరినట్లుండేది. తెచ్చిన మూటలు విప్పి, రొట్టెలు, బిస్కట్లు, మిఠాయిలు తిని, తలో కాస్త షర్బతు త్రాగేవాళ్ళం. మరీ చిన్నపిల్లలే చెట్టునీడనో పడుకుని చూస్తూండగానే నిద్రపోవడం, పెద్దపిల్లలు సరదాగా బాతాఖానీ కొడుతూండడం,- యిదీ తరువాతిపని. మేలుకుని వున్నవాళ్ళు నన్నేదేనా కథ చెప్పమని వేపుకుతినేవాళ్ళు; వాళ్ళని చుట్టూ కూర్చోబెట్టుకుని సరదాగా మాట్లాడుతూ, కథలు చెప్పేవాణ్ణి. నాకెన్నో కథలు వచ్చునులేండి. తెచ్చిపెట్టుకున్న ఆరిందాతనం, దానితో వచ్చే గాంభీర్యం,- యివి నాకెంతో ఆనందాన్నిచ్చేవి. కాని ఒక్కొక్కప్పుడు నాలో యింకో భావం కూడా కలిగేది. కథలు వింటూ నిశ్శబ్దంగా కూర్చున్న ఆపిల్లలే మహా మేధావులనీ, నేనే అజ్ఞానిననీ అనిపించేది, ఎందుకో!

ఏ చెట్టునీడనో వెల్లకిలావాలి, తివాచీలావున్న మెత్తని పచ్చికలో విశ్రమించిన నాచుట్టూ తమ అమాయిక నేత్రాలతో బహుశ్రద్ధగా చూస్తూ కూర్చునేవాళ్ళు, పిల్లలు. పైన వినీలాకాశం, సమీపంలో గలగలా ప్రవహించే సెలయేరు, చుట్టూ పచ్చని చాందినీకట్టినట్లున్న అడవి; అంతా నిశ్శబ్దం. గాలి వీచినపుడుమాత్రం చెట్లఆకులూ, పొదలూ గలగల్లాడుతూ కదిలేవి. చెట్లనీడలు అటునిటు జరుగుతూ కదులుతూంటే ఎండ నీడలు మామీద ఆటలాడేవి. ఆ దృశ్యమంతా నా హృదయాన్ని ఆనందంతో నింపేది.

వినీలాకాశంలో తెల్లని మేఘశకలాలు కదిలిపోతూండేవి. వెచ్చగావుండే భూలోకంనుంచి చూస్తే ఆకాశపు నీలిమలో ఎంతో చల్లదనం వుందనిపిస్తుంది. ఆకాశంలో కదులుతూ, కరిగిపోతూండే తెల్లనిమేఘాలు చూపరహృదయాల్లో ఆశ్చర్యానందాల్ని వెదజల్లిపోతూంటాయి.

ఆ నిరాడంబర మనోహర ప్రకృతిసీమల్లో సుఖాసీనులై మానవజీవితపు సుఖదుఃఖాల్ని కథలరూపంలో వినేందుకు పిల్లలంతా నాచుట్టూ చేరేవారు.

గతించిపోయిన ఆ దినాలే నా జీవితంలో సుఖ సంతోష నిలయాలు. ప్రపంచంలోని అంతులేనిదుఃఖంతో, బానిసత్వంతో మోడుబారిన నా మనస్సులో బాల్యంలోని అమాయిక సంతోషానుభవస్మృతే మరల మరల జీవాన్ని పోస్తూంటుంది. నా జీవితపుటాశల్ని అమరంగా, నవ్యంగావుంచేది బాల్యస్మృతే.

మామూలుగానే ఒక సెలవురోజున పిల్లలందర్నీ వెంట బెట్టుకుని బైలుదేరి అడవికి పోతున్నాను. ఊరిబైట మాకొక అపరిచిత బాలకు డెదురుపడ్డాడు. వాడి కాళ్ళకి జోడులేవు. చిరిగిపోయిన చొక్కాలోంచి కృశించిన శరీరం తొంగిచూ స్తూంది. గిరజాల జుట్టు మొఖంమీద పడుతూంటే మాటి మాటికీ వెనక్కి ఒత్తుకుంటూ నడుస్తూన్నాడా బాలుడు. అతని లేతముఖంలో అనంతమైన బాధ నిగూఢంగా కనిపిస్తూనేవుంది. చూడ్డంతోటే ఆతడొక యూదుబాలుడని అందరం గ్రహించేం.

పాలిపోయి, కాంతిహీనంగావున్న ఆ బాలునిముఖంలోని రెండు నల్లటికళ్ళూ ఎర్రబడివున్నాయి. బహుశా అంతక్రితమే యేడ్చి యేడ్చి వుంటాడు. ఆ బాలుడు మా అందరిమధ్యా కాళ్ళు నిలద్రొక్కుకు నిలబడ్డాడు. కమిలి నల్లబడివున్న అతని రెండు పెదిమలూ భయంవల్ల విడివడ్డాయి. మరుక్షణంలో తేరుకుని ఒక్కగంతులో మామధ్యనుంచి బైటకురికేశు.

"పట్టుకోండిరా! యూదువెధవని పట్టుకోండి!" అని అరిచేరు, కుర్రాళ్ళందరూ.

యూదుబాలుడు పారిపోతాడనే అనుకున్నాను, కాని వాడు పెదవులు బిగించి, శరీరాన్ని కూడదీసుకుని, నడ్డివెనక చేతులుకలిపి అక్కడున్న దడికి జేరబడి నిల్చున్నాడు. ఓక్షణం అట్లాగే నిల్చుని హఠాత్తుగా అన్నాడు:

"మీకో తమాషా చూపించనా?"

స్పష్టమైన కంఠంతో తాపీగానే మాట్లాడేవాడతడు. తనను కాపాడుకోడానికి యిదో యెత్తు అనుకున్నాను, మొదట్లో. పిల్లలందరూ వాడిమాటలకు అంగీకారంగా తలలూపి దూరంగా నిలబడ్డారు. కొంచెం పెద్దకుఱ్ఱాళ్ళుమాత్రం వాడివైపు క్రూరంగా చూస్తూ, ధిక్కారంగా అక్కడే నిలుచున్నారు.

మా పిల్లవాళ్ళలోకూడా కక్షలకేం తక్కువలేదు. ఓ వీధి పిల్లలకీ రెండోవీధివాళ్ళకీ యెప్పుడూ పేచీలే. అన్నివిషయా ల్లోనూ ఒకరు తమకు తీసికట్టేఅని మరొకరి అభిప్రాయం. కాని చిన్నపిల్లలు మాత్రం యీ భేదాలనేమీ లెక్కచేసే వాళ్ళుకారు. ఈ సందర్భంలోకూడా మాలోని చిన్నపిల్లవాళ్ళే చొరవతీసుకున్నారు:

"అబ్బాయీ! రా! తమాషా చూపించు, మరి." అన్నారు, వాళ్ళంతా యేక కంఠంతో.

సన్నటి అందమైన ఆయూదుకుఱ్ఱాడు ముందుకి వచ్చేడు. వెనక్కి వాలి, చేతులు నేలకానించి, కాళ్లు పైకిలేపి, చేతుల మీదే నిలబడ్డాడు. ఆతర్వాత రకరకాల మొగ్గలు వేసి చూపు తూంటే చిరుగులగుడ్డల్లోంచి వన్నెమాసిన వాని శరీరం కని పించేది. వాడి యెముకలగూళ్లుకూడా పైకి వచ్చేవున్నాయి. ఇంకోమారు వంగితే ఆసన్నటి యెముకలు విరిగిపోతాయేమో! అనిపించేది. చెమటతో తడిసిన చొక్కా వీపుకి అంటుకుం పోయింది. ఒకొక్కఫీటు అయిపోయినప్పుడు చుట్టూవున్న మాఅందరివైపూ చూచి, నిర్జీవమైన నవ్వు తెచ్చి పెట్టుకునే

వాడు. అతని కళ్లు నవ్వినప్పుడు పెద్దవై బాధతో తెరుచుకున్నట్లుండేవి. ఆనేత్రాల్లో యెంతో ఓరిమీ, గాంభీర్యం తొంగిచూసలాడేవి. వాడి మొగ్గలూ, పల్టీలూ చూసి పిల్లలంతా ఉల్లాసంగా కేకలువేస్తూ, హుషార్ చేస్తున్నారు. కొందరు వాని ననుకరిస్తూ ఆదుమ్ములో పల్టీలు కొడుతూన్నారు. తమ ప్రయత్నాల్లో నెగ్గిన వాళ్ల అట్టహాసాలతోటీ, చేతగాక క్రిందపడి మోచెయ్యో మడతపడినవాళ్ళ నొప్పులతోటీ, అంతా గందరగోళంగా వుంది.

ఇంతలో ఆకుర్రవాడు ఫీట్లు పూర్తిచేసి లేచి నిల్చున్నాడు. మావాళ్ల ప్రయత్నాలుకూడా ఠకీమని నిలిచిపోయేయి! అభిజ్ఞుడూ, అనుభవజ్ఞుడూ ఐన కళావేత్త ప్రేక్షకులవైపూ, ప్రారంభకులవైపూ చూసినట్లుగా ఆయూందుబాలుడు మావైపు చూసేడు. కొంచెం ఆగి, వాడు,—

"నాకేమైనా యివ్వండి" అనడిగేడు.

అంతా నిశ్శబ్దంగా వున్నారు. ఓచివరనుండి యెవరో కేకేసేరు:

"డబ్బు కావాలా? ?

"అవును"

"బలేరా!"

"డబ్బుకైతే మేమూ చెయ్యగలం!"

అంతా తలోకమాదిరిగానూ మాట్లాడుతూన్నారు. వాడు డబ్బడగడంతోటే కుర్రాళ్ళందరికీ మామూలు కోపం,

అసూయ, అనుమానం వచ్చేసేయి. నవ్వుతూ, వెకిలిగా పరిహాసం చేస్తూ, తిడుతూ ఒక్కొక్కరే అక్కడినుంచి ముందుకి సాగిపోతున్నారు. నిజానికి, వాళ్ళదగ్గర చిల్లిడబ్బుకూడా లేదు. నాజేబులో మాత్రం చిల్లర యెడణాలున్నాయి. అవితీసి యూదుబాలుని చేతిలో పెట్టేను. వాటిని తీసికొంటూ ఆనందంతో 'అభివందనాలు' అని, యింటికి పోడానికి వెనక తిరిగేడు. వాడి వీపుమీద చొక్కా అంటుకుపోయి, నల్లటి డాగులతో వుంది.

"అబ్బాయ్! ఆగు! నడ్డిమీద ఆ డాగులేమిటి?" అని అప్రయత్నంగానే కేకేసేను.

వాడూ ఆగి, వెనక తిరిగి నిదానంగా నాకళ్ళలోకి చూస్తూ, చిరునవ్వుతో అన్నాడు:

"నానడ్డిమీదేనా? మొన్న తిరునాళ్ళలో మొగ్గలేస్తూ, నేనూ, మానాన్నా పైనుంచి క్రిందికి పడిపోయేం. గాయాలు తగిలేయి. నాదెబ్బలు చాలవరకు మానేయి, కాని మానాన్న యింకా మంచం మీదే వున్నాడు."

నేను దగ్గిరికి వెళ్ళి వాడిచొక్కా పైకెత్తేను. ఎడం భుజం మీదినుంచి తుంటివరకూ చీరుకుపోయి వుంది. గాయం మానుపట్టినా యింక పచ్చిగానేవుంది. మొగ్గలువేస్తూన్నప్పుడు చిట్లి, గాయం రేగి, రక్తం పైకి చిందింది.

"అబ్బే! అట్టే బాధగాలేదు. కొంచెం జిలా, నొప్పీ వుందంతే!" అన్నాడా పిల్లవాడు, చిరునవ్వుతో.

నానోట మాటరాలేదు. మూగగానే నిల్చునిపోయేను. వాడు ధైర్యంగా, వీరునిలా నాయెదుట నిల్చుని నాకళ్లలోకి చూస్తూ, ఆరిందాలాగ, గంభీరంగా చెప్ప నారంభించేడు.

"నాపొట్టకోసం యీఫీట్లు చేస్తున్నానని అనుకున్నారు గదూ? అది సరి కాదు. మానాన్నకోసం చేస్తున్నా. ఇంట్లో తిండిలేదు. చేత దమ్మిడీలేదు మానాన్న గాయాలతో మంచం పట్టివున్నాడు. అందుచేత నేను సంపాదించక తీరదు. మేము యూదులం గనుక అందరూ మమ్మల్ని చూసి అసహ్యించు కొనేవారే, బాధించేవారే. మీదయకి నమస్కారం. వెడతా నండి. సెలవు."

చకచకా హుషారుగా మాట్లాడుతూ, గిరజాలతో అందంగావున్నతల వంచి నాకు నమస్కారం చేసి, త్వరగా నడిచి వెళ్ళిపోయేడు. ఆధీరయూదుబాలుని మీదినుంచి నాచూపులు తిరిగి రానంటున్నాయి. కాని చుట్టూవున్న యిళ్ళన్నీ నిశ్శబ్దంగా వానివైపు గాజుకళ్ళతో నిష్కరుణగా, నిర్లక్ష్యంగా చూస్తున్నాయి.

ఈ కథైతే చాల సాధారణమైనదే. కాని, తరువాత నాజీవితపు కష్టదినాలన్నిటిలోనూ ఆయూదుబాలుని ధైర్యాన్ని ఓరిమినీ జ్ఞప్తికి తెచ్చుకుని, హృదయాన్ని ఆశతో నింపుకొనే వాణ్ణి.

ఆ రా ధి త

ఆ మేడక్రిందిగదిలో అంతా చెమ్మగా, చీకటిగా వుండేది. కిటికీకి బైట దట్టమైన యినపచిక్కం బిగించేరు. పిండీ, దుమ్మూ కొట్టుకున్న అద్దాలతలుపులు సూర్యరశ్మిని చొరసచ్చేవేగావు. కిటికీ కెదురుగా యెప్పుడూ బురదతొట్టీ, నీటితొట్టీ నిండిన ఖాళీస్థలం. ఆగదిలో మేము యిరవై ఆరుగురం, సజీవ యంత్రాల్లా తెల్లవారింది మొదలు రాత్రి పడేదాకా విరామం లేకండా దినానికి పద్ధానుగు గంటలు పనిచేసేవాళ్లం. గోధుమ పిండి కలపడం, ముద్దలు చేయడం, మర్దించడం, రొట్టెలు–బిస్కట్లు చేయడం, కాల్చడం,-రోజంతా, ప్రతీదినం యిదే పని.

వీధినపోయే ముష్టివాళ్లకీ నిరుద్యోగ కార్మికులకీ రొట్టెలు–బిస్కట్లు పడేస్తామేమోనని మాయజమాని కిటికీకి దట్టమైన యినపచిక్కం బిగించి, సందు లేకండా చేసేడు.

యజమాని మమ్మల్నెప్పుడూ వెధవా! కుంకా! లంజ కొడకా! అనే పిలిచేవాడు. మా భోజనంలోనికి మాంసానికి బదులు చౌకపారుగా దొరికే సగం కుళ్ళిన ప్రేగులే వుడకేయించి యిచ్చేవాడు. పొగచూరి, బూజుపట్టిన కప్పు క్రింద, ఆ రాతిగోడలనడుమ పనిచేయడానికి మాకు ఊపిరి తిరిగేదే కాదు. మాజీవితాలు యెంతో భారంగా, నిస్సారంగా గడుస్తూండేవి.

మాకు రాత్రి మకాంకూడా ఆ రాతిగదే. బడలిక తీరకుండానే, నిద్దురబద్ధకంతో ఉదయం ఐదుగంటలకే లేచేవాళ్ళం.

ఇంకా ఆరూ కొట్టకముందే నిర్జీవంగా, ఉదాసీనంగా బల్లల ముందు కూర్చుని, రాత్రి కలిపివుంచిన పిండిముద్దను మర్దించడం, వొత్తడం ప్రారంభించే వాళ్ళం. పిండిని రొట్టెలూ, బిస్కట్లూ క్రింద చేయడం, గట్టిపడినప్పుడు పిండిని పిసికి మర్దించడం,— రోజంతా అవిరామంగా యిదే పని. టీ కెటిల్‌లో నీరు మరుగుతూ శబ్దం చేస్తూ వుండేది. బిస్కట్లు కాల్చేవాడి అట్లకాడ పెనంమీద 'కిరకిర' మని రోజంతా అంటూనే వుండేది.

తెల్లవారింది మొదలు రాత్రి అయేదాకా రొట్టెల పొయ్యి మండుతూంటుంది. దాన్ని రావణాసురుడికాష్టం అనే చెప్పొచ్చు. మంటలు నాలుకలు చాచుకొని పైకి లేస్తూంటే, వాటి నీడలు గదిగోడలమీద ఆడుతూ మమ్మల్ని వెక్కిరిస్తూన్నట్లుండేవి! కథల్లో చెప్పుకొనే రాక్షసుని తలలాగ పొయ్యి మంటలు కక్కుతూ, వేడిగాలి వదులుతూ నల్లటి గాలికన్నాల గుండా విరామంలేని మాపనిని తనిఖీ చేస్తున్నట్లుండేది. గాలి కన్నాలు రెండూ రాక్షసుని నేత్రద్వయంలాగ అల్పమానవులమైన మమ్మల్ని విసుగ్గానూ, నిరసనగానూ చూస్తూన్నట్లుండి, మాకు భయం గొల్పేవి.

గదంతా, క్రిందా మీదా పిండి దుమ్ము; నేలమీదంతా మాకాలి బూట్లతో వచ్చిపడిన బురద; మండే పొయ్యివల్ల వేడెక్కి ఉక్కిరి బిక్కిరి చేసే గాలి; వళ్ళంతా చెమటలో జిడ్డోడుతూ బల్లకి అటు తొమ్మండుగురం, యిటు తొమ్మండుగురం యెదురెదురుగా కూర్చుని, యంత్రాల్లాగ చేతులు కదుపు

తూంటే 'కాలప్రవాహం స్థంభించిందా!' అనిపించేది. మాపనిలో మార్పు లేకపోవడంవల్ల అసలు ఆలోచించాల్సిన పనేలేదు. విసుగు పుట్టించే యీపనికి అలవాటుపడిన మాఅవయవాలు, వాటంతటవే పనిచేసుకు పోయీవి.

మాలో ప్రతీ ఒక్కనికీ మిగిలినవాళ్ళని గురించి క్షుణ్ణంగా తెలుసును. నిత్యమూ గంటలకొద్దీ యెదురెదురుగా కూర్చుని, ఎదటవాళ్ళుచేసే ప్రతీ పనీ చూస్తూ, ఆడే ప్రతీమాటా వింటూండడంవల్ల ఒక్కొక్కడికి మొహంమీద ఎన్నిముడత లున్నాయో, వాడు మరుక్షణంలో యేం చేస్తాడో, అన్నీ కొట్టినపిండే. కొద్దిరోజుల్లోనే మాకు మాట్లాడాల్సిన అవసరం కూడా కనిపించడం మానేసింది. రోజూ విషయాలేం దొరుకుతాయి గనక మాబోటి బానిసలకి! ఎప్పుడేనా పేచీలు వచ్చినప్పుడు తప్ప మిగతాసమయాల్లో మౌనంగానే వుండేవాళ్ళం. కాని, తన స్నేహితులతో, తోటివాళ్ళతో అస్తమానం పేచీ లెవరికి వస్తాయి? మేం ఎప్పుడూ యెదుటివాడిలో తప్పులు యెంచేవాళ్ళమేకాదు. అదీగాక పనితో సగం చచ్చి, నిర్జీవ యంత్రాల్లావున్న మాకు యితరుల్లో తప్పులెంచే శక్తీ, అవకాశమూకూడా లేవు. మాట్లాడాల్సిన విషయాలన్నీ అయిపోయి, యింకేం లేకుండా ఐపోయినపుడు నిశ్శబ్దం యెంతో భయంకరంగా వుంటుంది. అసలు సంభాషణే మొదలుపెట్టనివాళ్ళకైతే నిశ్శబ్దత అంత భయంకరంగానూ, బాధాకరంగానూ తోచదు.

ఒక్కొక్కప్పుడు నిశ్శబ్దతంటే భయం పుట్టేది. ఎవరో ఒకడు అలిసిపోయిన గుర్రంలాగ ఒగరుస్తూ, నిట్టూర్చేవాడు. ఇంకొకరు తనమధురస్వరంతో, హృదయబాధను మరపించే గీతాన్ని అందుకొనేవాడు; కాని శీతకాలపు ధూసరాకాశం క్రింద మైదానంలోని చితుకులమంట క్రమంగా సన్నగిలినట్లుగా ఆ సన్నని పాటకూడా గదిలోని సాంద్రవాతావరణంలో క్రమంగా తగ్గుతూ, చివరకి ఆగిపోయేది.

ఏదో జ్ఞాపకం వచ్చినట్లుగా మరొకడు ఆపాటనే అందుకునేవాడు. ఆ రెండు గొంతులూ కలవడంతో జాలిగా గీతం సాగిపోయేది. ఆచీకటి కోణంలో తళుక్కుని మెరిసినట్లనిపించేది, యీపాట. అందరం గొంతెత్తి పాటలో కలిసేవాళ్లం. పాట సముద్రపు హోరుతో, తరంగాలుగా లేస్తూ, పడుతూ, ముందు కురుకుతూ సాగిపోయేది. ఆ చీకటి గది వెలుతురుతో నిండినట్లూ, గోడలు విశాలంగా జరిగినట్లూ అనిపించేవి. ఇరవై ఆరు మగగొంతులు కలిపి పాడుతూంటే గదంతా నిండిపోయి, ఆమేడనంతా ఊపేసేది. మాబానిస హృదయాల్లో అనిర్వచనీయమైన మధురబాధ కలిగించి, పూర్వస్మృతుల్ని కలిగించి, పాతగాయాల్ని రేపి, మైమరపించగలశక్తి గలదా పాట!

హఠాత్తుగా మధ్యలో ఎవరో ఒకరు తమపాటనాపి, యితరులపాటను వింటూ కాస్సేపు వూరుకుని, మళ్ళీ పాట అందుకొనేవారు. ఇంకొకడు బాధపడుతూన్నట్టుగా మూలిగి,

కళ్ళు మూసుకుని పాటవింటూ, కాంతిమయమైన మరో నూతన లోకాన్నది చూపినట్లూ, తానాలోకంలో సంచరిస్తూన్నట్లూ, భావిస్తూ, అనుభూతి నొందేవాడు.

అంతలో పొయిలోని మంట గప్పుమని పైకి లేచేది; రొట్టెలు కాల్చేవాని షోవెల్ యినపపెనం మీద 'టకటక' మనేది. టీ కెటిల్‌లోని నీరు ఝుం య్! మని మసలేది. మంటల నీడలు వెక్కిరిస్తూన్నట్లు గోడమీద నాట్యం చేసేవి. మేము మాత్రం యేదీ పట్టించుకోకండా మామూగా ఆవేదనను, సాను భూతి దూరమైన హృదయావేదనను, కష్టమయమైన జీవిత భారాల్ని గూర్చిన పాటలో తన్మయత్వం పొందేవాళ్ళం.

ఇదీ మా జీవితపు గమనం. ఇరవై ఆరుగురం మానవులం ఆరాతిగోడలమధ్య, గోరీలాంటి ఆ నేలకొట్టులో రోజంతా చెమటోడ్చి పనిచేసేవాళ్ళం. మాపని చాలా కష్టమైనదే. పైనున్న మూడు అంతస్థుల్నీ మా భుజాలమీదే మోస్తూన్నామా అనిపించే దొక్కొక్కప్పుడు.

ఈ నిరంతర కష్టాలనుంచి క్షణమాత్రం సుఖాన్నిచ్చేవి మాపాటలేగాదు. అంధకారంలో సూర్యకిరణం లాగ మరో వస్తువుకూడా మాకు లభించింది. ఆవస్తువును మనసారా ప్రేమించి, ఆరాధించే వాళ్ళమంటే ఆశ్చర్యమేముంది?

మాఆరాధ్య వస్తువేదో చెప్పనా?

ఆ మేడ రెండో అంతస్థులో బంగారు జరీపని చేసేవాని

కొట్టుప్రుంది. అందులో బుటేదారీ పనిచేసే యువతులెందరో వుంటారు. వాళ్లలో 'టాన్యా' అనే పదహారేళ్ల పడుచు ఒకతె వుండేది. ఆమె ప్రతీదినం వుదయమే పనిలోకి వెళ్లేముందు మమ్మల్ని పలకరించేది.

మా కొట్టుకి అద్దాల తలుపులుండేవని చెప్పేనుగదూ? ప్రతీఉదయం ఆతలుపులవద్ద అప్పుడే వికసించిన గులాబీలాంటి తన ముఖాన్ని ఒత్తి, వినీలనేత్రాలతో నవ్వులొలికిస్తూ, మృదువైన కంఠంతో, విస్పష్టంగా కేకేసేది:

"ఏమయ్యా! చిన్నిఖైదీలూ! నాకేం బిస్కట్లులేవూ?"

ఈపిలుపు కోసమే యెదురు చూస్తూన్నట్లుగా అందరం అటువైపే తిరిగే వాళ్ళం. మధురంగా నవ్వులొలుకుతూన్న టాన్యా చిన్నిముఖాన్ని చూసేటప్పటికి మా అందరి హృదయాలూ ఆనందంతో నిండిపోయేవి. తలుపుటద్దానికి ఒత్తుకున్న చిన్నముక్కు, సగం తెరచిన యెర్రటి పెదవులమధ్య తెల్లని పలువరసా, అమాయికమైన నీలికళ్లూ మాచూపులకి విందుగా వుండేవి. ఒకర్నొకరు తోసుకుంటూ టాన్యాకి తలుపు తెరవడానికి పరుగెత్తే వాళ్లం. ఆమె లోని కడుగుపెట్టి, జీరాడే గౌనుకుచ్చెళ్లు చేతుల్తో పైకెత్తి పట్టుకుని, తల ఓరగా వంచి, చిరునవ్వుతూ నిల్చునేది. చిక్కటి తలకట్టు భుజాలమీదుగా రొమ్ములమీద పడి కదులుతూంటే, మేమందరం వికృతంగా దుమ్ముకొట్టుకుని వున్న తలలు వంచి ఆదేవీమూర్తికి స్వాగతమిచ్చేవాళ్లం. ఆమెకోసమే ప్రత్యేకించి దాచుకున్న భావాల్ని,

బహుజాగ్రతగా యెంచిన మృదువైన మాటలతో వెల్లడించే వాళ్ళం. ఆమెతో మాసంభాషణ యెంతో సౌమ్యంగావుండేది. అసలే మోటు అయిన మాగొంతుకలకు మార్దవం వచ్చేది. ఇంత యెందుకు? ఆమె రాక మా అందరిలోనూ బ్రహ్మాండ మైన మార్పు దెచ్చేది. బిస్కట్లు కాల్చేవాడు పెనం మీాది నుంచి దోరగా కాలిన తాజాబిస్కట్లు తీసి, ఆమె వొడిలో వేసేవాడు.

"టాన్యా! త్వరగా వెళ్ళిపో! యజమాని చూసేడంటే వూరుకోడు." అని ప్రతీసారీ హెచ్చరించేవాళ్లం.

ఆమె నిర్లక్ష్యంగా నవ్వేసేది.

"అయ్యో! పిచ్చిఖైదీలూ! వెళ్లిపోతాలే." అని, మెల్లిగా అడుగులేస్తూ, చుంచులా నిశ్శబ్దంగా వెళ్లిపోయేది, టాన్యా.

ఆమె వెళ్లిపోయిన చాలసేపటివరకూ ఆమెని గురించే కులాసాగా మాట్లాడుకొనేవాళ్లం. ఆమాటల్లోకూడా కొత్త వేమీాలేవు. చర్విత చర్వణంగా రోజూ అవేమాటలు. మాలో కాని, ఆమెలోకాని ఏం మార్పుంటే కనక, మామాటల్లో మార్పు రాడానికి?

పరిసరాల్లోనూ, పరిస్థితుల్లోనూ ఏమ మార్పూ లేకుండా జీవించడం యెంతో దుర్భరంగానూ, భయంకరంగానూ వుంటుంది. ఆపరిస్థితుల్లో జీవించేవాని బ్రతుకు బ్రద్దలుకాకుంటే కాలం గడుస్తూన్నకొద్దీ వానికది మరీ దుర్భరంగానూ, వీడకల

గానూ పరిణమించక తప్పదు. కాలం గడపడానికని మాలో మేము తరుచుగా స్త్రీలను గురించికూడా మాట్లాడుకోడం కద్దు. ఐతే ఆమాటలు మాకే ఒక్కొక్కప్పుడు అసహ్యంగా తోచేవి. మాకు పరిచితులైన స్త్రీలుకూడా అంతగా గౌరవం కలవాళ్లు కారులెండి. కాని టాన్యానిగురించి మాట్లాడుకునేటప్పుడు ఒక్క చెడ్డమాటైనా రానిచ్చేవాళ్లం కాదు. మాలో యెవరూ ఆమెని తాకడానికేనా ప్రయత్నించలేదు. ఆమెతో చనువు తీసికొని సరసంకూడా యెవరం ఆడేవాళ్లం కాదు. ఇంతకీ యివన్నీ జరగడానికి ఆమె మాదగ్గర ఆట్టేసేపుండేదే కాదు. ఆకాశం నుంచి జారే ఉల్కలా ప్రత్యక్షమై, మరు క్షణంలో మాయమయ్యేది. అదీ కారణం కాకపోతే, నిర్మల సౌందర్యమే మాలోకూడా మర్యాదను కలిగించిందేమో!

టాన్యా యెంతో అందంగా వుండేది. వెన్ను విరిగే బానిసచాకిరీ మమ్మల్ని నిర్జీవంగానూ, పశువులుగానూ చేసినా, మేమూ మనుష్యులమే. ఇతర మానవులందరికివలెనే మాకూ ప్రేమించడానికి ఒక వ్యక్తి కావాలి. ఎవరినీ ప్రేమించకుండా మేమూ వుండలేము. ఆమెకంటె మంచివాళ్లనీ, అందమైన వాళ్లనీ మేమెరుగం. ఆమెగాక యింకెవరూ మమ్మల్ని పలకరించినవాళ్లు లేరు. ఆమేడలో యెందరో స్త్రీపురుషులున్నా, మేము టాన్యానే ఆప్తురాలుగా, ఆత్మీయబంధువుగా చూసుకునే వాళ్లం. మేమిచ్చే బిస్కట్లతోనే బతుకుతూన్నదానిగా,

మాలోనే ఒకతెగా భావించి, ఆమెకు బిస్కట్లిచ్చే బాధ్య తను రోజువారీగా పంచుకున్నాం! మా ఆరాధ్యదైవానికి అర్పించుకునే నిత్యనైవేద్యం కంటే పవిత్రమైన విధిగా తయారై కూర్చుంది అలవాటు. రోజురోజుకూ ఆమెపై మాఅభిమానం బలపడుతూ రావడంతో రొట్టెలూ, బిస్కట్లతోబాటు ఆమె అడగకుండానే మాసలహాల్ని కూడా యిచ్చేవాళ్ళం. ఇంకా వెచ్చగా వుండే దుస్తులు వేసుకోమనీ, మేడమెట్లు మెల్లిగా యెక్కమనీ, కట్టెలు కొంచెం కొంచెంగానే మొయ్యమనీ,— యిత్యాది. అంతకంటె ఏమున్నాయి లేండి. టాన్యా మా సలహాల్ని చిరునవ్వుతో వినేదేకాని ఆచరించేదికాదు. ఆమె మాఅమూల్యమైన సలహాల్ని ఆచరణలో పెట్టలేదే అని మేము విచారించనూలేదు. ఆమెను మేమెంతగా ప్రేమిస్తున్నామో చూపడమే మా ఆశయం.

ఆమె మా సహాయాన్ని తరుచుగా కోరుతూండేది. బరువుగానున్న స్టోర్సు తలుపు తెరవమనో, కట్టెలు కొట్టిపెట్టమనో; ఆమె అడిగిందే తడవుగా ఆపనులన్నీ సంతోషంగా, సగర్వంగా చేసిపెట్టేవాళ్ళం. కాని మాలో యెవరైనా తన చిరిగిన ఫ్రాక్కా కాస్త కుట్టిపెట్టమంటె ఆమె అనహ్యాలతో నవ్వుతూ,—

"ఇంకేం కోరికల్లేవూ? బలే వాడివే!" అనేది.

అటువంటి కోరిక వెలిబుచ్చిన ఆ విడ్డూరపు వ్యక్తిని మేమంతా కలిసి వేళాకోళం చేసేవాళ్ళం. ఆమెను మాకేమీ

సాయం చేయమని ఎప్పుడూ అడగలేదు. మేము ఆమెను ప్రేమించేం. అంతే, అంతా అందులోనే యిమిడివుంది. పురుషు డెవరినో ఒకరిని ప్రేమించకుండా వుండలేడు. మేము టాన్యాను ప్రేమించక తప్పదు. మాకు ప్రేమాస్పదు లింకెవ్వరూ లేరు.

ఎప్పుడేనా మాలో ఒకడు వున్నట్టుండి అనేవాడు:

"మనం టాన్యాను గురించి యింత తాపత్రయ పడు తూన్నా మెందుకు? ఆమెలో ఏముందని?......?"

అందరం వాడిమీద విరుచుకు పడేవాళ్ళం. అంతే, వాడినోరు మూతబడేది. మా ప్రేమకు ఏదో ఒక ఆధారం వుండితీరాలి. మాకు టాన్యాలోనే ఆ ఆధారం దొరికింది. మేము ఆమెని మా ప్రేమకీ, శ్రద్ధాభక్తులకీ నిధానంగా చేసుకున్నాం. మా యిరవై ఆరుగురు బానిసలకూ ఆమె పవిత్రవ్యక్తి. ఎవడు వ్యతిరేకంగా మాట్లాడినా మాకు శత్రువే. నిజానికి టాన్యా మంచిది గాకపోవచ్చు. కాని యిరవై ఆరుగురుకీ ప్రేమాస్పద మైన వ్యక్తిని యితరులందరూ కూడా ప్రేమించాల్సిందేనని మా వూహ. లేకపోతే వూరుకోలేం.

* * * * *

మా యజమానికి బిస్కట్ల దుకాణమేగాక మరో మిఠాయి కొట్టుకూడా వుంది. అదీ ఆ మేడ క్రిందభాగంలోనే మా చీకటి కొట్టుకి ప్రక్కనే వుంది. దానికీ మాకూ మధ్య నొక గోడేఅడ్డు.

మిఠాయిలు చేసే పనివాళ్లు నలుగురుండేవారు. వాళ్లెప్పుడూ మాచాయలకే వచ్చేవాళ్ళుకారు. మాపనికంటె తమపని గొప్ప దనీ, అంచేత మాకంటె తాము అధికులమనీ వాళ్ళ వుద్దేశ్యం. ఎప్పుడేనా పెరటి ఆవరణలో తారసిల్లినప్పుడు మావైపు నిర్ల క్ష్యంగా చూస్తూ, తిరస్కారపూర్వకంగా నవ్వేవాళ్లు! వాళ్ల దుకాణంలోకి మమ్మల్నెవర్నీ వెళ్లవద్దని యజమాని హుకుం. ఖరీదైన మిఠాయిలూ అవీ మేము దొంగిలిస్తామని అతని భయం. మిఠాయిపనివాళ్లని చూస్తే మాకు అసూయగా వుండేది. ఔను! అది సహజమే కదూ? వాళ్లపని తేలిక, కూలి యెక్కువ! వాళ్ళకి మంచి తిండి పెడతారు; వాళ్ళు పని చేసేగది కొంచెం విశాలంగానూ, వెలుతురుగానూ కూడా వుంది; వాళ్ళ బట్టలు శుభ్రంగానూ, శరీరాలు ఆరోగ్యం గానూ వుంటాయి! ఇన్ని తేడాలుంటే మాఅసూయకు కారణం వుందంటారా? మేం పిండికొట్టుకుని, చీకటిగా, తేమగావున్న గదిలో పనిచేయాలి; వెన్ను విరిగే బండచాకిరీ; అందరం పాలిపోయినట్లుండేవాళ్ళం; మాలో ముగ్గురుకి సుఖరోగాలు, ఒకడికి పక్షవాతం, చాలమందికి చర్మరోగాలూ వున్నాయి. సెలవురోజుల్లోనూ, విశ్రాంతి సమయాల్లోనూ వాళ్ళు మంచి దుస్తులూ, బూట్లూ వేసుకుని తిరిగేవాళ్ళు. యిద్దరికిదగ్గర చేతి హార్మోనియంలుకూడా వున్నాయి! పట్టణంలోనూ, పార్కు ల్లోనూ షికార్లు కొట్టేవాళ్ళు. మురికి గుడ్డలతోటే, మాసికల

బూట్లుత్తోటీ అసహ్యంగావున్న మమ్మల్ని పోలీసువాళ్ళు పార్కుల్లోకి రానిచ్చే వారే కాదు. ఇన్ని భేదాలున్నాక వాళ్లూ మేమూ సమానస్థాయాలో, స్నేహంగా వుండడానికేమైనా అవకాశం వుందంటారా?

మిఠాయి కొట్టులో పనిచేసే మేస్త్రీ తప్పతాగుతూం టాడు. యజమాని వాణ్ణి తీసేసి, యింకో కొత్తవాణ్ణి పనిలో పెట్టేడు. వాడు పూర్వం పటాలంలో పనిచేసినవాడు. ఆసోల్జరు కొంచెం షోకిల్లా. సిల్కుచొక్కా తొడుక్కుని, జేబుగడియారం, బంగారు గొలుసూ పెట్టుకుంటాడుట. ఆషోకిల్లాగాడిని ఓమాటు చూద్దామని మావాళ్ళు అ స్తమానూ వసారాలోకి పరుగెత్తే వాళ్ళు. కాని, వాడంతటవాడే ఓరోజున మాదుకాణంలోకి వచ్చేడు. కాలితో తలుపునెట్టి, లోపలికి వచ్చి గుమ్మంలో నిల్చునే మమ్మల్ని పలకరించేడు:

"వందనాలు! వందనాలు! నేస్తాలూ! మీపని బంగారం గానూ. అ స్తమానం పనేటయ్యా!"

మంచులాంటి చల్లనిగాలి లోపలికి వచ్చి, పొగలా వాడి కాళ్ల చూట్టూ అలుముకుంది. మెలేసిన మీసాలక్రిందినుంచి పచ్చటి పళ్ళు కనిపించేలా యికిలించి, మాఅందరికేసీ చాలనగా చూస్తూ నిల్చున్నాడు. వాడికోటు నిజంగా చాలా ఖరీదైనదే! నీలిరంగు పువ్వులూ, మెరటి బొత్తాలూ దానిమీద కుట్టి వున్నాయి. జేబులో గడియారం, గొలుసూ కూడా వున్నాయి!

వాడు మాంచిబలంగా, పొడుగ్గా, చూడ్డానికి బాగా వున్నాడు; కళ్లు స్నేహాన్ని సూచిస్తున్నాయి. శుభ్రమైన తెల్లటి టోపీ, నెత్తిమీద; పొడుగాటి అంగీ క్రిందినుంచి నల్లటిబూట్లు మెరుస్తూ, అందంగా వున్నాయి.

"తలుపుతియ్యి!" అని మర్యాదగానే కేకేసేడు, మా మేస్త్రీ. అతడు సావధానంగా తలుపువేసి, మాదగ్గిరికి వచ్చి, యజమాని సమాచారం అడుగుతూంటే, మేమందరం యేకగ్రీవంగానే జవాబిచ్చేం. యజమాని వట్టి కసాయివాడనీ, దొంగవెధవనీ, బానిసవ్యాపారనీ,— ఇంకెందుకూ, యజమాన్ని గురించి యేంచెప్పాలో అవన్నీ యేకరువుపెట్టేం. మేం అన్న మాటలన్నీ పుస్తకాల్లో రాయడానికి యెవరూ ఒప్పుకోరు. మా మాటలన్నీ వింటూ, సావధానంగా మీసం మెలి త్రిప్పుతూ, అమాయికంగా చూస్తూనే, హఠాత్తుగా అడిగేడు:

"ఇక్కడ చాలమంది పడుచు లున్నట్టున్నారే?"

మాలో కొందరు యేమీ యెరగనట్లు చప్పరించి వూరుకున్నారు. మరికొందరు క్రేగంట చూస్తూ, చిరునవ్వు నవ్వేరు. ఒకడు మాత్రం అన్నాడు,—

"మేడమీదకొట్టులో తొమ్మండుగురు పనిచేస్తూన్నారు."

"వాళ్లు మీకు బాగా వుపయోగ పడుతున్నారా?" అన్నాడు సోల్జరు కన్నుకొడుతూ.

వాడిప్రశ్న కొంచెం యిబ్బందిగా వున్నా, 'అందరం

నవ్వేసేం. 'మేమూ యీవిషయాల్లో గ్రంథసాంగులమే' నని వాడికి తెలియజెప్పాలని మాలో చాలామందికి కోరిక వుంది గాని అది మనస్సుల్లోనే వుండిపోయింది. ఒక్కడూ అందుకు సాహసించలేదు. ఇంతలోనే మాలో ఒకడు మెల్లిగా సమర్థనగా,—

"మేం అటువంటివాళ్లం గాము!" అన్నాడు.

"ఔను! అవి మీకేం నచ్చుతాయి?" సోల్జరు మమ్మల్ని పరకాయించి చూస్తూన్నాడు.

"మీరు సరైన మగాళ్లుకారు. మీలో అటువంటిచేవ వున్నట్లు కనిపించదు. ఆడాళ్ళు చోరవగా వున్నవాళ్లంటే యిష్ట పడతారు! మీలాంటివాళ్ళు ఏం ఆనతారు, వాళ్లకి? బల మైన, ఘట్టిశరీరం కోరతారు, వాళ్లు. ఆడాళ్లకంతా టిప్ టాప్‌గా వుంటేగాని నచ్చదు! ఇల్లాంటి కండపుష్టిగల దండ చూసేరంటే వసులుతారా!"

అంటూ కుడిచెయ్యి జాపి, చొక్కా పైకి మడిచి, తెల్లగా, బలంగా కండలుదీరి, రాగివెంట్రుకలతో నిగనిగలాడే చేతిని చూపించేడు.

"తొడలు, గుండెలు,-అన్నీ బలంగా వుండాలి. ఎప్పుడూ సరికొత్త ఫాషన్‌గా నీటుగా తయారవాలి. చూసేటప్పటికే నచ్చేలా వుండాలి. ఆడాళ్ళంతా నేనంటే పైపైన పడతారు. నేను వాళ్ళని పిలవను, చివరకి సైగకూడా చెయ్యను.

ఒక్కొక్కసారి నలుగురైదుగురు కూడా నావెంట బడు తూంటారు."

వాడక్కడున్న పిండిబస్తామీద కూర్చుని, స్త్రీలు తన్నెలా ప్రేమిస్తారో, తాను వాళ్ళతో యెంత చనువుగా వుంటాడో చెపుతూ చాలసేపున్నాడు. తరువాత సావధానంగా లేచి, తలుపు తీసికొని వెళ్ళిపోయేడు. తలుపు మూసేసి, చాల సేపటివరకూ వాడిమాటల్నీ వాణ్ణీ గురించి ఆలోచిస్తూ మౌనంగా కూర్చుని పోయేము. ఉన్నట్లుండి అందరం ఒక్క సారే మాట్లాడ నారంభించేం. వాడంటే మాఅందరికీ నచ్చిందని మాసంభాషణలో వెల్లడయింది. వాడెంత మంచివాడు! నన్ను ముట్టుకోకోయ్! అని వుండకండా, తనంతటనే వచ్చి పలకరించి, బాతాఖానీ వేసిపోయేడు. ఇంతవరకూ మరెవ్వడూ మాతో యింత స్నేహంగా మనసిచ్చి మాట్లాడినవాడే లేడు! మేడ మీద పనిచేసే యువతులందరిమీదా వాడు విజయం సాధిస్తాడు. వాళ్ళా! ఆ ఆడాళ్ళ కెంతపొగరు! ఎప్పుడైనా వసారాలోగాని, పెరట్లోగాని తారసిల్లితే మమ్మల్ని ఎంత తిర స్కారంగా, చూసేవాళ్ళు! మేం అక్కడ యెదుట లేనట్లు, మేము వట్టి పనికిమాలిన బొమ్మలమైనట్లు చూసేవాళ్ళు! వాళ్ళు మమ్మల్ని అంత నిరసనగా చూసినా, మేముమాత్రం వాళ్ళని మెచ్చుకోకుండా వుండలేక పోయేవాళ్ళం. వాళ్ళు శీతాకాలంలో చక్కటి ఉన్నికోట్లూ, అందమైన వెచ్చటి టోపీలూ ధరించేవాళ్ళు; వేసవిలో పల్చనిగౌనులు తొడిగి

టోపీల్లో పువ్వులగుత్తు లలంకరించుకునేవాళ్ళు. నీటుగా, అందంగా వుండే ఆయువతుల్ని మెచ్చుకోకండా యెట్లావుండ గలమో చెప్పండి. కాని మాలో మేము సంభాషించుకొనే టప్పుడు మాత్రం వాళ్ళనిగూర్చి మేమనుకొనే మాటలేగనక వాళ్ళు వింటే సిగ్గుతోటీ, అభిమానంతోటీ చావాల్సిందే!

"వాడు మన టాన్యాని పట్టెయ్యడుకదా? కొంపతీసి!" అన్నాడు మా మేస్త్రీ ఎంతో ఆదుర్దాగా.

ఆ మాటలు మమ్మల్ని గాభరా పెట్టేయి. ఎవరూ మాటాడలేదు. ఈడిమాటలసందడిలో టాన్యానే మరిచిపోయేం.

మాలో కొందరు టాన్యా అంతటి నీచానికి ఒడబడ దన్నారు; మరికొందరు ఆమె వాణ్ణి తిరస్కరించలేదేమోనని సందేహించేరు; మిగతావాళ్ళు టాన్యాని వాడు వెంటాడుత్తే దేహశుద్ధి చెయ్యాల్సిందే నన్నారు. చివరకి మాచర్చకి పర్యవ సానంగా సోల్జర్నీ, టాన్యానీ కనిపెట్టి వుండాలనీ, టాన్యాను వాడి విషయంలో హెచ్చరించాలనీ నిశ్చయానికి వచ్చేం.

నాలుగు వారాలు గడిచేయి. ఈలోగా సోల్జరు మిఠాయిలు వండడం, జరీపని చేసే యువతులతో షికార్లు కొట్టడం, అప్పుడప్పుడు మాదగ్గిరకి వచ్చి కూర్చుని మీసం మెలేస్తూ, తమకంతో పెదవులు చప్పరిస్తూ, బాతాఖానీ వేయడం చేస్తూండేవాడు. స్త్రీల విషయంలో తన విజయాల్ని గూర్చి మాతో మళ్ళీ వాడెత్తేవాడేగాదు.

టాన్యా ప్రతీదినం ఉదయం మామూలుగా వస్తూనే వుంది. మాతోటి మామూలుగానే ఉల్లాసంగా, చనువుగా సంభాషించి బిస్కట్లు పట్టుకుని వెళ్ళిపోయేది. ఒకటి రెండు సార్లు ఆమెతో సోల్జరు ప్రసంగం తెస్తే, వాణ్ణి పరిహాసంచేస్తూ 'చూపులగొడ్డు' 'తిగుతుడు కుడ్ల గిత్త' అనీ తిట్టి దిగబార పోసింది. దానితో మా మనస్సులు కుదుటబడ్డాయి. జరిపని యువతులు వాడితో యెల్లా తిరుగుతూన్నారో చూసేక, టాన్యా అంటే మాకు గౌరవప్రేమ లధికం అయ్యేయి. ఆమె ప్రవర్తన మాఅందరి గౌరవాన్నికూడా హెచ్చించిన ట్లనిపించింది. మేమూ ఆమె ననుకరించే సోల్జరును లెక్కచేయకండా మాట్లాడే వాళ్లం. టాన్యా మాకు ప్రియతమమైనదై, ఆరాధ్య దైవమయింది. ప్రతిదినం వుదయమే ఆమెకు ఎంతో ప్రీతితో నిత్యనైవేద్యం సమర్పించుకొనే వాళ్ళం.

ఇట్లావుండగా ఓరోజున సోల్జరు మాదగ్గరకి వచ్చేడు. ఆరోజున కాస్త ఢోసుమీద వచ్చేడేమో అదేపనిగా నవ్వుతూన్నాడు. నవ్వెందుకని అడిగినమీదట వాగనారంభించేడు.

"వాళ్లిద్దరూ లేరూ, లిడ్కా, గ్రిష్కా,-వాళ్ళు నిన్న నాకోసం రామరావణయుద్ధం చేసేరు; వాళ్ళు కలియబడి రక్కుకోడం చూసితీరాలి! హ్హా! హ్హా! ఒకతె రెండోదాన్ని జుట్టు పట్టుకుని, వరాండాలో క్రిందే పడేసి, మీదెక్కి కూచుంది! హ్హా! హ్హా! హ్హా! వాళ్ళు ఒకరి మొహం ఒకరు బరుక్కుని,

ముక్కలు పీకేసేరు. చూసిన వాళ్ళు నవ్వలేక చచ్చిపోయే రంటే నమ్మండి! ఆడాళ్లు సరిగ్గా క్యాబేజీ మొక్కల్లా ఆట్లా రక్కుకుంటారేం?"

మాట్లాడుతూనే వెళ్లి బెంచీమీద కూర్చున్నాడు. వాడి ఉల్లాసం, సంతోషం, సంతృప్తి చూస్తే కళ్ళు కుడుతున్నాయి. కూర్చుని అదే పనిగా నవ్వుతూంటే మాకు నోట మాటలే పెగిలి రాలేదు వాణ్ణి చూస్తే మాకు యీసారి అసహ్యం కూడా వేసింది.

"ఆడాళ్ళ విషయంలో నా అదృష్టం చూస్తే నాకే ఆశ్చర్యం! ఎందుకూ! ఒక్కసారి కన్నుకొడతానంతే! కుక్కల్లా నావెంట బడతారు! దాని రహస్యందియ్యా!"

రాగి వెంట్రుకలతో మెరుస్తూన్న తెల్లటి చేతుల్ని పైకెత్తి, మోకాళ్ళమీద చరుచుకున్నాడు. తనకు స్త్రీలు అంత సులభంగా లొంగిపోవడాన్ని గూర్చి ఎంత ఆశ్చర్యపడుతూన్నాడో వాడి కళ్ళల్లోనే ద్యోతక మవుతూంది. బలిసి, యెర్రగావున్న వాడిముఖంలో ఆత్మసంతృప్తి, సంతోషం తాండవమాడుతున్నాయి. లాలసతో పెదవుల్ని మాటిమాటికీ నాక్కుంటూన్నాడు.

మా మేస్త్రీ కోపంగా పొడుగాటి షోవెల్‌తో పెనం మీద కొడుతూ, ధిక్కారంగా అన్నాడు:

"తోటకూర మొక్కలు లాగడాని కెంత కావాలి?

చేవ వున్నవాడివైతే తాటిచెట్టు పీకు, చూస్తాం!"

"ఆఁ! ఏమిటీ? నీ వుద్దేశం?" ఎంతో ఆశ్చర్యంగా అడిగేడు సోల్జరు.

"అబ్బే! ఏం లేదులే."

"చెప్పు? చెప్పితీరాలి."

"ఏంలేదు. నోరు జారిందంతే!"

"ఆగు! అక్కడ ఆగు! సంగతేమిటి? తాటిచెట్టేమిటి? చెప్పాలి!"

మేస్త్రీ ఏమీ జవాబివ్వకుండానే షోవెల్‌తో బిస్కట్లు పెనంమీద వేస్తూ, కాలినవాటిని హడావుడిగా తీసి బైట వేస్తూ, తనపని చూసుకుంటూన్నాడు. కుర్రాళ్ళు వేడిబిస్కట్లని అక్కడే దారానికి దండగా గ్రుచ్చుతూన్నారు. సోల్జరు ప్రశ్నే మరిచిపోయినట్లు ఎవరిపని వాళ్ళు చూసుకుంటూన్నారు. సోల్జరులో ఆరాటం బైలుదేరింది. లేచి నిల్చుని, చెకచెకా ఆడుతూన్న షోవెల్ తగులుతుందనేనా చూడక మేస్త్రీ దగ్గిరికి వెళ్లేడు.

"చెప్పు. అదెవరో చెప్పు? నన్నా? నన్ను తిరస్కరించే ఆడది వుందా? అహాఁ! లేదు! నువ్వు అల్లాంటి అవమానకరమైన మాటంటావా?"

సోల్జరు నిజంగా యెంతో బాధపడుతూన్నట్లుగానే కనిపించేడు. స్త్రీలను పాడుచెయ్యగల శక్తి తప్ప వాడికింకేముంది,

గర్వపడడానికి? ఆ ఆకర్షణ గాక మరేమీ చెప్పుకోదగింది లేదు, వాడిలో. దాన్ని చూసుకొనే తానూ ఒక మనిషినే అని వాడు గర్వంగా తలయెత్తుకుని తిరుగ గలుగుతున్నాడు.

ప్రపంచంలో ఒక తరహా మనుష్యులున్నారు. వాళ్ళు తమ శారీరక, హృదయదార్బల్యాల్నే, వ్యాధుల్నే గొప్పగా చెప్పుకుంటూ, వాటినే తమ పెన్నిధిగా భావిస్తుంటారు! ఆ దార్బల్యాల్ని గూర్చే బడాయి చెప్పుకుంటూ, వాటితోనే బాధపడుతూ, వాటిమీదే పితూరీలు చెప్పుకుంటూ, యితరుల దృష్టిని ఆకర్షించేందుకు యత్నిస్తూంటారు, యీ జనం. వీటి వల్లనే యితరుల సానుభూతిని పొందుతారు కూడాను. ఈజబ్బులు తప్పితే వీళ్లవద్ద చెప్పుకోతగ్గ దింకేమీ వుండదు! ఈజబ్బు తొలగించండి, దాన్ని కుదర్చండి,-బస్, దానితో వాళ్ళపని ఆఖరు; తమ జీవితాధారమే, పునాదే కూలిపోయి నట్లు మధనపడతారు. కొందరు మానవుల జీవితాలెంత నిస్సారంగా వుంటాయంటే వాళ్ళు సహజంగానే తమ దార్బల్యాల్ని గూర్చి ఆనందపడుతూ, వాటిమీదే జీవించాల్సి వస్తూంటుంది! అదేగాదు. తరుచుగా మానవుడు నిస్సారమైన పీడకలలాంటి జీవితంమీద విసిగిపోయి కూడా దుర్మార్గాలకి పూనుకుంటూంటూం టాడు.

సోల్జరుకి యీ మాటలు చాలా అవమానకరంగా తోచేయి. ఆతడు బిగ్గరగా అరిచేడు:

"చెప్పు! ఎవరో చెప్పు? ఏం?"

"చెప్పాలా?" హఠాత్తుగా మేస్త్రీ వాడివైపు తిరిగి అడిగేడు.

"ఔను!"

"టాన్యా తెలుసుగాదూ?"

"ఆఁ!"

"సరే, అక్కడే, ప్రయత్నించి చూడు!"

"నేను?"

"ఔను! నువ్వే!"

"ఆమెనా? అది నాకో లెక్కా? ఛూత్!"

"చూస్తాం కదూ!"

"మీరే చూస్తారులే! హ్హాఁ! హ్హాఁ! హ్హాఁ!"

"ఆమె నీ మొహాన..."

"నాకో నెలరోజులు గడువు!"

"ఏం దచ్చాలు కోస్తావు, నువ్వు!"

"పోనీలే! పదిహేనురోజులు చాలు! ఋజువుచేస్తా! ఎవరన్నావు? టాన్యా! ఛూత్!"

"సరే, పోరా! దానిలో అడ్డంలే!"

"పదిహేనురోజులు—చాలు! పని జరిగిపోతుంది! ఆఁ! నువ్వా..."

"బైటికి పో! విసిపిస్తూందా!"

మేస్త్రీకి ఉన్నట్టుండి మహాకోపం వచ్చేసింది—పావెల్ పై కత్తి ఝుళిపించేసరికి సోల్జరు తెల్ల మొహంవేసి, తూలుతూ తప్పుకున్నాడు. మా కేసి చూస్తూ, ఒక్కక్షణం ఆగి, మెల్లిగా, కసిగా అన్నాడు.

"అహాఁ! అట్లాగా! ఐతే సరే!"

ఈ పేచీ జరుగుతూన్నంతసేపూ మేము తన్మయులమై వింటూ, మౌనంగానే వుండిపోయేం. సోల్జరు వెళ్లిపోగానే అందరం ఒక్కసారిగా బిగ్గరగా మాట్లాడనారంభించేం.

మాలో ఒకడు మేస్త్రీ నుద్దేశించి, అన్నాడు:

"నువ్వు చేసినపనేం బాగులేదు, పావెల్!"

"నీ పనేదో చూసుకో!" అని క్రోధంతో అరిచేడు, మేస్త్రీ.

సోల్జరుకు బాగా నషాలం అంటిందనీ, టాన్యాకి ప్రమాదం దగ్గర్లోనే వుందనీ మేం పసికట్టేం. కాని అదే సమయంలో యింకో కుతూహలం మమ్మల్ని కాలుస్తూంది. ఏం జరుగుతుంది? సోల్జరు మీద టాన్యా వ్యామోహపడకుండా నిలువగలుగుతుందా!

"టాన్యా వీడికి లొంగడమా? ఛా! ఆమెని పట్టడానికి ఎవడితరం! వీణ్ణి తిరస్కరించి తీరుతుంది!"

అందరం ఏకకంఠంగా, గాఢవిశ్వాసంతో అరిచేం. అదే మా ఆశ, మా మధురస్వప్నం.

మా దేవత యొక్క శక్తి పరీక్షించాలని మాలో తీవ్ర మైన ఆకాంక్ష బైలుదేరింది. మా దేవత అలౌకికశక్తిమంతు రాలనీ, ఈ అగ్నిపరీక్షలో జయమంది దుర్నిరీక్ష్యంగా బయల్పడు తుందనీ ఒకర్నొకరం విశ్వసింప చేయడానికి మేము చాలా ప్రయ త్నించేం. ఇదెంతవరకు పోయిందంటే సోల్జరును యింకా పురె క్కించి వుండాల్సిందనీ; వాడు యీ పేచీ మరిచిపోతాడేమో ననీ మాకు సందేహం గలిగింది. ఆరోజు మొదలుకొని మాజీవి తమే మారిపోయింది. అననుభూతపూర్వమైన మానసికాందో ళనా, నరాల్ని నమిలే ఆత్రృతా మాలో ప్రవేశించింది. ఒకరితో ఒకరం వాదిస్తూ రోజులురోజులే గడిపేవాళ్లం; మా తర్క బలం నైశిత్యాన్ని బొందింది; ఆరోజుకారోజు మా సంభాషణా పటుత్వమూ హెచ్చింది. మేం రాక్షసులతో పందెం గాస్తూ న్నట్లూ, అందులో టాన్యాను పణం ఒడ్డినట్లూ అనిపించేది. సోల్జరు టాన్యాను వెంటాడుతూన్నట్లు విన్నపుడు మాలో మధుర మైన భీతి అంకురించి, మా జీవితాలు యెంతో కుతూహల కరంగా కనిపించేయి. మేము పరధ్యానంగా వున్నట్లు కనిపెట్టి మాయజమాని రోజూ కలిపే పిండిని మూడువందల పౌనుల దాకా హెచ్చించేడు. కాని అంత బరువుపనిచేస్తూ కూడా మేం అలిసిపోలేదు. అసలు పనియెక్కువ చేసేడనే సంగతే మేం గమనించలేదు! రోజంతా టాన్యాపేరు మా నాలికచివరే వుండేది. ప్రతీదినం మేము ఆమె రాకకోసం ఓ రకమైన ఆదు

ర్దాతో పరీక్షిస్తూండేవాళ్లం. ఒక్కొక్కప్పుడు టాన్యా మా దగ్గరికి వచ్చినట్లూ, ఆమె మొంతో యిదిగా మారిపోయినట్లూ మా మనోనేత్రం ముందు కనిపించేది. మాలో యింత రభస జరుగుతూన్నా ఎవ్వరమూ ఆమెని గురించిన యీ పేచీని వెల్లడి చేయలేదు. ఐనప్పటికీ మా వైఖరిలో ఏదో మార్పు రా[illegible] వచ్చింది. అదివరదాకా టాన్యా అంటే మాకున్న అమాయిక ప్రేమ స్థానంలో తీవ్రమైన కుతూహలం, చురక త్తిలాంటి తీక్ష్ణమైన పరిశోధదృష్టి పాదుకున్నాయి.

"నేస్తాలూ! ఈవేళతో గడువాఖరు!" అన్నాడు మేస్త్రీ ఓరోజు వుదయం పనిలో కూర్చునీముందు.

ఆసంగతి మాకు వాడు చెప్పకుండానే తెలుసు. కానీ అని మేమూ జాగ్రతగానే వున్నాము.

"ఆమెని పరిశీలించి చూడడండేమి? ఇప్పుడే వస్తూం టుంది, టాన్యా." అన్నాడు మేస్త్రీ.

"ఎందుకూ? చూస్తే తెలుస్తుందా ఏమిటి అది? అది గ్రహించాలంటే కళ్ళు కాదు కావలసింది!" అన్నాడు మాలో ఒకడు, బెరుకుతో.

ఆఖర్దాగా, బిగ్గరగా వాద ప్రతివాదాలు రేగినాయ్. మా ఆరాధ్యదేవతయొక్క గొప్పతనం, నిష్కళంకత్వం, ఆ రోజే నిర్ధారణ అవుతుంది. మా అందరిలోనూ వున్న నిష్క ల్మష పవిత్రగాఢాభిమానాన్ని ఏ వ్యక్తియందు దారోపించేమో, ఆ వ్యక్తి శీలనిర్ధారణ నేడే! మా పందెపువిలువ అప్పుడే

మాకు తెలిసివచ్చింది. శీలనిర్ధారణకు బోయి అసలు మా దేవ తనే కోల్పోయే ప్రమాదం దాపులోనే వుందని గ్రహించి వణికిపోయేం.

ఇన్నాళ్ళనుంచీ సోల్జరు పట్టుదలగా నిరంతరం టాన్యాను వెంటాడుతూన్నాడని వింటూనే వున్నాం. కాని వాణ్ణి గురించి టాన్యా అభిప్రాయమేమిటో అడగాలని మాలో ఒక్కడికీ తోచనేలేదు. టాన్యా మాత్రం యథాప్రకారంగానే బిస్కట్లకి రోజూ వస్తూనేవుంది. ఆమె వైఖరిలో మార్పేమీ మాకు కనిపించలేదు.

ఆరోజు వుదయంకూడా టాన్యా కంఠం బైటనుంచి విన పడింది. "ఏం, ఖైదీలూ! ఏం చేస్తున్నారు? నేవచ్చా!"

తలుపు తొందరగా తెరిచేం. కాని, మామూలుకు భిన్నంగా అందరం మౌనంగానే వుండిపోయేం. మాఅందరి కళ్ళూ ఆమె మీదే వున్నాయి. ఆమెతో నేం మాట్లాడాలో, ఏమి అడగాలో మరిచే పోయేం. గుంపుగా, మౌనంగా, ఎర మరికగా ఆమెఎదట నిలబడిన మమ్మల్ని చూసి టాన్యా తెల్ల బోయింది. కంగారుపడుతూ, గద్దదికగా ప్రశ్నించింది, మమ్మల్ని:

"ఇదేమిటి? మీరు... యివాళ... యిట్లావున్నారేం?"

"మరి నువ్వో?" దృష్టి ఆమెమీదేవుంచి, కటువుగా విసిరేడు మేస్త్రీ, ఎదురుప్రశ్నని.

"నేనేమిటి?"

"ఏమీలేదు!"

"అయితేసరే! బిస్కట్లు యివ్వండి త్వరగాపోవాలి!"

అదివరకెప్పుడూ ఆమె మమ్మల్ని తొందర చెయ్యలేదు.

"ఫరవాలేదు. బోలెడు టైముంది!" అన్నాడు మేస్త్రీ కదలకుండానే. అతడిదృష్టి టాన్యామీదే వుంది.

హఠాత్తుగా టాన్యా గిరుక్కున తిరిగి బైటికి వెళ్లిపోయింది. మేస్త్రీ షోవెల్ చేతిలోకి తీసుకొని, పొయ్యివైపు నడుస్తూ, అన్నాడు:

"సరే, అర్థమయింది! చివరకి సోల్జరుతోనా! వెధవ! కుక్కలకొడుకు!"

మేకలమందలా మేమందరం టేబిలుచుట్టూమూగి నిశ్శబ్దంగాకూర్చుని, పని ప్రారంభించేం. కాని, కొంచెం సేపట్లోనే మాలో ఒకడు మొదలెట్టేడు:

"బహుశా, యింతకీ ఏమీ..."

"నోరుముయ్యి!" అరిచేడు గద్దిస్తూ, మేస్త్రీ.

మేస్త్రీ మాఅందరిలోకీ తెలివైన వాడనీ, అనుభవజ్ఞుడనీ మేము ఎరుగుదుం. అతని కంఠాన్నిబట్టే సోల్జరు నెగ్గాడని గ్రహించి, సగం చచ్చిపోయినట్లే ఐపోయేం. మాలో వుత్సాహం ఏ కోశానా లేదు.

మధ్యాహ్నం పన్నెండయింది. మేము భోజనాలు చేస్తూండగా వచ్చేడు, సోల్జరు. ఇదివరకులాగే నీటుగా, హెచ్చరికగా వున్నాడు. లోపలికి వస్తూనే వాడు సూటిగా

మాకళ్ళల్లోకి చూస్తూంటే వాడిచూపులు భరించలేక మేము ముఖాలు త్రిప్పేసుకున్నాం.

"ఏమండీ, దొరలు! సోల్జరు తడాఖా చూపెట్టమంటారా ఏమిటి? " అంటూ గర్వంగా నాలిక తాటించేడు.

"అదుగో! ఆవసారాలోకి వెళ్ళి తలుపుకన్నంలోంచి చూస్తూండండి! తెలిసిందా? "

మేమందరం ఏమీమాట్లాడకండానే వసారాలోకి మూగి, ఒకణ్ణొకడు త్రోసుగుంటూ చెక్కల గోడ కన్నాలగుండా చూస్తూన్నాం. అక్కడినుంచి దొడ్డంతా కనిపిస్తుంది. మేం వెళ్లిన కొంచెం సేపటికే టాన్యా తొందరగా నడుస్తూ ప్రత్యక్షమైంది. ఆమె ముఖంలో ఆతురతా, ఆశాస్ఫుటంగా వున్నాయి. బురదనీ, మంచునీటినీ తప్పుకుని నడుస్తూ, ఓ కొసగావున్న కొట్టుగదిలోకి మాయమైంది, టాన్యా. ఆ వెంబడే తీరిగ్గా యీల వేసుకుంటూ, తాపీగా నడుస్తూ సోల్జరు వెళ్లేడు. వాడి చేతులు కోటుజేబుల్లో వున్నాయి, గాలికి మీసాలు కదులుతున్నాయి.

వర్షం కురుస్తూంది. వానచినుకులు నీటిగుంటల్లో పడడం, తరంగాలుగా నీరు కదలడం కనిపిస్తూనేవుంది. మబ్బువేసి ఆకాశం అంతా ధూసరవర్ణంగా వుంది. చెమ్మగాను, చలిగాను వుంది, వాతావరణం. ఇంటికప్పులమీద మంచు యింకా అట్లాగే వుంది. నేలమీదమాత్రం నల్లటి బురదగుంటలు అప్పుడే ఏర్పడు

తున్నాయి. ఇళ్ల కప్పులమీది మంచు ముద్దకట్టుకుని వుంది. మనస్సుని నిరుత్సాహంలో ముంచుతూ వాన మెల్లగా సైఁ! మని కురుస్తూంది. అక్కడ నిరీక్షిస్తూ కూర్చోడానికి మాకెంతో అసహ్యంగా, బాధగావుంది.

ఆ కొట్టుగదిలోంచి తిరిగి బైటికి రావడంలో సోల్జరే ముందు వచ్చేడు. మీసం మెలితిరిగి కదులుతూంది. చేతులు కోటుజేబుల్లో పెట్టుకుని ఈలవేస్తూ, - యథాప్రకారంగానే తీరికగా నడిచివస్తూన్నాడు, పెరటికడ్డుపడి.

తరువాత టాన్యా వచ్చింది. ఆమెకళ్లు సంతోషంతోనూ, సుఖంతోనూ మెరుస్తూన్నాయి. పెదవులమీద చిరునవ్వు మసలుతూంది. నిద్రలోలాగ తూలుతూ, తడబడుతూ, మెల్లిగా నడిచి వస్తూందామె.

దీన్నంతనూ చూస్తూ, భరించలేకపోయేం. అందరం ఒక్కసారిగానే తలుపువైపు పరుగెత్తి, పెరట్లోపడ్డాము. టాన్యాని వెక్కిరిస్తూ, కసికొద్దీ బుసలుకొట్టేం. బిగ్గరగా, కోపంగా ఆమెని నానామాటలూ అని తిడుతూంటే ఆమె ఉలిక్కిపడి వింటూంది. మమ్మల్నందర్నీ చూసి, బురదలో పాతుకుపోయిన దానిలా అట్లాగే నిలబడిపోయింది, నిశ్చేష్టురాలై. మేము ఆమె చుట్టూ నిల్చుని అసూయతో బూతులు తిడుతూ, లజ్జాకరమైన అసభ్యపదజాలాన్ని వల్లించేం.

ఆమె మామధ్య చిక్కుకుంది. తప్పించుకునిపోయే

మార్గం లేక. అంచేత తాపీగా, తనివితీరా తిట్లు సాగించేం. ఆమెని మేం ఎందుకు కొట్టలేదో నాకు తెలియదు. మా మధ్యనే తిట్లు వచ్చినవైపు ముఖం అటునిటు త్రిప్పుతూ నిలబడింది, టాన్యా. ఆమె నిస్సహాయస్థితి చూచి మాతిట్లూ, బూతులూ మరింత జోరుగా, కసిగా కురిసేయి.

టాన్యా ముఖం వివర్ణమైంది. ఇంతకు ముందే సుఖ సంతృప్తిపూర్ణములై అర్థనిమీలితములై వున్న నీలికళ్ళు భయంతో విప్పారినాయి. బరువుగా వచ్చే ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసాలతో గుండెలకురుతున్నాయి; పెదవులు వణుకుతున్నాయి.

మేముచుట్టూ నిలబడి, మమ్మల్ని దోపిడీ చేసినందు కామెపై కసితీర్చుకున్నాం. ఆమె మాది; మాలోని ఉత్తమమైన భావాలకీ, ప్రేమకీ ఆమె పాత్రురాలైంది. మాలో ఉత్తమమైనవే వక్తి చెత్త గావచ్చును. ఐనా మేము యిరవై ఆరుగురం వున్నాం; ఆమె ఒక్కర్తె.. అంచేత ఆమె తప్పుకి తగిన శిక్షని ఆమెకి మేము యివ్వలేకనే పోయేం! ఆమెని యెల్లా అవమానించేమని! అన్నిటికీ ఆమె మౌనంగా వూరుకునేవుంది. బెదరిన నేత్రాలతో చూస్తూ, వణుకుతూ, అక్కడే నిల్చునిపోయింది.

నవ్వేం, అరిచేం, కూతలు కూసేం. ఇంకా యితరులు కూడా చాలమంది పోగయేరు, అక్కడికి. మాలో యెవడో ఆమె బ్లౌజు పట్టుకు లాగేడు.

ఉన్నట్టుండి, టాన్యాకళ్ళు నిప్పులు కురిసేయి. ఉద్దేశ

పూర్వకంగా రెండుచేతులూ యెత్తి, జుట్టు సరిచేసుకుంటూ, బిగ్గరగా, శాంతంగా మా మొహాలమీదే,—

"ఛీ! బానిసవెధవల్లారా!" అంటూ మేమెవరమూ అక్కడ లేనట్లుగా మా మీదికే నడిచివచ్చేసింది. ఎవరమూ ఆమె నడ్డగించలేదు. మా మధ్యనుంచి నడిచి వెళ్లిపోతూ, వెనక తిరిగి చూడకండానే బిగ్గరగా, ధైర్యంగా, గర్వంతో, చెప్పరానంత అసహ్యంతో,—

"ఛీ! ఛీ! పురుగులు! పశువులు! అవే నయం!"

అనేసి, గర్వంగా, అందంగా, నిదానంగా నడిచి వెళ్లిపోయింది.

మేమూ దొడ్లోనే, వర్షంలో, సూర్యుడులేని ధూసరాకాశం క్రింద నిలబడిపోయేం.

కొంచెంసేపట్లో మెల్లిగా, మౌనంగా మేమూ మా చీకటి రాతిగదికి నడిచి వెళ్లిపోయేం. సూర్యుడు మళ్లీ మా గదిలోకి తొంగిచూడలేదు. టాన్యా కూడా మళ్లీ రాలేదు, ఎన్నడూ.

మా రోజుల్లో ఎరుగం!

జెనోవా రైలుస్టేషన్‌కు యెదురుగా వున్న మైదానమంతా జనంతో నిండిపోయింది. మధ్యమధ్య ఒకటూ అరా కాస్త మంచిగుడ్డలతో, పోషణలో వున్నట్లు కనబడుతూన్నా మొత్తంమీద అక్కడున్న వాళ్లంతా కార్మికులే. మునిసిపల్ కౌన్సిలర్లు అందరికన్నా ముందు నిలబడి వున్నారు. పెద్ద జండా ఎర్రసిల్కుది, వాళ్ల తలలపైన యెగురుతూంది. దాని ప్రక్కనే అనేక కార్మికసంస్థల పేర్లు వ్రాసిన రంగురంగుల బానర్లు రెపరెపలాడుతూన్నాయి. సిల్కుగుడ్డల జరజరలు, ప్రజాసమూహపు మర్మరధ్వనులు మేళవించిపోయి, యేదో పెద్ద ఆర్కెస్ట్రా దూరంలో మంద్రస్థాయిలో ఆలాపన చేస్తూన్నట్లు వినబడుతూంది. ప్రజాసమూహానికి మధ్యలో బాగాయెత్తుగా, ఒక పెద్ద దిమ్మమీద కొలంబసు చలువరాతి విగ్రహం కనబడుతూంది. కొలంబసు తన భావాలు నిరూపణ చేసుకొనేందుకు యెన్నో బాధలు పడ్డాడు. చివరకి ఆయన ఆత్మవిశ్వాసమే ఆయనకు విజయాన్ని చేకూర్చింది.. ఇప్పటికీ ఆ చంద్రకాంత శిలావిగ్రహంవైపు చూస్తే, ఆ పెదవులు 'విశ్వాసం గలవారికే విజయం' అంటూన్నాయా అనిపిస్తుంది.

బ్యాండు వాళ్ళు యిత్తడిబూరాలను కొలంబసు తిన్నె చుట్టూ జేరబెట్టేరు. ఆ యిత్తడిబూరాలు ఎండవెలుతురులో బంగారపు బూరాల్లా తళతళా మెరిసిపోతున్నాయి. చలవ

రాతితో అర్థచంద్రాకారంగా కట్టిన జినోవా స్టేషన్ రెండు కొసలూ మైదానంయొక్క రెండువైపులకూ పొడుచుకువచ్చి, అక్కడి ప్రజల్ని కౌగలించుకోబోతూన్నాయా! అనిపిస్తూంది. రేవులోనుంచి ఓడయంత్రాల కస్సు-బుస్సులు, పంకాల ఝంకారాలు, గొలుసుల గలగలలు, ఈలలు, కేకలు కలిసిపోయి వినబడుతున్నాయి.

మైదానంలో కూడా గాలి ఆడ్డంలేదు. చాలా ఉక్కగా వుంది. సూర్యకిరణాలు చురుక్కుమనిపిస్తూన్నాయి.

చేతుల్లో పూలగుత్తులు పట్టుకుని స్త్రీలు గుంపులుగా మేడలమీది బాల్కనీలనుంచీ, కిటికీలనుంచీ తొంగి చూస్తున్నారు. వారి దగ్గరగానే రంగురంగుల గౌనులు తొడుక్కుని నిలుచున్న చిన్నపిల్లలు పెద్ద పువ్వులగుత్తుల మాదిరిగా కనిపిస్తూ, కనులపండువుగా వున్నారు.

కూ! మంటూ యీలకొట్టుకుంటూ యింజను స్టేషన్‌లోకి దూసుకుని వచ్చింది. ఆకూత మైదానంలోని ప్రజల్ని ఉద్రూతలూగించిది. ఉత్సాహం పట్టలేక ప్రజలు ఎగురవేసిన పాతటోపీలు గాలిలో మాలకాకుల్లా యెగిరేయి. బ్యాండు వాళ్ళు తమ సాధనాలు తీసుకుని సిద్ధంగావున్నారు. వయసు మళ్లిన పెద్దలు కొందరు గంభీరంగా ముందుకు నడిచి, గొంతు చించుకుని, హస్తవిన్యాసపూర్వకంగా యేదో బిగ్గరగా చెప్తూన్నారు.

మహా కష్టంమీద జనసమూహం అటూయిటూ తప్పుకుని, మధ్య విశాలంగా పాయవదిలింది.

"ఎవరా వస్తూన్నది ?"

"పార్మాకార్మికుల పిల్లలు."

పార్మానగరంలో కార్మికులు సమ్మె చేస్తున్నారు. రోజులూ, వారాలూ గడుస్తూన్నా యజమానులు దిగి రాడం లేదు. కార్మికులు చాలా యిబ్బందులు పడుతూన్నారు. అంచేత తిండిలేక మాడిపోతూన్న తమ బిడ్డలందర్నీ జినోవానగరంలోని తమ సోదరకార్మికుల దగ్గిరకి పంపేస్తూన్నారు.

స్టేషనులోని స్తంభాల వరుసలమధ్యనుంచి బారులుతీరి వస్తూన్న పిల్లలు ఊరేగింపులా కనబడుతూన్నారు. ఒక్కడి వంటిమీదా సరైన గుడ్డలేదు. తలలుమాసి, జుట్టు రేగిపోయి, చింకిరిగుడ్డల్లో బికారీల్లా వున్నారు వాళ్ళు. వరస క్రై దేసిమంది చొప్పున చెట్టాపట్టాలు పట్టుకుని నడిచి వస్తూన్నారు. వాళ్లంద రూ చిన్నపిల్లలే. బూడిద కొట్టుకుని, అలసిసొలసి వున్నా ముఖాలు గంభీరంగానూ, కళ్ళు నిర్మలంగా అమాయికంగానూ వున్నాయి. వాళ్ళకి స్వాగతం యిస్తూ, బ్యాండువాళ్ళు 'గారిబాల్డీ విజయగీతం' ఆలాపించే సరికి ఆకలికి వాడిపోయిన ఆ లేత ముఖాలమీద సంతోషం తొణికిసలాడింది.

ప్రజలు బ్రహ్మాండాన్ని బ్రద్దలుచేసే ఉత్సాహ ధ్వనులతో యీ భావిపౌరులకు స్వాగతం యిచ్చేరు. వారిని

'రారమ్మ' ని సైగ చేస్తూ జెండాలు రెపరెప లాడేయి. తమకి స్వాగతమిచ్చే ఆ ప్రయత్నాలను చూసి, బిడ్డలు దిగ్భ్రమ జెందేరు. ఒక్క క్షణం కంగారుపడి, అంతలోనే సర్దుకుని, వెన్నువిరిచి నిలబడ్డారు. ఆ క్షణంలో వాళ్ళు ఆరిందాలుగా కనబడ్డారు! ఒకే హృదయం వేయి గొంతులతో పలికి నట్లుగా,—

"ఎవ్వీవా ఇటాలియా!" (ఇటలీ వర్థిల్లాలి!) అంటూ నినాదా లిచ్చేరు.

"పార్మా బిడ్డలు వర్థిల్లాలి!" అని ప్రజాసమూహం ఒక్క గొంతుతో దిక్కులు పిక్కటిల చేసింది.

"ఎవ్వీవా గారిబాల్డి!"

మళ్ళీ బిడ్డల నినాదాలతో ఆకాశం దద్దరిల్లింది. క్రమంగా జనం బిడ్డలగుంపును కమ్ముకున్నారు. ఆ మహాసమూహంలో బిడ్డలు కలిసిపోయేరు.

కిటికీలు, బాల్కనీలు, మిద్దెలు మీదనుంచి తెల్లని పావురా లెగురుతూన్నట్లు జేబురుమాళ్ళు ఊగినాయి. ఉత్సాహ ధ్వనులతో ఊరేగింపుమీద పూలవాన కురిసింది.

ఆరోజున అన్నిటికీ పండుగకళ వచ్చింది. ప్రతీదీ సజీవంగా సుందరంగా వుంది. చలువరాతి కట్టడాలమీది నీడలు, వెలుతురు పొడలు పూలగుత్తుల్లా కనబడుతూన్నాయి,

చల్లగాలిలో జెండాలు రెపరెప లాడుతున్నాయి.

పువ్వులూ, టోపీలూ, జేబురుమాళ్ళూ గాలిలో యెగురు తున్నాయి. ఉన్నట్లుండి చిన్నబిడ్డల తలలు ప్రజాసమూహానికి పైన అక్కడక్కడ కనబడసాగేయి. ఎగుతూన్న పువ్వుల్ని పట్టుకోడానికై వాళ్ళ చిన్ని చేతులు గాలిలో ఆడుతూంటే, నినాదాలతో దిక్కులు మార్మోగుతున్నాయి.

"ఎవ్వీవా ఇల్ సోజలిజ్మో!"

"ఎవ్వీవా ఇటాలియా!"

"సోషలిజం వర్ధిల్లాలి! ఇటలీ వర్ధిల్లాలి!"

కొంచెం సేపట్లోనే అందరు పిల్లల్నీ తలొకరూ భుజాల మీదకు యెత్తేసుకున్నారు. ప్రజాసముద్రంలో తేలియాడు తూన్నాట్లుగా వాళ్ళ చిన్ని ముఖాలు పైన కన్పించుతూన్నాయి. గంభీరమైన ముఖాలూ, పెద్దమీసాలూ పిల్లల నడుముకుంటు న్నాయి. నవ్వులు, కేకలు, గోలాలో బ్యాండు ధ్వనులు విన బడడమే లేదు. పిల్లలను తలొకరూ తీసికొని వెళ్ళడానికై మేడలూ, మిద్దెలూ దిగి వస్తూన్న స్త్రీలు సందడిగా మాట్లాడు తూన్నారు.

"అస్సీతా! నువ్వు యిద్దర్ని తీసి కెడుతూన్నావా?"

"ఔను. నువ్వో?"

"కుంటిమార్గరీతా ఒకణ్ణి తీసుకు రమ్మంది."

ఉత్సాహోద్రేకా లందరిముఖాల్లోనూ ప్రతిబింబిస్తూ న్నాయి. పండుగల్లో పాల్గొంటూన్నట్లు అందరిముఖాలూ కల

కలలాడుతున్నాయి. ఆడవాళ్లందించిన రొట్టెల నా బిడ్డలు నములుతూంటే అందరికళ్లూ చెమ్మగిలినాయి.

గడ్డముక్కలాంటి పొడుగాటి ముక్కుతో, ఒక ముసలివాడుపళ్లమధ్య నో పొడుగాటి చుట్టకరచిపట్టి, ప్రక్కవాడితో అంటున్నాడు.

"మా రోజుల్లో యిట్లాంటి వెరుగం !"

"ఈ పద్ధతి ఎంతబాగుంది !"

"ఎంత సులభం......ఎంత తెలివి !"

ముసలివాడు నోట్లోంచి చుట్టతీసి, దానివైపు పరీక్షగా చూస్తూ, సిట్టూర్పువిడిచి ఉంగరపువ్రేలితో నుసిమీటేడు. అక్కడికి దగ్గరలోనే అల్లంతలో యిద్దరు పార్మాబాలురు కనిపించేరు. వృద్ధుడు వారివైపుఒక్కనిమిషం నిదానంగా చూసేడు. ఆ బిడ్డలిద్దరూ ఆశ్చర్యగాచూస్తూ నిలబడిపోయేరు. ముసలివాడు తలమీదిటోపీని ముందుకు కళ్లమీదికంటా లాక్కుని, దోబూచు లాడుతున్నట్లుగా చేతులు జాచేడు. అదేమిటో అర్థంకాక ఆపిల్లలు ఒకరికొకరు ఒత్తుకుంటూ, జంకుతో వెనక్కితగ్గేరు. ఈసారి ముసలివాడు మోకరిల్లి, చేతులు నేలకానించి, కుక్కలా మొరగనారంభించేడు. పిల్లవాళ్లు సంతోషముతో గంతులువేస్తూ చప్పట్లు కొట్టనారంభించేరు. వృద్ధుడు సావధానంగా లేచి, అంతటితో తనపని తీరిపోయినట్లుగా వెనుదిరిగి తూలుతూ వెళ్లిపోయేడు.

తలనిండా వెండితీగల్లాంటి వెంట్రుకలతో ఒక గూని

ముసిలిది కొలంబసు విగ్రహసమీపంలో నిలబడి, చిరుగుల కొంగుతో కళ్లు ఒత్తుకుంటూంది. ఇంత ఉత్సాహపూరితమైన జనసమూహంలోకి వికారంగా, మలినంగా, మ్లానంగా ఆమె ఒక్కర్తే, వేలెత్తి చూపినట్లుగా కనబడుతూంది.

వదులైన భుజంమీదికి జారిపోతున్న టోపీ, కర్రచెప్పులతో వున్న ఏడేళ్ల కుర్రవాని చేయిపట్టుకుని ఒక యువతి నడుస్తూంది. టోపీ సరిచేసుకోడానికి కుర్రవాడు మాటిమాటికి తల యెగురవేస్తూనే వున్నా, మళ్ళీమళ్ళీ అది జారి భుజాలమీద పడుతూనేవుంది. అంతలో ఆయువతి, పిల్లవాని టోపీని తీసి అతని కందకుండా యెత్తున పట్టుకుని, పాట ప్రారంభించింది. పిల్లవాడామె కళ్ళలోకి చూస్తూ ఒక్కక్షణం నిలబడి, టోపీ అందుకోడానికై గెంతడం ప్రారంభించేడు. ఆడుకుంటూనే కొంచెం సేపట్లో ఆయిద్దరూ వెళ్ళిపోయేరు.

బలమైన పెద్దచేతు లూపుకుంటూ పొడుగాటి కార్మికుడొకడు ఆరేళ్ళపిల్లను భుజంమీద కూర్చోబెట్టుకుని నడుస్తూన్నాడు. ఆతని ప్రక్కనే గెంతుతూన్న రాగి జుత్తు బాలుణ్ణొకణ్ణి చేయి పుచ్చుకుని నడుస్తూం దొకస్త్రీ.

"చూసేవా! యిట్లాటి వాటికి అలవాటు పడ్డామంటే మనల్ని యెవడూ జయించలేడు! ఏమంటావు?" అంటూ ఆతడు అట్టహాసంగా నవ్వేడు. ఆయువతి యేమీ మాట్లాడలేదు. తన బుజంమీది చిన్నపిల్లని గాలిలోకి యెగురవేసి పట్టు

కుంటూ,—"ఎవ్వివా—పార్......మా!" అంటూ బిగ్గరగా అరుస్తూ సాగిపోయే డాతడు.

ప్రజల్లో చాలామంది తలా ఒక బిడ్డనీ వెంటబెట్టుకుని తీసుకుపోతున్నారు. కొంచెం సేపట్లో వాడిపోయిన పువ్వులూ, చిరిగిన మిఠాయి పొట్లాలూ, హడావిడిగా తిరిగే రైల్వే కూలీలూ, అన్నిటికీ మీదుగా నూతన ప్రపంచాన్ని కనిపెట్టిన ఆ మహనీయుని విగ్రహమూ అక్కడ మిగిలేయి.

నూతన జీవితాన్ని ఆహ్వానిస్తూన్నట్లూ, నిర్మిస్తూన్నట్లూ తెలుసుకోన్న వాలంటీర్ల నినాదాలు మేగాఫోనుల్లోంచి జినోవా వీధుల్లో ప్రతిధ్వనిస్తూన్నాయి.

తల్లి పేగు

వీరమాతలైన తల్లుల్ని గురించి చెప్పాలంటే యెన్ని కథలో వున్నాయి. వీరమాత అనిపించుకోవడం ఏ తల్లి కానందం కాదు? ఐనా కొన్ని ప్రత్యేక సందర్భాల్లో ఘోరులైన పుత్రులు తల్లులకి కడుపుచిచ్చు రగిల్చినవాళ్ళూ వున్నారు.

ఎన్నో వారాలనుంచి శతృసేనలా పట్టణాన్ని చుట్టుముట్టి వున్నాయి. రాత్రులు శత్రుసైనికులు వేసుకొనే నెగళ్లు, చుట్టూ

వున్న కారుచీకట్లను చీల్చుకుంటూ పట్టణంవైపు రెక్కబారి చూస్తూన్నట్లున్నాయి. నగరవాసుల హృదయాల్లో శత్రువుల నెగళ్లు చీకట్లను వ్యాపింపచేస్తూ, వెలుగుతున్నాయి.

శత్రుసేనలు అంతకంతకు దగ్గరగా కమ్ముకుని వస్తూండడం కోట గోడలమీదనుంచి పట్టణప్రజలు చూస్తూన్నారు. రాత్రిళ్ళు నెగళ్ళప్రక్క నీలినీడలు అటూయిటూ కదులుతూండడం కూడా కనిపిస్తూంది. తృప్తిగా మేసిన గుర్రాల సకిలింపులు, ఆయుధాల ఝణఝణలు, విజయగర్వంతో వున్న సైనికుల పాటల్లు, వాళ్ళ కేరింతాలూ కూడా వినిపిస్తూన్నాయి. శత్రువుల పాటలూ, అట్టహాసాలూ వింటూంటే మెవరికి బాధ కలుగదు?

పట్టణ ప్రజలకు ఏకైక జలాధారమైన నదిలో శవాలను త్రోసి, కుళ్ళబెట్టి, నీరు పనికిరాకుండా చేసేరు, శత్రువులు. నగరంచుట్టూ వున్న ద్రాక్షతోటలు తగులబెట్టేరు; పొలాలన్నీ తొక్కించి నాశనం చేసేరు; పైర్లు గుర్రాలచేత మేపించేరు; పండ్లతోటలు నరికించేరు. ఏవైపు చూసినా కనుచూపు మేరలో ఏమీ లేకండా చేసేసేరు. క్రమంగా యుద్ధ యంత్రాల్ని దగ్గరికి తెచ్చి, వాటితో కోటగోడల లోపలికి పెద్ద బండల్ని, మంటల్ని విసురుతూ సర్వనాశనం చేస్తున్నారు. లోపలికి ఆహారపదార్థాలను పోనీక ఆపేసేరు. నిరంతర శ్రమతో అలిసిపోయి, అర్ధాకలి తిండితో సొలిపోయివున్న

నగరరక్షక సైన్యం నిశ్శబ్దంగా, యిరుకు వీధుల్లో పడిపోతూంది. గాయపడ్డవాళ్ళ మూలుగులు, సంధి పేలాపనలు, స్త్రీల దైవ ప్రార్థనలు, బిడ్డల యేడ్పులు కలిసిపోయి, ప్రతీ యింటినుంచీ వినబడుతూన్నాయి. ఎవ్వరూ నోరువిప్పి, గట్టిగా మాట్లాడ్డం లేదు. చీకటిమాటున శత్రువు ముందుకు సాగిరావడం లేదు గదా? యని ప్రతి చిన్న ధ్వనినీ చెవులు రిక్కించి వింటూన్నా రందరూ.

రాత్రిళ్లు గడవడం మరీ దుర్భరంగా వుంటూంది. నిశీధి నిశ్శబ్దంలో యేడ్పులూ, మూలుగులూ మరింత భీకరంగా విని పిస్తూన్నాయి. దూరంగావున్న పర్వతలోయలనుండి శిథిలావశేషంగావున్న పట్టణపు గోడలమీదికి నల్లటినీడలు పాకి వస్తూన్నాయి. రెండు కొండల మధ్యనుంచి విరిగిన డాలు మాదిరిగా క్షీణచంద్రుడు పైకి రా ప్రయత్నిస్తూన్నాడు.

బైట ఎక్కడనుంచీ సాయం వస్తుందనే ఆశకూడా లేదు. లోపల వాళ్లంతా యుద్ధబాధలకీ, తిండిలేమికీ నలిగి పోయేరు. ఈ గండంగడిచి గట్టెక్కుతామనే ఆశ రోజురోజుకీ క్షీణిస్తూంది. ప్రజలు కోటగోడలమీద నిలబడి మ్లానంగా వున్న చంద్రుణ్ణీ, పర్వతశిఖరాల్నీ, చీకటి లోయల్నీ, సైనికులతో కోలాహలంగా వున్న పర్వతశిఖరాల్నీ చూస్తూన్నారు. ప్రతీదీ వాళ్లకి మృత్యువునే గుర్తుకు తెస్తూంది. మనస్సుకి ధైర్యాన్నిచ్చే ఆశారేఖ యెక్కడా ఆ అనంతాకాశంలో వాళ్లకి కనబడ్డంలేదు.

శత్రువుకి ఆచూకీ యిచ్చినట్లవుతుందని పట్టణంలోని యిళ్లలోకూడా దీపాలు వెలిగించడం మానేశారు. వీధులన్నీ కాటుక పూసినట్లున్నాయి. ఆ కటికచీకట్లో తలనుంచి పాదాల వరకూ నల్లని ముసుగువేసుకున్న ఒకస్త్రీ నీటిలో చేపలా నిశ్శబ్దంగా వీధులవెంట తిరుగుతూంది.

ఆమెని చూడగానే ప్రజలు గుజగుజలుపోయి, తప్పుకునిపోతారు.

"ఆవిడే !"

"ఆమే !"

ఆమెనిచూసి కొందరు క్రీనీడల్లోకి తప్పుకొనేవారు; మరికొందరు ముఖాలు చాటుచేసుకుని గబగబ వెళ్లిపోతారు.

"దోనా మరియానా ! మళ్లీ వీధుల్లోకి వచ్చేవా? ఎవరన్నా పీకనులిపేసినా అడ్డువచ్చేవాళ్లుండరు సుమా! "

అని ఆమె యెదురు బడ్డపుడల్లా హెచ్చరిస్తూంటారు, రక్షణ దళాల నాయకులు.

దళం దాటిపోయేవరకూ దారివాకిలి ప్రక్కగా నిలబడేదామె. సైనికులామెవైపు ప్రేలుచూపటానికే గాక చివరకి అటు చూడడానికి కూడా భయపడేవాళ్లు! అందరూ ఆమెను, కుష్ఠురోగిస్త్రీలా తప్పుకుని తిరిగేవాళ్లు. ఎదుట బడినవాళ్ళు దాటిపోగానే మళ్లీ ఆమె ఆ చీకటి వీధుల్లో మూర్తీభవించిన మృత్యుదేవతలా తిరిగేది. మూలుగులు, యేడ్పులు, ప్రార్థనలు,

విజయాశలేని సైనికుల గొణగొణలు ఆమెను అన్నివైపుల నుంచీ క్రమ్ముకొనేవి.

ఆమె ఆ పట్టణంలోనే పుట్టి, పెరిగి, కాపురం చేసింది. అక్కడే ఆమె కుమారుడూ పుట్టి పెరిగేడు. తనుపుట్టిన పట్టణాన్నీ, తను కన్నకొడుకునీ గురించే ఆమె నిరంతరం ఆలోచిస్తూంది. తను కన్నకొడుకు నాయకత్వం క్రిందే శత్రుసైన్యాలు నేడు తను జన్మించిన నగరాన్ని నాశంచేస్తూన్నాయి.

ఆమె తన కుమారుని చూసి మురిసిపోయింది. ఎంత అందమైనవాడు! ఎంత చురుకు! ఎంతధైర్యం! తన మాతృదేశానికి అటువంటి పుత్ర రత్నాన్నివ్వగలిగినందుకు ఆమె ఎంత గర్వపడింది! పుట్టిన నగరానికీ, ఆ నగరప్రజలకూ సాయపడగల మహాశక్తిశాలిని కన్నందుకు తన జన్మ సార్థకమైనదనుకొనేది.

ఆ నగరానికీ ఆమెకూ యెడతెగని అనుబంధం వుంది. ఆమె తండ్రి తాతలు, పూర్వులు కట్టుకున్నవే, ఆ యిళ్లన్నీ. నగరప్రాకారాలు, బురుజులు వాళ్లు నిర్మించినవే. ఆ గోడల మధ్యనే తన పూర్వుల ఎముకలు కప్పడి వున్నాయి. ఆ పట్టణానికి సంబంధించిన చరిత్రలు, గాధలు, పాటలు, ఆశలు ఆమెకెంతో సన్నిహితాలు. అంత ప్రేమపాత్రమైన వస్తువును కోల్పోయి, బాధపడుతూంది. కుమారునిమీది ప్రేమను, జన్మభూమిమీది ప్రేమను మనస్సులోనే తూచి చూసుకుంది.

ఎటు మొగ్గుందో ఆమె హృదయానికే తెలియడంలేదు.

ఎన్నో రాత్రులనుంచి ఆమె నగరవీధుల్లో పిచ్చిదానిలా తిరుగుతూంది. చిరపరిచితులైన యిరుగు పొరుగు వారు కూడా ఆమెను పలకరించరు. తమ పట్టణానికి దాపురించిన మృత్యుదేవతగా భావించి, పైదొలిగిపోయే వారు; ఎవరైనా తారసిల్లినా, దేశద్రోహి తల్లికి గౌరవమెక్కడ! తిరస్కారంగా ముఖం త్రిప్పేసుకుంటున్నారు.

ఆ రోజున పట్టణం చివర, కోటగోడవద్ద ఆమె మరో స్త్రీని చూసింది. ఆ స్త్రీ ఒక శవంప్రక్క మోకరిల్లి, ఆకాశం వైపు చూస్తూ, మౌనంగా ప్రార్థన చేస్తూంది. కోటగోడమీద నిలబడ్డ కాపలాదారుల గుసగుసలు వినబడుతూన్నాయి. వాళ్ల కవచాల రాపిడీ, ఆయుధాల ధ్వనీ, కోటగోడరాళ్లమీద నడిచే పాదరక్షల చప్పుడూ స్పష్టంగా వినవస్తూన్నాయి.

'నీ భర్తా?' దేశద్రోహితల్లి అడిగింది.

'కాదమ్మా.'

'నీ తమ్ముడా?'

'నా కొడుకు. నా భర్తపోయి పదమూడు రోజులే అయింది. నేను నాకుమారుడు కూడా.'

అంటూ చనిపోయిన వీరుని తల్లి మెల్లగా లేచి నిలబడింది.

"నా కుమారుణ్ణి అనుగ్రహించినందుకు మదోనా * కు సహస్ర వందనాలు."

"ఎందుకు ?"

"వాడు దేశంకోసం పోరాడుతూ మరణించేడు. అంచేత నాభయం యిప్పుడు చెప్పుకున్నా సిగ్గుపడనక్కర్లేదు. నా బెదరు తీరిపోయింది. ఎప్పుడూ వీడు సరదా మనిషి. కులాసాగా జీవితం గడపాలనే రకం. భోగలాలసత్వో దేశానికి ద్రోహం చేస్తాడేమో నని యెంతో భయపడేదాన్ని. మరియూనా కొడుకుని చూడు. దేవుడికీ, మానవుడికీ కూడా శత్రువై కూర్చున్నాడు. శత్రువు లకి నాయకుడు వాడే! వాడి తల్లి కడుపుమాడ!"

మరియూనా తలయెత్తలేదు. నోరు మెదపలేదు. తిరిగి వెళ్లిపోయింది.

మరునాడామె సైన్యాధిపతి దగ్గరకు వెళ్లింది.

"నా కొడుకు మీకు శత్రువు. అంచేత నన్ను చంపనేనా చంపండి. లేదా వాడిదగ్గరకు పోనివ్వండి."

"అమ్మా! నువ్వూ ఉప్పూ పులుసూ తినేదానివే. నీకూ దేశంఅంటే అభిమానం, శత్రువులంటే ద్వేషంవుంది. నీకు కొడుకైనా వాడు మాకెంత శత్రువో నీకూ అంతే శత్రువు. నేనెరుగుదును, నిన్ను." అన్నాడు సైన్యాధిపతి.

"నేను వాడితల్లిని. వాడీరకంగా తయారు కావడానికి బాధ్యత నాదేనని భావిస్తూన్నా."

---

* రోమనుల దేవతలలో ఒకతె.

సైన్యాధిపతీ. యితర పెద్దలూ సంప్రదించుకున్నారు. పర్యవసానంగా,—

"మరియానా! నీకొడుకు చేస్తూన్న ఘోరానికి నిన్ను చంపడం న్యాయం కాదు. ఈపని చెయ్యమని నువ్వేమీ ప్రోత్సాహం యిచ్చి వుండవు. నువ్వుకూడా మనస్సులో యెంతో బాధపడుతూన్నావు. ఆవిషయం మాకూ తెలుసు. నీకొడుకు పనులకి నువ్వు పూచీ పడనక్కర్లేదు. ఆ రాక్షసుడు కన్నతల్లినే మరచి వుంటాడు. నువ్వొకవేళ తప్పుచేసినా యింత కన్న ఘోరమైన శిక్ష వుండనే వుండదు. నువ్వు పడే బాధ మరణంకంటే కూడా భయంకరం." అన్నారు.

"ఔను. ఇది చాలా భయంకరమైన శిక్ష!"

అధికారులు సింహద్వారం తలుపులు తెరచి, ఆమెను పోనిచ్చేరు. కొడుకు చిందించిన రక్తంతో తడిసిన తన జన్మ భూమిని తొక్కుకుంటూ నడుస్తూంటే ఆమె కడుపులో చెయి పెట్టి కలిచినట్లు బాధపడింది. ఆనగరాన్ని విడిచి పోడాని కామె కాళ్ళు సాగడం లేదు. ప్రజలు కోట గోడలమీద నిలబడి ఆమె పోతూన్నవైపే చూస్తూన్నారు. వాళ్ళ చూపులు ఆమెకు వెనుకనుంచి బల్లెములతో పొడుస్తూన్న ట్లనిపించేవి. దుర్గరక్షణలో ప్రాణాలర్పించిన వీరుల శవాలు కనిపించినపుడల్లా నిలబడి నమస్కరిస్తూ, విరిగిన ఆయుధాలు, మారణసాధనాలూ కనిపిస్తే చూపులు మళ్ళించుకుంటూ ఆమె సాగిపోతూంది.

ఆయుధాలంటే ఏ తల్లిహృదయం జుగుప్సాపూరితం గాదు ? ఆమె బహునెమ్మదిగా, చంకనున్న దేదో తొణికి చిందుతుందని భయపడుతూన్నట్లు నడుస్తూంది. అంతకంత కామె మూర్తి చిన్నదై, మరీచిన్నదై, చివరకు అదృశ్యమైంది. ఆమెతో బాటు తమ దురదృష్టంకూడా తొలగిపోయిన ట్లనిపించిందా

చాలా దూరంపోయి ఆమె నిలబడి, మేలి ముసుగు తొలిగించి దూరానవున్న తన పట్టణంవైపు తిరిగి చూసింది. శత్రు శిబిరంలో వాళ్ళు కూడా తమవైపు యెవరో నల్లని దుస్తులతో వస్తూండడం గమనించేరు. నెమ్మదిగా యెదురువచ్చి, ఆమె యెవరో, ఎక్కడనుంచి వస్తూందో, ఎక్కడికి పోతూందో అడిగేరు. ఆమె నిష్ఠురంగా జవాబిచ్చింది.

"మీ నాయకుడు నా కొడుకు."

వాళ్లకీ సందేహం కలుగలేదు. కొడుకు ధైర్యసాహసాల్ని పొగడుతూ, అతని పరాక్రమాన్ని, వ్యూహనిర్మాణ చాతుర్యాన్నీ వర్ణిస్తూ. ఆ తల్లిని వెంబడించి నడుస్తూ, తమ శిబిరానికి గొనివచ్చేరు. తన కుమారుడైన వాడు తద్భిన్నంగా యెప్పుడూ ప్రవర్తించడన్నట్లు సగర్వంగా, ఠీవిగా తల యెత్తుకుని నడుస్తూంది, ఆ తల్లి.

కొంచెం సేపట్లోనే ఆమె తన కుమారుని దగ్గిరికి వచ్చింది. ప్రపంచంతంటే తొమ్మిదినెలలు పూర్వంనుంచే ఆమె ఆతణ్ణి యెరుగును! ఆతణ్ణి ఆమె ఎట్లా మరిచిపోగలదు ? అను

క్షణం, ఆమె హృదయం, శరీరం అంతటితోనూ అతణ్ణి ప్రేమించి, లోకపువెలుగు చూపింది. అతడిప్పుడు వీరాధివీరుడు ; విలువైన సిల్కులు ధరించి, రత్నాలు పొదిగిన ఖడ్గాదులతో దుర్నిరీక్ష్యంగా వున్నాడు. కాని అతడామెకు పిల్లవాడే. అతడు భోగభాగ్యాలతో తులతూగాలనీ, కీర్తి ప్రతిష్ఠల నార్జించాలనీ, దీర్ఘాయుష్మంతుండుగా వుండాలనీ ఎందరో దేవుళ్లకు మొక్కుకుంది. ఆ తల్లి కోర్కెలను ఆమె కులదేవతలు విన్నారని స్పష్టంగానే వెల్లడైంది !

అతడామె చేతులు ముద్దుపెట్టుకుని, 'అమ్మా అమ్మా' అని పిలిచేడు.

"అమ్మా! నువ్వు నాదగ్గరకి వచ్చేవు. నన్ను అర్థం చేసుకున్నావు. ఆ దౌర్భాగ్యుల్ని రేపటికే లొంగదీసి, పట్ణాన్ని పట్టుకుంటా."

"నాయనా ! నువ్వు జన్మించినదా పట్ణంలోనేనోయ్!" అని జ్ఞాపకం చేసిందా తల్లి.

అతనికి తన బలం తెలుసును. ఆ మదంతో, కీర్తికాంక్షతో, యౌవనపు పొంగుతో పెంకితనంగా అతడు సమాధానం యిచ్చేడు.

"నేను పుట్టింది యీప్రపంచంలో. ప్రపంచం నాకోసం వుంది. ప్రపంచాన్నంతటినీ దిగ్భ్రమ పొందిస్తా. అమ్మా! నీ మూలాన్నే యింత వరకూ ఆ పట్ణాన్ని నిర్మూలించలేను.

నేను ముందుకు పోకుండా, కాలిలో ముల్లులా బాధిస్తూంది, నువ్విక్కడ వుండడం. ఇప్పుడు ఆ ఆటంకం తీరింది. రేపే ఆ దుర్మార్గుల్ని, మూర్ఖుల్ని నాశనం చేసేస్తాను."

"అబ్బాయీ! ఆ పట్టణంలోని ప్రతీప్రాణీ, ప్రతీ రాయీ నిన్ను చిన్నతనాన్నుంచీ యెరుగుదును."

"రాళ్ళకి నోరులేదు. మనుష్యులే వాటిచే మాట్లాడించాలి. నన్ను గురించి పర్వతాలు కూడా ఘోషిస్తాయి కదూ? సరే, కానీ అమ్మా. అదే నాకు కావలసింది."

"ఐతే మానవుల మాటేమిటి, నాయనా?"

"వాళ్ళ సంగతీ మరిచిపోలేదమ్మా! వాళ్ళూ చెప్పుకోవాలి. మానవుల హృదయాల్లో వీరులకే శాశ్వతస్థానం వుంటుందని తెలుసు."

"అది సరే. కాని వీరుడెవడు? మృత్యువును యెదిరించి, జయించి, ప్రజారక్షణ చేసినవాణ్ణే వీరుడంటారు."

"పట్టణాలు కట్టి, నిలిపినవాడిలాగే, నిర్మూలించినవాడు కూడా వీరుడే. రోమునగరాన్ని నిర్మించిన దెవరో, రోమ్యులస్ యెవరో మనం యెరుగం. కాని దాన్ని నాశం చేసిన, 'అలరిక్' మొదలైన వాళ్ళని అందరూ యెరుగుదురు."

"వాళ్ళ పేర్లేమోగాని పట్టణం పేరు మాత్రం శాశ్వతంగా నిలిచిపోయింది." ఆమె మళ్ళీ అతన్ని దారిలో పెట్టడానికి ప్రయత్నించింది.

ఆరోజు సాయంకాలం వరకూ తల్లీ కొడుకు లిద్దరూ యీవిధంగా చర్చించుకుంటూనే వున్నారు. పోనుపోను కుమారుని ప్రగల్భవాక్యాలకీ, దారీ తెన్నూ లేని వాదనలకీ ప్రత్యుత్తరం చెప్పడమే మానుకొంది, ఆమె. కుమారుని జూచి పొందిన ఆమె గర్వం విరిగిపోయింది, గర్వంతోబాటు ఆమె మనస్సుకూడా విరిగింది.

అమ్మ! అమ్మంటే జన్మదాత. ఆమెనే రక్షణకర్త. విధ్వంసాన్నీ, వినాశాన్నీ గూర్చి ఆమె ముందు చెప్పడం, హర్షించడం ఆమెను ధిక్కరించడమే! కాని గర్వాంధుడైన కుమారునకది తెలియదు. తల్లి జీవితసూత్రాన్నే యెదిరిస్తూన్నానని కానలేక పోయేడు, ఆ కుసంస్కారి!

అమ్మకూ, మృత్యువుకూ యెప్పుడూ చుక్కెదురే. అమ్మ జీవనప్రదాత; మృత్యువును ఆహ్వానించి తెచ్చేవాణ్ణి అమ్మ అసహ్యించుకుంటుంది. అమ్మ హృదయాన్ని ఆ మదాంధుడు కానలేడు. ఆతని హృదయం కీర్తికాంక్షతో నిండిపోయింది; కళ్ళు అధికారగర్వంతో మూసుకు పోయినాయి; జ్ఞానం ప్రతీకారవాంఛతో చచ్చిపోయింది!

సంతానం ప్రమాదంలో వున్నపుడు తల్లి నిర్భయంగా, నిర్దాక్షిణ్యంగా, మహాయుక్తిగా యెదిరిస్తుంది. ఆసమయాల్లో ఆమె సాహసానికి మితిలేదు. ఆసంగతి వాడికేం తెలుసు, పాపం!

ఆమె తల వాల్చుకుని కూర్చుంది. అక్కడినుంచి చూస్తే

గుడారపు ద్వారంలోనుంచి దూరాన పట్టణం కనబడుతూంది. ఆ గోడలలోపలే, ఆ నగరంలోనే తాను పత్నియై ప్రేమ షోలి కల నోలలాడింది; అక్కడే గర్భధారణానందం అనుభవించింది; అక్కడే ప్రసవవేదనకు గిలగిలలాడింది; అక్కడే మాతృదేవతయై మసలింది. అటువంటి జన్మభూమినే, తన కన్నకొడుకు మట్టిపాలు చేస్తానంటున్నాడు! దుర్విధి!

ప్రొద్దువాలింది. అస్తంగత సూర్యుని అరుణకిరణాల్లో స్నానం చేసిన శిథిలనగరకుడ్యాలు ఎర్రగావున్నాయి. ఎంతకీ నగరసౌధాల కిటికీలద్దాలు ఎర్రగా రక్తం చిమ్ముతూన్నట్లున్నాయి. నగరదేవతకి ఒంటినిండా గాయాలుతగిలి, వాటి నుండి రక్తం ప్రవహిస్తూన్నట్లగుపిస్తూంది. క్రమంగా చీకటి పడింది. కొద్దిసేపట్లోనే నగరం నల్లని ముసుగులోని శవంమాదిరిగా ఐపోయింది. శవగృహంలో పెట్టిన దీపికలాగా నగరం మీద నక్షత్రం ఒకటి మినుకు మినుకు మంటూంది.

శత్రువులకి జాడ తెలియనీకుండుటకై దీపం వెలిగించని యిండ్లు, చీకట్లో మునిగిన వీధులు, శవాలు క్రుళ్ళిన కంపు, మరణోన్ముఖుల దగ్గరనున్న బంధువుల గుసగుసలు,—ఆమె కళ్ళ ముందు గిరగిరాతిరిగి పోతూన్నాయి. ఆమె మనస్సును కలచివేసి, ఆమె నిర్ణయం ఏమని ప్రశ్నించేయి.

పట్టణ ప్రజలందరూ తన కత్యంత ఆప్తులు. వారికోసం ఆమె హృదయం తల్లడిల్లి పోతూంది.

వల్లని పర్వత శిఖరాలనుంచి దిగజారుతున్న మేఘ మాలికలు నిరాధారంగా నిలబడివున్న నగరంమీదికి దాడి చేస్తూన్న గుర్రపుసైన్యాల మాదిరిగా కనబడుతూన్నాయి.

"చీకటి దట్టంగా వుందంటే యీరాత్రే పట్టణాన్ని పట్టేస్తాము. పగలు సూర్యకిరణాలు కళ్ళల్లో పొడుస్తూంటే, కత్తుల, డాళ్ళ మిలమిలలు మిరుమిట్లు గొల్పుతూంటే కొట్టేదెబ్బ కూడా తప్పిపోతుంది. శత్రువును అప్పుడు దెబ్బతీయడం సులువుగాదు."

అనుకుంటూ అతడు కత్తిని ఒరదీసి, పరీక్షించేను, ఒక్కక్షణం.

"నాయనా! ఇల్లారారా. నా వొళ్ళో తలపెట్టుకుని ఒక్క నిముషం పడుకోవ్వూ? చిన్నప్పుడెంత జాలిగుండేరా, నీది! నిన్నంతా ముద్దాడేవాళ్ళేరా!..." అని తల్లి ఆతని తలమీంది నుంచి చేతిని పోనిచ్చి, వీపు నిమిరింది, వాత్సల్యంతో.

తల్లి చెప్పినట్లే ఆతడామె ఒళ్ళో తలపెట్టి పడుకొని కళ్ళు మూసుకున్నాడు.

"అమ్మా! నిన్నూ, కీర్తినీ మాత్రమే ప్రేమిస్తున్నాను." అన్నాడు, కళ్ళుమూసుకొనే.

"నాయనా! నువ్వే స్త్రీనీ ప్రేమించలేదా?"

"ఎవరిని ప్రేమించినా అనుభవం వల్ల మోజుతగ్గి, మొహం మొత్తుతుంది. తీపి తినగా తినగా చేదుగా వున్నట్లే నమ్మా!"

"నీకు బిడ్డలు కావాలని వుండదా, నాయనా!" అందా తల్లి ఆఖరు యత్నంగా.

"బిడ్డలెందుకు? చావడానికా? ఎవడో నాబోటివాడే వచ్చి అందరినీ చంపుతాడు. అప్పుడు బాధకలిగినా కసి తీర్చుకునే ఓపిక కూడా లేకండా వృద్ధుడనై పోతా. చెయ్యేదదు."

ఆమె ఒక్క నిట్టూర్పు విడిచింది.

"నువ్వు మెరుపులా అందంగా వున్నా దానిలాగే గొడ్డు వాడివిరా!"

"ఔనమ్మా! నేను మెరుపునే." అని అతడు చిరునవ్వు నవ్వేడు. ఆమె యింకేమీ మాటాడలేదు.

కొద్దిసేపట్లోనే అతడు చిన్నబిడ్డలా తల్లి ఒడిలో తల పెట్టుకుని, సుఖనిద్రలో మునిగేడు.

తల్లి తాను కప్పుకొని వచ్చిన నల్లని ఉత్తరీయం తీసి అతని మీద కప్పింది. మెల్లగా మొలనుంచి కైజారుతీసి, అతని హృదయంలో దృఢంగా ఒక్కటే పోటు పొడిచింది. సన్నని మూలుగుతో, అంతటి మహావీరుడూ ప్రాణాలు వదలేడు. కొడుకు హృదయం తల్లికి తెలిసినట్లు మరెవరికి తెలుస్తుంది?

ఆమె కుమారుని శవాన్ని యీడ్చి తెచ్చి గుడారం బైట పడేసింది. కాపలావున్న సైనికులు యీదృశ్యం చూసి నిశ్చేష్టులై నిలబడిపోయేరు. ఒక్కసారి పట్టణం వైపూ, తన కొడుకు శరీరం వైపూ చూసింది. అతడు తన జన్మభూమికి

యింకే అపాయమూ లేలేదు! ఆమెలో మాతృత్వం పొంగి పొరలింది. ఏడుపు కట్టలు తెగి ప్రవహించింది.

"నా జన్మభూమికి నే చేయగలదంతా చేసేను. జన్మ భూమికై మరో కొడుకును యివ్వగల కాలం తీరిపోయింది. నా జీవితం యింక నిరుపయోగం. నా కొడుకు దగ్గరికే పోయి వుంటానింక."

అంటూ ఆక్రోశించిందా తల్లి. ఆమెకళ్లు పొడారిపోయేయి. తన్ను తానే సంబాళించుకుని, లేచినిలుచుని, కొడుకు రక్తంతో యింకా నులివెచ్చగా వున్న కైజారుతోనే పొడుచుకొని నేలకూలింది. వ్యధితహృదయాన్ని తెలుసుకోవడం ఏమంత కష్టం ?

తల్లి ప్రేమ జయించింది ; మృత్యువును తల్లులుండే లోకంలో స్థానంలేదు !

బాలుని డైరీ

వాళ్ళు కుఱ్ఱాణ్ణి ముద్దుగా 'మిషా' అని పిలుస్తారులెండి. వాడు మహాచురుకైనవాడు. పట్టుమని పది నిమిషాలైనా ఓ చోట కూర్చోడుగదా? ఏ వర్షం మూలానో ఆడుకునేందుకు వీధులోకి వెళ్ళనివ్వని రోజున యిల్లంతా గందరగోళమే. ప్రతీ పనికీ వాడే అడ్డు.

పెద్దవాళ్ళు ఏవో పనులతో ఊపిరి సల్పకుండా కొట్టుకుంటూంటారు. అందుకనే పిల్లల్ని అస్తమానం 'అబ్బా! వేపుకు తినకురా!' అని గదుముతూంటారు.

మిషాకూడా తల్లిదండ్రులనోట యీ గద్దింపుమాట యెన్నోసార్లు విన్నాడు. వాళ్ళకి ఎప్పుడూ పనే. మిషాతో ఆడుకోడానికి గాని, వాడి ప్రశ్నలకి సమాధానం చెప్పడానికి గాని వాళ్ళకి తీరికెక్కడిది? వాళ్ళనాన్న పుస్తకాలగదిలోనే యెప్పుడూ పాతుకుపోతాడు. ఏదో పుస్తకం చదవడమో, రాయడమో,—యిదే పని. మరి, ఆ పుస్తకాలు బాగుంటాయో, లేదో! మిషాని యెప్పుడూ చదవనీయనే లేదు, వాటిని.

అమ్మా చాల మంచిదే. చిన్న బొమ్మలా వుంటుంది, ఎంచక్కా. నాన్నా మంచివాడే. పెద్ద చెట్టంత మనిషి.

వేసవికి ముందు ఓరోజున చినుకూ, గాలీ జోరుగావుంది.

మిషా ఆడుకోనేందుకు వీధులోకి వెళ్లడానికి వీలైందికాదు. ఇంట్లోనే వుండి ఏం తోచక అల్లరి ప్రారంభించేడు. వాడి గొడవను తల్లీ తండ్రీ కూడా భరించలేక పోయేరు. వాళ్ళనాన్న మిషాను దగ్గరికి రమ్మని పిలిచేడు.

"ఏమిరా తోచడం లేదా యేమిట్రా అబ్బాయి!"

"రానిలెఖ్ఖ చెయ్యడానికి కూర్చున్నట్లుంది, నాన్నగారూ!"

అన్నాడు, మిషా గునుస్తూ.

వాళ్ళనాన్న రూళ్ళకాగితాలున్న ఓచిన్న బైండు బుక్కు తీసి చూపిస్తూ,—

"మిషా! చూసేవా! ఇదిగో, యీ తెల్లకాగితాల పుస్తకం వుండే దీంట్లో నీకు సరదాగా తోచిన సంగతులన్నీ రాసుకుంటూండు. ఏం! తెలిసిందా! దీన్నే 'డైరీ' అంటారు. రోజూ రాసుకునేదే డైరీ. రాసుకుంటావు గదూ?"

మిషా ఒక్కక్షణం ఆలోచిస్తూ నిల్చున్నాడు.

"సరదాగా తోచే సంగతులంటే?"

"నాకెల్లా తెలుస్తుందిరా, నీకు సరదాగా వుండే సంగతులేమిటో!" అంటూ వాళ్ళనాన్న సిగరెట్టు తీసి వెలిగించేడు.

"మీకెందుకు తెలియదేమిటి?"

"తెలియదురా. చిన్నప్పుడు నేను చదువుకోలేదు. ఏవో పిచ్చిపిచ్చి ప్రశ్నలువేసి అందర్నీ విసిగించే వాణ్ణి. ఎప్పుడూ

దేన్ని గురించీ ఆలోచించనే లేదు. నాకా అవకాశం లేకనే పోయింది. అంచేతనే చిన్నపిల్లలకి ఏవి సరదాగా వుంటాయో నాకు ఏమీ తెలియదు. సరే ఇంక వెళ్ళు, మరి."

తండ్రి తన్ను యెగతాళి చేస్తూన్నాడనీ, తనతో మాట్లాడడానికి యిష్టపడడం లేదనీ మిషా గ్రహించేడు. కోపం రాబోయింది. కాని తండ్రి కళ్ళల్లో ప్రేమ, అభిమానం తొణుకాడుతూ వుండడం చూసి, కోపం వెనక్కి పోయింది. అంచేత మళ్ళీ యింకో ప్రశ్న వేసేడు.

"సరదాగా వుండే పనులు ఎవరు చేస్తూంటారు, నాన్నా!"

"నువ్వే! బాబువి కాదూ? ఇంక వెళ్ళు. నన్ను పని చేసుకోనియ్యి."

మిషా తనగదిలోకి వెళ్ళి, టేబిల్ ముందు కూర్చుని పుస్తకం తెరిచి, వ్రాత మొదలు పెట్టేడు.

"ఇది డెరీ"

"దీనిని నాన్న యిచ్చేరు. నాకు తోసినవన్నీ దీన్లో రాసుకుంటాను. ఎంచక్కా సరదాగా వుంటుంది."

కలం టేబిల్ మీద పెట్టేసి, గదంతా కలయచూసేడు. అందులో అన్నీ తనకు రోజూ కనబడేవే. కొత్తవేమీ లేవు. పాతబడిన వాటిలో అతనికి సరదా తోచడాని కేముంది?

పుస్తకం తీసుకుని మళ్ళీ వాళ్ళ నాన్నదగ్గరికి బైలు దేరేడు. మిషా మళ్ళీ రావడంతో ఆయకి చిరాకు కలిగింది.

"మళ్ళీ వచ్చేవా?"

మిషా నోటుబుక్కు చూపుతూ,—

"చూడండి, నాన్నారూ! అప్పుడే రాసేసేను. బావుందా?" అన్నాడు.

"భేషుగ్గా వుందోయ్! 'డెరీ' కాదు. 'డైరీ' అని వుండాలి. 'త్రోసినవన్నీ లాసుకుంటూ' అనకూడదు. 'తోచిన వన్నీ రాసుకుంటూ' ననాలి. తెలిసిందా? యింక వెళ్ళు, మరి."

మిషా ఒక్క నిముషం ఆలోచించేడు.

"ఇంకేంరాయను?"

"నీకు తోచింది రాసుకో. దేన్ని గురించైనా ఆలోచించి మరీరాయి. పాటలు రాయి, బాగుంటుంది!"

"పాటలా? ఏం పాటలు?"

"నీకు వొచ్చినవి రాయడం కాదురా. నీఅంతట నువ్వు కొత్తవి అల్లి, రాయాలి. వెళ్ళుమరి. పరిగెత్తు. ఏం వేపుగు తింటావురా!"

అంటూ మిషా చెయ్యి పట్టుకుని గదివెలుపల దిగబెట్టి, తలుపులు లోన గడియ వేసుకున్నాడు, వాళ్ళనాన్న. ఇట్లా చేయడం తనకెంతో అగౌరవ కరంగా భావించేడు, మిషా. అభిమానంతో తిన్నగా తనగదిలోకి వెళ్ళి బల్లవద్ద కూర్చుని, డైరీ తెరిచేడు. ఏం రాయాలో ఏమీ తోచడం లేదు, వాడికి. అమ్మ వంటింట్లో గిన్నెలు, కంచాలు లెక్క చూసుకుంటూంది.

వంటింట్లో వెచ్చగా యెంతో బాగుంటుంది. కాని అక్కడికి తనను రానివ్వరు కదా? వీధులోకి పోకుండా దిక్కుమాలిన బురద ఒక టొచ్చిందాయెను......

మిషా యేం తోచక గడియారం వంక చూసేడు. ఇంకా తొమ్మిదిం పావుకూడా కాలేదు. అంతలో ఒక ఆలోచన తట్టింది. చిరునవ్వుతో గబుక్కున డైరీ తెరిచి రాయటం ప్రారంభించేడు.

"మాగోడమీద గడారం వ్రాకటుంది,
మీసాల్లా తన ముళ్ళని కదిలిస్తూంది."

అరే! పాటయి పోయిందే! వహ్వా! మిషా బల్లమీది నుంచి వురికి వంటింట్లోకి పరుగెత్తేడు.

"అమ్మా! అమ్మా! పాటరాసేసే, చూడవే!"

లెక్కపెడుతూన్న చెంచాలనుంచి ఆమె తలత్రిప్పనే నా లేదు!

"తొమ్మిది...నన్ను వేపుకు తినకురా, నాయనా!... పది...వెళ్ళు మరి...పదకొండు..."

మిషా అంతతో వదిలేరకం గాదు. ఆమె మెడకు ఓ చెయ్యి చుట్టబెట్టి, రెండో చేత్తో డైరీని తల్లి కళ్ళముందర అడ్డంగా పెట్టేడు.

"అమ్మా! ఒక్కమాటు చూడవే!"

"నన్ను పడేస్తావురా నాయనా!" అంటూనే ఆమె పుస్తకం తీసికొని చదివింది.

"మీనాన్న రాసి పెట్టేరా?" అన్న తల్లిమాటలకి మిషా ఎంతో అభిమాన పడ్డాడు. అది గమనించకుండానే,—

"'గడారం' కాదు. 'గడియారం' అని వుండాలిరా."

మిషాకి యెంతో చిన్నతనం అనిపించింది.

"పాటల్లోకూడానా?"

"ఆఁ! ఇంక వెళ్ళు. బాబువుకాదు! ఇంక వెళ్ళమ్మా! ఆడుకో."

"వెళ్ళి యింకా పాటలు రాయి."

"ఏం రాయను?"

గడియారం టిక్కు టిక్కుమంటూందనో, మరోటో యేదో రాయి! పాట పూర్తవుతుంది."

"ఓఁ! అల్లాగే!"

చెంగున ఒక్క దూకులో మిషా తనగదిలోకి వెళ్ళి పోయేడు. టేబిల్ ఎదట కూర్చుని తల్లి సలహా ప్రకారం పాట రాసేడు.

"గడియారం టికుటికుటికు మంటూంది."

తరువాత యెంత తంటాలుపడ్డా యేం వ్రాయాలో తోచలేదు. చేతుల నిండానూ, గడ్డం నిండానూ యింత సిరా మాత్రం పులుముకున్నాడు.

హాఠాత్తుగా యెవరో చెప్పి, చేయి పట్టుకు రాయించి నట్టుగా నాలుగో చరణం కూడా రాసేసేడు.

"ఏమోగాని నాకేమీ తోచకుండా వుంది!"

నిజమే! మిషాకేమీ తోచడంలేదు. ఆ మాటనే కాగితంమీద రాసేసరికి పాట పూర్తైపోయింది! పట్టరాని సంతోషంతో మిషా గంతులు వేసేడు.

ఒక్క పరుగున వాళ్ల నాన్న గది దగ్గరికి పోయేడు. కాని, ఆయన చాల గడుసువాడేమో, తలుపు లోన గడియ వేసుకునే వున్నాడు. మిషా ఊరుకోక, తలుపు కొట్టేడు.

"ఎవరు?"

"నాన్నా! తలుపు తియ్యండి! త్వరగా!" అన్నాడు మిషా ఒగరుస్తూ.

"తలుపు తియ్యండి! నేనే! నాన్నా! చూసేరా ఎంత మంచిపాట రాసేనో!"

వాళ్ల నాన్న తలుపు తీయకుండా లోపలినుంచే "భేష్! యింకా రాయి." అన్నాడు.

"మీరు వినకూ మరి!"

"తర్వాత వింటాలేరా, వెడుదూ!"

"అహాఁ! ఇప్పుడే వినాలి!"

"మిషా! చెప్తే వినవూ!" అన్నాడు వాళ్ల నాన్న గద్దింపుగా.

తాళపు రంధ్రముదగ్గర నోరుపెట్టి పాట చదివేసేడు, మిషా. స్వరం పైకిరాక నూతులో మాట్లాడినట్లు వినబడింది. తండ్రి యేమీ మాటాడలేదు.

మిసాకి యెంతో అభిమానం అనిపించింది. తనగదిలోకి వెళ్ళిపోయి, కిటికీ అద్దాలకి తలఆనించి ఆలోచిస్తూన్నట్లు చాలా సేపు నిలువబడ్డాడు. కొంచెం సేపయేక టేబిల్ దగ్గరికి తిరిగి వచ్చి, తన మనస్సులో మెదులుతూన్న భావాల్ని డైరీలో రాయనారంభించేడు.

"నాన్న మంచివాడు కాదు. డైరీ రాస్తే సరదాగా వుంటుందన్నారు అంతా వుత్తిది. ఆ మాట నన్నొదుల్చుకొనేందుకు చెప్పేరు. నాకు తెలుసు. అమ్మ కోపంగా వున్నప్పుడు ఆమెని 'పోట్లగొడ్డు' అంటారు. కాని తమరుమాత్రం ? నిన్న సిగరెట్టుపెట్టితో ఆడుకుంటూంటే నన్ను అమ్మకంటె యెక్కువగా కోపబడ్డారు. నాకు ఆయనగారేం చెప్పఖర్లేదు. ఇద్దరూ ఒకటే కోపానికి. నీనా యేదన్నా పగలగొడితే 'ఫరవాలేదులే!' 'పోనీలే!' అంటారు. ఆవిడ పాటలు పాడుతుందిగా, అందుకని! నేనేదన్నా పగలగొడితేమాత్రం రోజుల కొద్దీ సాధిస్తూంటారు."

తల్లిదండ్రులు తనకు అన్యాయం చేస్తూన్నారనే ఆలోచన తట్టేసరికి మిసాకు కళ్ళనీళ్లు తిరిగేయి. వాళ్లెంత మంచివాళ్ళయితేనేమి ? తన్ను సరిగ్గా చూడ్డంలేదు.

రాత కట్టిపెట్టి మిసా కిటికీదగ్గరకు వెళ్ళేడు. కిటికీలో అంచున కూర్చుని ఓ పిచిక తడిరెక్కలు దులుపుకుని, దువ్వుకుంటూంది, కాళ్లతో. ఆ పిచికనుచూస్తూ నిలబడ్డాడు, మిసా. దాని తడిరెక్కలు నాన్నమీసాల్లా వున్నాయనిపించిందేమో,

అక్కడే నిలబడి తనలోనే పాట అల్లడం ఆరంభించేడు.

"పుల్లల్లా కాళ్ళాయిదీ
తేనెకళ్ళ పిచికపిట్టకి
నాన్న మీసాల్లాంటి రెక్కలు
వున్నాయోయ్! చూడండోయ్!"

అతని ఊహాలులయలో నడవడంలేదు. కాని, ఆమాత్రం చాలు, యిప్పటి మటుక్కి. మిషా హృదయం గర్వంతో నిండింది. వెంటనే టేబిల్ దగ్గరకి పరుగెత్తి కొత్తపాట డైరీలో రాసేసేడు. తర్వాత మళ్ళీ తన ఆలోచనలు రాయనారంభించేడు.

"పాటలు రాయడం చాలా సులువు. చేయ్యవలసినదల్లా యేదో ఒక దానివైపు చూడ్డమే. మాటలు వాటంతటవే దొర్లుకుంటూ వస్తాయి. నాన్నగారు యేమీ బడాయిలు పోనక్కర్లేదు. కావాలంటే నేనూ పుస్తకాలు రాయగలను. పాటలుకూడా రాస్తాను. తప్పులు లేకండా రాయడం, చుక్కలు పెట్టడం నేర్చుకుంటా. అమ్మ, కొమ్మ, వెన్న, కన్న,—యిలాటి జంటమాటలు ఆఖరున వచ్చేలాగ కూడా పాట రాసేస్తాను. కాని, యిప్పుడు రాయను. పద్యాలూ రాయను. డైరీకూడా రాయడం మానేస్తా. ఆయనకే సరదా లేకపోతే నాకా యేమిటి? పన్ను వేపుకుతినద్దు. ఏం చేసినా రాయను."

మిషాకు యేడుపు వచ్చేటంత పర్యంతం అయింది. ఇంతలోనే దాది జెనియా ఆగదిలోకి వచ్చింది. జెనియా పొట్టిగా,

చిన్నదిగా వుంటుంది ; బూరె బుగ్గలు. ఆమె కనుబొమలమీద నిలచిన వాన చినుకులు మెరుస్తున్నాయి.

"మూతి ముడుచుకుని అట్లా వున్నావేం? "

ఆమె రావడం వల్ల తన ఆలోచనలన్నీ చెదరిపోయినట్లు కనుబొమలు కుంచించేడు, మిషా. తండ్రి వైఖరి ననుకరిస్తూ,—

"నన్ను కదిలించకు, జెనియా!"

అని మళ్ళీ రాయడం మొదలెట్టేడు.

"దాదిని నాన్నగారు 'బుర్రతక్కువ' అంటారు. పిల్లల్ని ఆడించే వయస్సులో గాక పిల్లలతో ఆడుకొనే వయసులో వుందంటారు."

మిషాధోరణి దాదికి ఆశ్చర్యం కలగజేసింది. మెత్తని చేతులతో బుగ్గలు రుద్దుకుంటూ అడిగింది.

"ఏమిటి రాస్తున్నావు? ఏం కథ? "

"చెప్పకూడదు. నాన్నగారు డైరీ రాయమన్నారు. నాకు సరదాగా తోచినవన్నీ రాసుకోవచ్చునన్నారు."

"ఇప్పుడు నీకంత సరదా కలిగించిన సంగతేమిటోయ్, మిషా ?"

అంటూ జెనియా పుస్తకంమీదికి వొంగి చూసింది, పుట త్రిప్పుతూ,

"యింకా నేమీ రాయలేదులే. ఏవో పాటలు రాసేనంతే." అన్నాడు, మిషా.

"చూడు మెస్సు తప్పులో. ఓసారి! నిజంగా పాటలే! నువ్వు రాసినవి కాదు. నే నెరుగుదునులే! నాన్న రాసి పెట్టేరు. కానా ?"

మిపాకు ఎంతో అభిమానం వేసింది. ఏమిటిది ? ఎవరూ నవ్వురే ? కోపంకూడా వచ్చేసింది.

"ఐతే, ఈవేళ పాఠం చదవను."

"ఏం ? ఎంచేత ?"

"ఏమేమిటి ? చదవను. అంతే !"

అప్పటికి జెనియా తన్నుగురించి రాసిన భాగం దగ్గరకి వచ్చింది. ఆ రాతచూడ్డంతోనే ఆమె మొగం జేవురించింది. ఎదుట అద్దంలో కనిపిస్తూన్న తన ముఖంవైపొకసారి ఆమె దృష్టి పోయింది.

"నన్ను గురించి కూడా రాసేవ్రా? నిజంగా నాన్న అల్లా అన్నారా? "

"ఏం! నువ్వంటే ఆయనకి భయమా! "

దాది ఆలోచనలో పడింది. మళ్ళీ తనముఖం యింకో మారు అద్దంలో చూసుకుంటూ,—

"ఐతే పాఠం చదవ్వన్నమాట? "

"ఊఁహూఁ ! "

"అమ్మతో చెప్తానుండు." అంటూ జెనియా విసవిసా వెళ్ళిపోయింది.

ఆమె గుమ్మం దాటి పోయేదాకా చూసి, మిషా మళ్ళీ రాయడ మారంభించేడు.

"నాన్నమీద అమ్మ కస్సుమన్నట్లే జెనియా మీద నేనూ కస్సుమన్నాను. నన్ను విసికించి వేపుకతింటే ఏంచేస్తాను? నామీద అందరికీ కోపం వచ్చినా నాకేం లెఖ్ఖలేదు. ఆనక వెళ్ళి జెనియాను మన్నించమని అడుగుతాను, పోనీ. పుస్తకంలో అదీ రాయాలి. నాన్నగారిలాగే రోజంతా రాస్తూంటాను. ఎవ్వరూ నన్ను చూడనక్కర్లేదు. నేను అన్నం తినను. కాల్చిన ఆపిలు యిస్తానన్నా నాకు అక్ఖర్లేదు. రాత్రిళ్ళు నిద్రపోను. తెగరాసేస్తాను, కూర్చుని. 'జబ్బుచేస్తుంది. ఒకటేపనా?' అని నాన్నగారిని అన్నట్లే అమ్మ నన్నూ అంటుంది: అన్నా సరే! ఏడ్చినాసరే! నేను విననుగాక వినను. నామీద యెవరికీ యిష్టం లేకపోతే నాకేం భయంలేదు."

ఆతడీమాటలు రాసి ముగించే సరికి తల్లిని పిలుచుకొచ్చింది, జెనియా. తల్లి యేమాటా మంతీ లేకండానే మిషా చేతులోని పుస్తకం తీసుకుని చదవడం ప్రారంభించింది.

కొంత చదివి, ఆశ్చర్యంగా మిషా ముఖంవైపు చూస్తూ,—

"ఓరిపిడుగా! నువ్వే రాసేవాయిది? మీనాన్న చూస్తారుండు!"

అని, పుస్తకం పుచ్చుకుని వెళ్ళిపోయింది.

"నాన్నగారు కొడతారు." అనుకుంటూ మిషా జెనియా వైపు తిరిగి,—

"నామీద అమ్మతో చాడీలు చెప్పేవా?" అనడిగేడు.

"చెప్పినట్టు వినకపోతే..."

"చెప్పినట్లల్లా వినడానికి నేనేం గుర్రాన్నా?......"

"మిషా!......"

కాని మిషా మహాకోపంగా వున్నాడు.

"ఓ వైపు ఆలోచించాలి, పుస్తకంలో రాయాలి; రెండో వైపు పాఠాలు చదవాలి. నాచేతగాదు."

మిషా యింకా యేమనేవాడో కాని పనిమనిషి వచ్చి 'నాన్నగారు పిలుస్తూన్నా' రంది.

ఓచేత్తో పుస్తకం పట్టుకుని, రెండో చేత్తో మీసం దువ్వుకుంటూ కుర్చీలో కూర్చుని వున్నాడు, వాళ్ళనాన్న.

"ఇల్లా రావోయి!"

నాన్న కళ్ళు నవ్వుతూన్నాయి. మంచం మీద బోర్లా పడుకుని, దిండులో ముఖం దాచుకుని వుంది, అమ్మ. ఆమె భుజాల కదలిక చూస్తే కడుపుబ్బేలా నవ్వుకుంటోందని తెలుస్తూనే వుంది. పరిస్థితంతా ఒక్క నిమిషంలో గ్రహించేసేడు, మిషా.

"నాన్న కొట్టరు." మిషా నిమిషంలో గ్రహించేడు.

వాళ్ళనాన్న మిషాను దగ్గరికి తీసుకుని మోకాళ్ళ మధ్య నొక్కి పట్టుకుని, చుబుకం పుణుకుతూ,—

"మహా అల్లరివాడివై పోతున్నావురా? ఏం?"

"ఔను." మిషా తనూ అంగీకరించేడు.

"ఏం? ఎందుచేత ?"

"ఏమో! ఊరికేనే."

"ఊరికేనే యేమిటి? కారణం చెప్పలేవూ?"

"నాకు తెలియదు."

మిషా కొంచెం సేపు ఆలోచించేడు.

"మీరు నాగురించి యేమీ పట్టించుకోరు. అమ్మ అంత కంటేనూ! జెనియా చదువూ! చదువూ! అని వేపుకు తింటుం దామెను."

"అందుకని నీకు కోపం వచ్చిందా?" నాన్న బహు తాపీగా అడిగేడు.

"ఔను, మరి రాదూ?"

"అల్లా దేనికీ కోపం తెచ్చుకోకూడదు. నిన్ను చిన్న పుచ్చాలని నేను యెప్పుడూ అనుకోనోయ్. మీ అమ్మా అంతే. చూడూ, అమ్మ యెల్లా నవ్వుతూందో. నాకూ నవ్వు వస్తూంది."

"నవ్వెందుకు వస్తూంది?"

"చెప్తాలే, వుండు మరి."

"అహాఁ! ఇప్పుడే చెప్పాలి." ముస్సుగా గునుస్తూ అన్నాడు మిషా.

"నువ్వు వస్తే కొంటె కోణంగివి."

"నేనా?"

మిషాను యెత్తి వొళ్ళో కూర్చోబెట్టుకుని, తల నిమురుతూ వాళ్ళనాన్న అడిగేడు.

"చెప్పనా ?"

"ఊఁ !"

"నిన్ను యెవరూ యేమీ అనలేదు. చూసేవూ, యీ గాలీ, చినుకూ. వీటిమూలాన చీదరగావుంది. నీ మనస్సు అల్లా వుందంటే. కాస్త యెండగాచి, బైట ఆడుకోనేందుకు వీలుగావుండనీ మళ్ళీ, నీ చిరాకు నిముషంలో మాయమై పోతుంది. అది పోనీ గాని, నీ డైరీనిండా యెంతో చెత్త రాసేవు."

"మీరే రాయమన్నారుగా!" మిషా భుజాలు కుంచించుకున్నాడు.

"రాయమన్నానుగాని చెత్త రాయమన్నానా ?"

"లేదు. గాని ఏం రాసేనో నాకూ జ్ఞాపకంలేదు. నే రాసిందంతా నిజంగా చెత్తే ?"

"ఔను !" తలపంకిస్తూ అన్నాడు వాళ్ళనాన్న.

"మీరుకూడా చెత్త రాస్తూవుంటారా ?" మిషా అమాయకంగానే అడిగేడు.

వాళ్ళమ్మ గభీమని లేచి వంటింట్లోకి పరుగెత్తింది, క్కడేదో పొయిమీదపెట్టి మరిచిపోయినట్లు. ఆమె నైఖరీ,

చేసిన సవ్వడినీ బట్టి ఉక్కిరిబిక్కిరిగా వచ్చే నవ్వు నాపుకుంటూం దని యెవరేనా గ్రహించవచ్చు.

పెద్దవాళ్ళు యిల్లాంటిస్తారేం ?

వాళ్ళనాన్నకి కూడా నవ్వు వస్తూన్నట్లేవుంది. పెదవులు బిగించి, బుగ్గలు బూరటించి, మీసాలు దువ్వుకుంటూన్నట్టుగా చేతుల్లు ముఖాని కడ్డంబెట్టుకుని, ముక్కుతో చిత్రంగా ధ్వని చేస్తూన్నాడు :

"నేను రాసేదాంట్లో కూడా కొంత చెత్త వుంటూనే వుంటుంది. అన్నీ బాగా రాయడం కష్టం. నీ పాట బాగుంది. మిగిలింది బాగా లేదు."

"ఎంచేత ?"

"నువ్వు మూ చెడ్డ ఆరాటిస్తున్నావు. అందర్నీ విమర్శించే ముందు నిన్ను నువ్వే విమర్శించుకో. ఇకనేమీ రాయకేం ? డైరీ మనకింక వద్దులే."

వాళ్ళనాన్న వొళ్ళో కూర్చునే రంగుపెన్సిలుతో ఆయన పుస్తకంలో బొమ్మలు వేస్తున్నాడు, మిహా.

"సరే. ఇంకేం రాయనులేండి. రాయడంకూడా పాఠం లాగే నేమీ బాగుండలేదు. మీరే రాయమన్నారు. అందు కని రాసేనంతే నాకందులో సరదా యేం కనిపించలేదు. ఈవేళ పాఠం వద్దు, సంవద్దు."

"ఎందుచేత ?"

"జెనియాచేత కథ చెప్పించుకుంటా."

"అలాగేలే."

వాళ్ళనాన్న సంతోషంగా అంగీకరించేడు.

"ఇదిగో! చూడు! మనం యిద్దరమూ జెనియాని మన్నించమని అడగాలి. ఆమెను గురించి నేనన్నదీ, నువ్వు రాసిందీ కూడా ఏమంత మంచిదిగాదు."

వాళ్ళనాన్న కుర్చీలోంచి లేచి, మిషాచెయ్యి పట్టుకుని పచారుచేస్తూ, నెమ్మదిగా బోధన ప్రారంభించేడు.

"జెనియా ముక్కు పెద్దదే అనుకో. కాని ఆమాట జ్ఞాపకం చేయడం మంచిదిగాదు. ఆ లోటు బ్రతికివున్నంతకాలం వుండేదేగాని, మాటలవల్లా దేనివల్లా పోయేదికాదు. నీముఖం మీద మశూచికపు గంట్లున్నాయనుకో. నిన్ను 'గంట్లముఖం వాడా!' అని యెవరేనా పిలిస్తే ఒప్పుకుంటావా ?"

"ఊహూఁ!"

"ఇంకెప్పుడూ అట్లాటి విషయాలు డైరీలో రాయకేం."

మిషా డైరీ కథ యీ విధంగా ముగిసింది.

ఛెల్కాష్

రేవులో రేగిన ధూళివల్ల నీలంగావుండే దక్షిణాకాశం ధూసరవర్ణంగా కనిపిస్తూంది. నిప్పులు చెరుగుతూన్న మధ్యాహ్న సూర్యుడు దుమ్ము తెరలోంచి ఆకుపచ్చని సముద్రాలోకి చూస్తూన్నాడు. పడవల తెడ్లు, స్టీమర్ల పంకాలు, టర్కీ ఫెలుక్కాల చుక్కానిలు, రకరకాల పడవలు నిరంతరం అటూయిటూ తిరుగుతూ నీటిని కలిచేస్తూండడంవల్ల సూర్యుని ప్రతిబింబం కనిపించడమే లేదు. స్వేచ్ఛా సంచారాని కలవాటు పడిన సముద్రపుటలలు కల్లరాతి గోడలనడుమ బంధించబడినా నిరంతరం పోరాటం చేస్తూన్నాయి. సరుకులతో నిండిన పడవలూ, ఓడలూ క్రిక్కిరిసి పోయి నీరు కానరాకుండా వుంది. బరువైన ఓడలు తమ శిఖరాలమీదికెక్కి త్రొక్కిసలాడి అణిచేస్తున్నా సముద్రపుటలలు ఉద్ధృతంగా హార్బరుగోడలకి కొట్టుకుంటూ నురుగులు గ్రక్కుతున్నాయి. తమ నిర్బంధాన్ని గూర్చి ఆందోళన చేస్తూ, నిరంతర పోరాటం చేస్తూన్నట్లుగా సముద్రపుటలల ఘోష వినిపిస్తూంది. ఓడల్లోంచి పడేసిన నానారకాల చెత్తాచెదారంతోనూ రేవులంతా మలినమైవుంది.

రేవుప్రాంతం అంతా ఒక్కటే రణగుణధ్వని. ఎక్కడ చూసినా లంగరు గొలుసుల గలగలలు; వార్ఫుమీదికి సరుకు కుల్ని తెచ్చే రైల్వేవాగన్ లింకుల ధణధణలు; చప్టారాళ్ళ

మీద పడేస్తూన్న లోహపు రేకుల ఝణఝణలు; దుంగలూ దూలాలూ మొత్తిపడేస్తూన్నప్పటి గుభిల్లు ధ్వనులు; కిరాయి బళ్ళ కిరకిరలు; స్టీమర్ల యీలలు, అరుపులూ; డాక్ కూలీల అరపులు, కళాసీల కేకలు, ఉద్యోగుల గద్దింపులు,—యివన్నీ కలిసి, కరిగి ఒకటై హార్బరు ప్రాంతంలో స్వైరవిహారం చేస్తూ, పనిరద్దీ రోజును తెలుపుతూంది. ఈ ధ్వని తరంగాలుగా భూమి మీదనుంచి మళ్ళీమళ్ళీ లేచి పైన తేలియాడుతూన్న ధ్వని సముద్రంలో లీనమవుతోంది. చుట్టూ గాఢంగా, దిగులుగా పణుకుతూన్న ప్రతిధ్వనులు వణుకుతూ అణిగిపోతున్నాయి. దుమ్ముతో చిక్కగావున్న వేడిగాలి తెరను చీల్చుకుంటూ ఈలలు, స్టీమర్ల కూతలు గూబలు బ్రద్దలుచేస్తూ, బెదిరిస్తూ న్నట్లు వినిపిస్తున్నాయి.

కుబేరుని కంకితమైన హార్బరు పరిసరాల్లోని ప్రతి వస్తువూ,- చప్టారాళ్ళు, లోహాలు, కొయ్య సామగ్రి, ఓడలు,- అన్నీ కూడా షడ్జమస్థాయిలో ధనపతికి స్వాగతగీతాలు పాడు తూన్నాయి. అక్కడి గోలలో మానవుని గొంతే బలహీనం గానూ, హాస్యాస్పదంగానూ వుండి. ఈ గడబిడకంతకీ మూల మైన మానవులు మాత్రం జాలిగొలుపుతూ, ఆ వాతావర ణంలో దయనీయులుగానూ, పిచ్చివాళ్ళుగానూ కనిపిస్తూ న్నారు. అంతేగాదు. మానవుల చిన్న విగ్రహాలు దుమ్ముతో కొట్లాడుతూ, చింకిపీలికల్లో, భుజాలకెత్తుకున్న బరువులక్రింద

క్రుంగి నడుస్తూ, వాళ్ళను అలుసిటు తరిమే తొందరల్లో మునిగి, దుమ్ము, ఎండలో, గోలలో సాధుమాత్రులుగా ; తామే సృష్టించిన మహా యంత్రాలముందు, సామాను గుట్టలముందు, పిడుగులు పడుతూన్నట్లు పరుగెత్తే రైల్వేవాగన్లముందు క్షుద్రకీటకాల్లా కానవస్తూన్నారు ! ఒక్కమాటలో చెప్పాలంటే అతని సృష్టే అతన్ని బానిసగా జేసి అతని వ్యక్తిత్వాన్నపహరించింది!

రాక్షసి ఓడలు యీలలువేస్తూ, కస్-బుస్‌లతో ఆవిరి వదులుతూ నిట్టూరుస్తూన్నట్లున్నాయి. ప్రతిధ్వనిలోనూ మానవునిపట్ల తమ-అసహ్యాన్నీ, నిరసననూ వెళ్ళగ్రక్కుతూన్నాయి ఆ నిర్జీవయంత్రాలు. బానిస చాకిరీచేస్తూ, సకలసంపదల నుత్పత్తిచేసి తమ పొట్టలు నిండించి, వారేమో మురికిగా, మాడిన డొక్కలతో, చెమటలు గారుస్తూ అటూయిటూ తచ్చాడుతూన్న జీవుల్ని చూస్తూంటే నిర్జీవ యంత్రాలకి కూడా అపహాస్యం కలిగిత్తే ఆశ్చర్యమేమిటి ! తమ జానెడు పొట్టల నింపుకోడానికై కొద్ది పౌన్నుల రొట్టెకోసం వీపులమీద వేల కొద్దీ టన్నుల ఆహారాన్ని మోసితెచ్చి వాగన్ల, ఓడల ఉక్కు కడుపుల్ని నింపే కూలీల పంక్తులు చూస్తే యెంతో అసంగతంగానూ, బాధాకరంగానూ వుంటాయి. చింకి గుడ్డలతో, చెమటలు కారుతూ, పనిబరువుకి క్రుంగిపోయి, వేడికీ, గోలకీ, దుమ్ముకీ స్థంభీభూతులై సగం చచ్చివున్న మానవులు ఒక వైపున ; రెండోప్రక్క వారిచేతనే సృజించబడి, బ్రహ్మాండమైన

శరీరాలతో, ధగధగ మెరుస్తూ, గంభీరంగా, మాంచి పోషక్కలో వున్న యంత్రాలు! ఇంతకీ యీ యంత్రాలు నడవాలంటే ఆవిరిబలం చాలనేచాలదు; వాటి స్రష్టలైన మానవుల కండరబలం, రక్తం ధారపోయాల్సిందే! ఈ వైరుధ్యంలోనే క్రూరవిధియొక్క, మానవచరిత్ర యొక్క అపహాస్యం అంతా యిమిడివుంది!

అక్కడి గోలకి వుత్సాహశక్తు లడుగంటుతాయి; ధూళికి ముక్కులు, కళ్లు పూడిపోతాయి; ఆ యెండకి శరీరాలుమాడి ఒరుగ్గై పోతాయి. ఆ ప్రదేశంలోని భవనాలూ, మానవులూ, వాహ్నా,-అన్నీ భరించరాని విసుగుతో బ్రద్దలు కావడానికి సిద్ధంగా వున్నట్లున్నాయి. ఒక్కసారిగా ప్రేలిపోవడంతో స్వేచ్ఛగా ఊపిరిదీసుకుంటూ ఉన్ముక్త వాతావరణంలో బ్రతుకగలుగుతామనుకుంటున్నారా? అనిపిస్తుంది. ఆ ప్రేలుడు తర్వాతనే యీ భూమిమీద శాంతి వుండేది! చెవులు బ్రద్దలుచేస్తూ నరాల్ని నములుతూ మానవుల్ని నిరుత్సాహులుగా, పిచ్చివాళ్ళనిగా చేసే యీ గోలా, దుమ్మూ అప్పుడు మాయమవుతాయి. అప్పుడే రేవుల్లో, భూమిమీద, సముద్రాకాశాలపైన,- ప్రతీచోటా ప్రశాంతత, ఆనందం, తృప్తీ తాండవమాడుతాయి.

టైము తప్పని గంటలధ్వని శ్రావ్యంగా పంద్రెండు సార్లు వినిపించింది. ఆఖరి ఘంటానాదం యింకా రింగ్ మంటూండగానే అమానుష శ్రమయొక్క ఆటవిక నృత్యం మందగించింది.

మరో నిముషానికి గడబిడ యింకా తగ్గి, మెల్లగా సణుగుతో నిలిచిపోయింది. మధ్యాహ్నభోజన సమయం ఐంది.

ఇప్పుడు మనుష్యుల కంఠాలూ, సముద్రపు టలల ఘోషా కొంచెం స్పష్టంగానే వినిపిస్తున్నాయి.

రేవు కూలీలు పనులు కట్టిపెట్టి గుంపులు గుంపులుగా నీడ పట్టులకు చేరుతున్నారు. తినుబండారాలమ్మే స్త్రీలదగ్గర అవీయివీ కొనుక్కొని, బిగ్గరగా మాట్లాడుకుంటూ భోజనాలు చేస్తూన్నారు, చాలమంది. ఆసమయంలోనే గ్రిష్కా చెల్కాష్ తీరిగ్గా నడుస్తూ వాళ్ల మధ్యకి వచ్చేడు. అతడొక పాతకేడీ. శుద్ధ త్రాగుబోతనీ, సాహసం చాకచక్యం గల దొంగఅనీ రేవులో అందరికీ తెలుసు. కాళ్ళకి జోడుగాని, నెత్తిని టోపీగాని లేదు; పాతదై పిగులుబడుతూన్న పంట్లాం, మాసిన అద్దకపు చొక్కా; బింకంగా రాగిరంగు చర్మంతో కప్పబడిన కంఠపు యెముకలు చిరిగిన కాలరులోంచి కానవస్తూన్నాయి. చెదిరి ముఖంమీాద పడిన నల్లని బూడిదరంగు జుట్టు క్రిందినుంచి మత్తుగా కనిపిస్తూన్నా యతని కళ్ళు. బహుశా అప్పుడే నిద్రలేచి వస్తూండి వుంటాడు. చెల్కాష్ తీక్ష్ణముఖంతో దొంగకోళ్ళని కొట్టే వాడిలా వున్నాడు. ధూమ్రవర్ణంగావున్న మీసంలో ఓ గడ్డి పరకా, మాసిన గడ్డంలో మరోటీ చిక్కుకుని వున్నాయి. చెవి వెనక అప్పుడే త్రుంచిన నిమ్మరెమ్మ. ఎముకపుష్టిగల విగ్రహం. కొనదేరిన గద్దముక్కు నటునిటు త్రిప్పుతూ, పిల్లికళ్ళతో

దయారహితమైన తీక్ష్ణ దృష్టుల్ని బరపుతూ, పొడుగ్గైన శరీరాన్ని కొంచెం ముందుకువంచి, మెల్లగా అడుగులేస్తూ నడిచి వస్తూన్నాడు. ఛెల్కాష్ ఎవరినో వెతుకుతూన్నట్లుతని చూపులే తెలుపుతూన్నాయి. పొడుగాటి ఎర్రని గుబురు మీసం అస్తమానం పిల్లి మీసంలా కదులుతూంది. చేతులు వీపు వెనక బిగించి, పొడుగాటి వ్రేళ్ళతో ఆదుర్దాగా వీపుమీద రాసుకుంటున్నాడు. రేవులో ఛెల్కాష్‌లాంటి బికారీలు వందల కొద్దీవున్నా వాళ్ళందరిలోనూ అతడు ప్రత్యేకంగా, విశిష్టంగా కనిపిస్తూన్నాడు! ఆకలిచూపులూ, ఎరమీద దూకబోతూన్నట్లుగా తమాషానడకా అతనూ ఛెల్కాష్ మైదానంలోని గ్రద్దలా వున్నాడు. పైకి తీరికగానూ, ఉదాసీనంగానూ కనిపిస్తూన్నా లోపల ఎంతో జాగ్రతగా, పరీక్షగా ప్రతీదీ చూస్తూ, ఎరకోసం అన్వేషిస్తూన్న గ్రద్దలాగే నడుస్తూన్నాడు.

వార్ఫులో ఒక చోట బొగ్గుబుట్టలు నెట్టు కట్టివున్నాయి. వాటి నీడని చాలమంది కూలీలు కూర్చుని వున్నారు. ఛెల్కాష్ వాళ్ళని సమీపించగానే ఆ గుంపులోంచి ఒకడు లేచి వచ్చి అతన్ని కలుసుకున్నాడు. అతడు బలిష్టుడు. ముఖంనిండ కముకు దెబ్బల ఆనవాళ్ళు, మెడనిండా గీరులు, పీలికలైన గుడ్డలు,- యివన్నీ అత నంతక్రితమే జరిగిన కొట్లాటలో సంపాదించిన శాపతువై వుంటాయి! ఛెల్కాష్‌తో కలిసినడుస్తూ రహస్యంగా అన్నాడు!

"ఒరేయ్! హార్బరు ఆఫీసర్లు ఆ రెండుపాకేజీల సంగతీ పసిపట్టేరు. సూపీ లాగడానికి యెంతో జాగ్రత్తగా వెతుకుతూన్నార్రా!"

"ఐతే? ఏమంటావ్?" అన్నాడు షెల్కాష్ వాణ్ణి ఓ కంటితో పరీక్షగా చూస్తూ.

"ఐతే యేమిట్రా? వాళ్లు వెతుకుతూన్నారన్నాను. అంతే"

"దొంగని పట్టుకోడానికి నన్ను సాయంచేయమనలేదు గదా, వాళ్లు?"

షెల్కాష్ చిరునవ్వుతూ తీరిగ్గా నౌకాదళం తాలూకు గోదాములవైపు చూసేడు.

"నిన్‌తగలెయ్యా!, మొండిపీనుగవురా!" అని వాని స్నేహితుడు వెనక తిరిగేడు.

"ఒరేయ్! ఆగరా కాస్సేపు. నీముఖాన్ని ఆ అలంకారా లేమిట్రా? ఎవరో నిన్ను బాగా ముస్తాబు చేసేరులేరా! పోనీ గాని మిష్కాని చూడలేదుకదా యిక్కడెక్కడా?"

"అబ్బే! వాడు కనిపించడమే లేదురా!" అని వెళ్ళిపోతూనే కేకేసి, సహచరులవైపు నడిచి పోయేడు.

షెల్కాష్‌ని చూసి దారి పొడుగునా అందరూ చనువుగా పలకరిస్తూన్నారు. ఇదివరకెప్పుడూ చలాకీగా, పరిహాసంగా జవాబులిస్తూండేవాడు. కాని యీవేళ అతనిలో హెచ్చరికే లేదు. ప్రశ్నలకీ, పలకరింపులకీ ముక్తసరిగా,

ముఖావంగా జవాబిస్తూన్నాడు, ఛెల్కాష్ యారో జెందుచేత్తో.

సరుకులనెట్టు వెనకనుంచి ఓచౌకీదారు ఊడిపడ్డట్టువచ్చి ఛెల్కాష్ దారిలో నిలబడ్డాడు. సిపాయిలా నిఠారుగా, మాసిన పసరురంగు యూనిఫారంలో బూడిదకొట్టుకున్న స్వరూపం. చౌకీదారు ఛెల్కాష్ వైపు ధిక్కారంగా చూస్తూ, ఎడంచేతిని మొలదట్టీలోని కత్తిపిడిమీదవుంచి, కుడిచేత్తో ఛెల్కాష్ చొక్కాకాలరు పట్టుకోడానికి యత్నిస్తూ,—

"ఆగు! ఎక్కడికి?" అన్నాడు.

ఛెల్కాష్ వెనక్కి అడుగేసి, కళ్ళెత్తి చౌకీదారువైపు చూస్తూ, వెగటుగా చిరునవ్వేడు. చౌకీదారు బెదిరించే వైఖరి పెట్టాలనుకున్నాడు. ఎర్రగా టొమాటాలా, కులాసాగా వుండే వాడిముఖం యీప్రయత్నంలో మరింత యెర్రబడి, ఉబ్బి గుండ్రనైంది. కనుబోమలు వెక్కిరిస్తూ, గుడ్లు తిరుగుతూన్నాయి. చౌకీదారు నా స్థితిలో చూసి తీరాల్సిందే!

"నీతో చెప్పానా,-లోపలికి వచ్చేవంటే యెముకలు విరిచేస్తానని? మళ్లీ యెందుకు వచ్చేవురా?" బెదిరిస్తూ అరిచేడు చౌకీదారు.

ఛెల్కాష్ చలించలేదు. పలకరింపుగా, నిర్లక్ష్యంగా,-

"ఓహో! సెమ్యోనిచ్! క్షేమంగా వున్నావా? మనం కలుసుకుని చాలా రోజులైంది." అంటూ కుశలప్రశ్న వేస్తూ, కరచాలనానికి చేయి చాపేడు.

"నిన్నెప్పుడూ కలుసుకోకండా వుంటే దేవుడికి వెయ్యి దండాలు! నడు! త్వరగా బైటికి నడు!"

అనడం అన్నాడేగాని సెమ్యోనిచ్ ఛెల్కాష్ చాచిన చేతిని పట్టుకోడం మానలేదు.

చాకీదారు చేతిని గట్టిగా పట్టుకుని స్నేహపూర్వకంగా కరచాలన చేస్తూ ఛెల్కాష్ అడిగేడు.

"నాకిది కాస్త చెపుదూ? మిష్కా కనిపించేడా?"

"మిష్కా? మిష్కా యెవడు? నేను మిష్కానెవణ్ణీ యెరగను! నడు, నడు, నేస్తమా! ఇన్స్పెక్టరు చూసేడంటే నిన్ను..."

"మిష్కానే యెరగవూ? క్రిందటిసారి 'కోస్ట్రోమా' ఓడ మీద నాతోబాటు పనిచేసేడే, ఆ కుర్రాడు. రాగిజుట్టువాడు." అన్నాడు ఛెల్కాష్, చాకీదారు చేయి వదలకండానే.

"పనిచేసేమే అనకు! కలిసి దొంగతనాలు చేసే వాళ్ళమే! అంటే బాగా తెలుస్తుంది. మీ మిష్కా,— వాణ్ణి ఆస్పత్రిలో పారేశారు. యినపదూలం పడి వాడిపాదం నలిగిపోయింది. వెళ్ళిపోరా, నేస్తం! మర్యాదగా వెళ్ళమన్నప్పుడే వెళ్ళు. లేదా మెడబట్టి గెంటాల్సి వస్తుంది."

"బలేవాడివే! అల్లా చెప్పు! మొదట మిష్కానే యెరగనన్నావుకదూ? వాణ్ణి యెరుగుదువులే. పోనీ కాని, సెమ్యోనిచ్! ఈవేళ యింత చిరాకుగా వున్నావేం?"

"గ్రిష్కా! చెప్తున్నా విను! నీవాగుడింక కట్టిపెట్టు. నాదగ్గిర నీ ఆటలేం సాగవు. వెళ్లిపో!"

చౌకీదారుడికి కోపం వస్తూంది కాని ఏం చేయగలడు? ఛెల్కాష్ యినుప పిడికిలిలోని చేతిని విడిపించుకోవాలని యత్నిస్తూ దిక్కులు చూస్తూన్నాడు. పట్టువదలకుండానే, గుబురుగా పెరిగిన కనుబొమల క్రిందినుంచి తాపీగా చూస్తూ మాటలాడుతూన్నాడు, ఛెల్కాష్.

"నన్ను వేగిరపెట్టకు, భాయీ. నీతో మాట్లాడాల్సిన నాలుగు ముక్కలూ ఐపోగానే నేనే వెళ్లిపోతా. అంతే. ఏమంటావ్? నీపనెల్లావుంది? పిల్లా మేకా అంతా కులాసా?"

కుశల ప్రశ్న వేస్తూన్నాడేగాని ఛెల్కాష్ కండ్లలో అసహ్యం, నిరసనా తొంగులుకాడుతూన్నాయి. పళ్ళు కనిపించేలా నవ్వుతూనే,—

"ఎన్నాళ్ళుగానో నిన్నోమాటు చూసి పోవాలను కుంటూ. లాభమేమిటి? టైము చిక్కడమేలేదు! అసమానం త్రాగడంతోనే సరిపోతోంది. నువ్వోరగని దేముంది, భాయీ!"

"సరేలే. ఇప్పుడా గోలంతా సొమవడడిగేదు నిన్ను? చెయ్యోదులు. నిన్నే! వేళాకోళంకాదు. తెలుసా? మొండిపీనుగువి! వదలవేం? ఐతే నీపని సంసారులకొంపలు దూరడందాకా వచ్చిందన్నమాట! ఇంకేం? వీధుల్లోనే జేబులు కొడుతూంటావు!"

"అబ్బే, అంతకర్మమేంవచ్చింది. భాయీ! ఇక్కడ సరు

కులు లేవుగనుకనా? ఈ సరుకే మనతరం వెళ్లదీస్తాయి.
నీ తనువూ, నాతనువూ గడిచిపోతాయి దేవుని దయవల్ల!
సెమ్యోనిచ్! మనకిక్కడిది చాలులే. ఐతే, ఆ రెండు పెట్టెల
సామానూ కాజేసింది నువ్వేనన్నమాట! జాగ్రత్తసుమా!
చూసుకుంటూండు. లేకపోతే యేదోరోజున దొరికిపోతావు!"

సెమ్యోనిచ్‌కి ఒళ్లు దహించుకుపోతూంది. కోపంతో వణు కుతూ, యేదోచెప్పుదామని గింజుకుని, కొట్టుమిట్టాడేడు. షెల్కాష్ అతనిచేయివదలి, హార్బరుద్వారందగ్గరకి తాపీగా నడుస్తూంటే, అతని వెనకే బూతులు తిడుతూ చౌకీదారు వెంబడించేడు. చౌకీ దారు తిడుతూన్నకొద్దీ షెల్కాష్‌కి హుషార్ హెచ్చుతూంది. పలువరసకి నాలుక తాటించి స్సిс! మని యీలవేస్తూ, పంట్లాం జేబుల్లో చేతులుంచుకుని తీరికమనిషిలా తాపీగా నడుస్తూ, అటూయిటూ వున్న కూలీలవైపు చమత్కారోక్తులు విసు రుతూ నడుస్తూంటే కుడిమెడమలనుంచి అతని పరిచితులూ అదే స్థాయిలో మోటుగా వేళాకోళా లాడుతూన్నారు.

"ఒరేయ్! గ్రిషాక్-! నీమీాద గవర్నమెంటు కెంత శ్రద్ధరా?" అప్పుడే భోజనం కానిచ్చి, చెట్టునీడని విశ్రమిస్తూన్న కూలీల్లో ఒకడు కేకేసేడు.

"నిజమేరా! నాకు జోళ్లు లేవుకదూ? అంచేత నాకాళ్ళ కేదైనా తగిలి గాయం-కాకండా చూడ్డానికని యీా సెమ్యో నిచ్‌ని నావెనక కాపలా పంపేరా!"

షెల్కాష్ క్తులాడుతూ మెల్లిగా ద్వారం దగ్గరికి సమీా

పించేరు; అక్కడ కాపలా కాస్తూన్న సిపాయీలు ఛెల్కాష్‌ని తడిమి సోదా చూసి, మెల్లగా బైటికి నెట్టేసేరు.

ఛెల్కాష్ రోడ్డుదాటి, సత్రాని కెదురుగావున్న రాతి మీద కూర్చుని, మొదతెగకుండా తోరణాల్లా హార్బరులోంచి వస్తూన్న సరుకులబళ్లని చూస్తూన్నాడు. ఖాళీబళ్లు కుదుపుతూ తోలేవాళ్ళని క్రిందికీ మీదికీ ఊగరేస్తున్నాయి. హార్బరు గేట్లోంచి రణగుణధ్వనీ, కాలే బూడిదా కక్కినట్లు వస్తూన్నాయి.

పీటి కలవాలు పడిన ఛెల్కాష్ స్థిమితంగా కూర్చుని, హుషారుగా ఈలేస్తున్నాడు. అతని మనోనేత్రం ముందు పళ్లగంప ప్రత్యక్షమై ఆహ్వానిస్తూన్నట్లే వుంది. కాస్తశ్రమా, కొంచెం నేర్పూ,-యివుంటే చాలు, పని జరిగిపోతుంది! నేర్పు కేం వచ్చేగాని, అది ఛెల్కాష్ దగ్గర కావలసినంత వుంది. యీ వ్యవహారం కాస్తా పూర్తికాగనే మరునాడు వుదయం జేబునిండా నోట్లు ఫెళఫెళ్లాడుతూంటే, తృప్తితీరా త్రాగి కుషామత్ చేస్తూంటే కలిగే ఆనందాన్ని తలుచుకుని, కన్నులర మోడ్చి కలలుగంటున్నాడు అప్పుడే! ఇంతలో సహచరుడు మిషాక జ్ఞాపకం వచ్చేడు. వాడు కాలు విరగ్గొట్టుకోకండా వుంటె యీరాత్రి యెంత వుపయోగంగా వుండేవాడు? మిష్కా సాయం లేనిదే యీపనిని తాను ఒక్కడూ చేయలేడు. తన దురదృష్టాన్ని తిట్టుకుంటూ, ఆకాశం వైపూ వీధివైపూ చూడనారంభించేడు.

అతనికి సమీపంలోనే యింకో రాతి నానుకుని కూర్చుని వున్నాడో పడుచువాడు. ముతక నీలిచొక్కా, అదేరంగు పంట్లాం, కాళ్ళకి కొయ్యచెప్పులు, చిరిగిన యెర్రటోపీ,—యిదీ అతని వేషం. వాని ప్రక్కనే ఓ చిన్న మూటా, పిడిలేని కొడవలీ వున్నాయి. కొడవలికి గడ్డిపరకలుచుట్టి, చిన్నతీగెతో బిగించేడు. వెడల్పైన వక్షం, బలమైన శరీరం, నారలాంటిజుట్టు, పెద్ద నీలికళ్ళు, ఎండి వానలకి గురై రంగు మాసిన వర్చస్సు గల్గిన ఆ పడుచువాడు అమాయికత్వం, ఆత్మవిశ్వాసం ఉట్టిపడే చూపులతో చెల్కాష్ వైపు చూస్తూన్నాడు.

చెల్కాష్ కొంటెతనంగా నాలుక వెళ్ళబెట్టి వెక్కిరిస్తూ, ముఖం భీకరంగా చేసుకుని, గుడ్లురుముతూ ఆయువకుని వైపు చూడనారంభించేడు.

మొదట్లో వాడు ఆశ్చర్యంతో తెల్లబోయినా, కొంచెం సేపట్లోనే గ్రహించుకుని, పకపకా నవ్వనారంభించేడు.

"హ్హాః! హ్హాః! హ్హాః! ఓరిపిడుగా! నువ్వొవడివో అసాధ్యుడిలా వున్నావే!"

బిగ్గరగా అరుస్తూ, సగం లేచి, మూటని దుమ్ములో యీడుస్తూ, కొడవలి చప్టారాళ్ళమీద ఖణేల్‌మని చప్పుడు చేస్తూంటే, తూలిపడుతూన్నట్లు దొర్లుకుంటూ, చెల్కాష్ కూర్చునచోటికి పోయేడు.

"ఏం నేస్తమా! కొంచెం డోసు యెక్కువైనట్లుందే? ఏం కథ?" చెల్కాష్ పంట్లాం లాగుతూ అడిగేడు రైతు.

"ఔనురా, బుల్లోడా! నువ్వన్నది నిజమే!" అని యదార్థం అంగీకరించేడు, ఛెల్కాష్. ఆరోగ్యంగా, అమాయికంగా, స్వచ్ఛమైన నేత్రాలతో చంటిపిల్లవానిలా వున్న యువకుణ్ణి చూసేసరికి అతనికి మమత కలిగింది.

"కోతలకి వెళ్ళేవనుకుంటా, ఏం?"

"ఔను. కాని ఏం కోతలో, పాడో! పావలా డబ్బులకు కన్నుపారినంత మేర కోయ్యాలి. కూలీజనం యిసకపాతరలా వున్నారు. కరువు ప్రాంతాల జనంట! త్రొక్కిసలాటే అనుకో. ఇంక రేట్లసంగతి అడిగేదేమిటి? వాళ్ళమూలాన కూట్లో దుమ్మడింది. పోయిన సంవత్సరాల్లో నాలుగైదు రూబుళ్ళు యిచ్చేవారట! ఇప్పుడో? కూబాన్‌లో రోజుకి అరవై కోపెక్కులిస్తూన్నారు."

ఛెల్కాష్ అందుకున్నాడు:

"పోయిన సంవత్సరాల్లోనే కాదు. అసలు రష్యన్ జాతి వాడూ అంటూ కనిపిస్తేనే ఆ ప్రాంతాల్లో మూడు రూబుళ్ళు యిచ్చేవారు. పదేళ్ళక్రితం నాకు అదేపని! ఏ కమతంలోకో వెళ్ళడం; 'నేను రష్యన్‌ని' అనే సరికి జనం విరగబడి చూస్తూ, ముట్టుకు చూచి ఆశ్చర్యపడిపోయే వాళ్ళనుకో! అంతే. నీకు మూడు రూబుళ్ళు ముట్టేవి. దాంతో సరా? కడుపునిండా తిండానికీ, త్రాగడానికీ లోటు లేదు. ఎన్నిరోజులున్నా సరే!"

ఛెల్కాష్ మాటల్ని రైతు యువకుడు నోరు తెరు

చుకు వింటూంటే అతని ముఖం ఆశ్చర్యంతో వికసించి గుండ్రనైంది. కాని, కాస్సేపట్లోనే వీడివన్నీ కోతలని గ్రహించి, లొట్టలు వేస్తూ, పకపకా నవ్వారంభించేడు. ఘెల్యాష్ కూడా నవ్వును మీసాల చాటున దాచుకుంటూ, ముఖం గంభీరంగా పెట్టి చెపుతూనే వున్నాడు.

"పోవయ్యా! అదంతా నిజంగా జరిగినట్టూ, నేను నమ్ముతూన్నట్టూ కోస్తూన్నావే! అబ్బే! కాదు కాని, వెనకటి రోజుల్లో......!"

"మధ్యలో అడ్డురాకు. నే చెప్పింది అబద్ధం అనుకుంటున్నావా? వెనకటిరోజుల్లో జరిగిన దాన్నే చెప్పేనురా, అబ్బాయ్! నమ్మకపోతే పో!"

"సరే, కాని నువ్వేంపని చేస్తావు? జోళ్లు కుడతావా? దర్జీపనా? లేదా......" అంటూ యువకుడు సాభిప్రాయంగా చెయ్యి ఊపేడు.

"నేనేనా?" అని ప్రశ్నించి, ఘెల్యాష్ ఒక్క నిముషం ఆలోచించి,-

"నేను జాలరివాణ్ణి!" అన్నాడు.

"జాలరివే? నిజంగా? నువ్వు చేపల్ని పడతావా? మరి వేటినేనా..."

"చేపల్నే అన్నమాటేమిటి? ఇక్కడి జాలరివాళ్లు చేపల్నే కాదు పట్టడం. మునిగిపోయిన వాళ్ళకోసం, పాతలంగర్ల కోసం, మునిగిన పడవలకోసం,-యిల్లాటి వాటన్నిటికోసమూ

వలలేస్తాం, మేము! వీట్లన్నిటికీ ప్రత్యేకంగా గాలాలున్నా యిక్కడ!"

"కావచ్చు. నాకో పాట వచ్చు, పాడనా.

విసరవోయ్ బెస్తవాడా,
నీవల వేయవోయ్ మాయవాడా!
నీరులేని గదులలోనూ,
నోరులేని సరుకుపైనీ..."

రైతు యువకునివైపు తిరిగి నవ్వుతూ, ఉపాలంభనగా అడిగేడు, ఛెల్కాష్.

"ఏమిటీ! అల్లాటి బెస్తవాళ్ల నెక్కడేనా చూసేవా?"

"అబ్బే! అల్లాటి వాళ్ళని నేను చూడలేదు. గాని చెప్పుకోడం విన్నానంతే."

"నీకు అల్లాటి వాళ్ళంటే యిష్టమేనా?"

"ఇష్టమా అంటావా? ఏమో? కావచ్చు. వాళ్ళు మాంచి ధైర్యం గలవాళ్లు. స్వేచ్ఛగా......"

"నీకూ స్వేచ్ఛగా వుండాలని వుంటుందా?"

"ఆc! వుంటుంది. పైన పెత్తనం చెలాయించేవాడుండడు. ఎక్కడికి వెళ్ళు, ఏం చెయ్యి, అడిగే వాడుండడు. నెత్తిమీద మొట్టే యజమాని లేకుండా స్వతంత్రుడుగా వుండడం నయమేకాదూ? మెళ్ళో గుదిబండ లేకండా, పొడిచే ముల్లుకర్ర లేకుండా వుంటే యెంతబాగుంటుంది? ఎట్లా ప్రవర్తించాలో మాత్రం తెలిసి వుండాలి. ఇష్టం వచ్చినట్లు అనుభ

వించవచ్చు. కాని దేవుణ్ణి మాత్రం మరిచి పోకండా..."

చెల్కాష్ నిరసన సూచకంగా ఉమ్మేసి, వెనక తిరిగి, మాట్లాడక వూరుకున్నాడు.

రైతు యువకునికి యీ ప్రసక్తి రావడంతో హుషారు కలిగిందేమో, అత డూరుకోలేక పోయేడు.

"స్వాతంత్ర్యం అంటే నాకు అర్థమవుతూంది, యిప్పు డిప్పుడే. నా సంగతే చెపుతా, విను. నా తండ్రి చనిపోయేడు. తల్లి ముసలిది. వున్న భూమికాస్తా సారం చచ్చి, పనికిమా లిందిగా వుంది. మేము జీవించాలంటే యెట్లాగ? మాగతి చూసేవా డెవడున్నాడు? ఏ స్థితిమంతుల యింటిపిల్లనో చూసి పెళ్ళిచేసుకుంటే బాగుండదూ? తప్పకుండా నాకది యిష్టమే. కాని, వాళ్ళు కుమార్తె భాగం పంచియిచ్చేస్తారా? అహాఁ! మామ ముండావాడు అట్లా చేయడాని కెంతమాత్రం అంగీక రించడు. నేను వాడియింట్లో పడుండి, చచ్చేదాకా బానిస చాకిరీ చేస్తూండాలిట! నీకు మాత్రం తెలియదా? మామ యింట్లో వుండడం ఏం మగతనం? నాకే కనక వందో రెండొందలో వుంటే నాకాళ్ళమీద నేను నిలబడగలను. అప్పుడు నాకొకడి ప్రేక్ష్యమేమిటి? ముసలి ఆంటిప్ని నిలబెట్టి అడుగుతా: మార్ఫా భాగం విడదీసి యిస్తావా? యివ్వవా? ఇవ్వకపోతే పోనీ. మార్ఫాలాంటివాళ్ళు మావూళ్లో యింకా యెంతమందో వున్నారు. దేవుని దయవల్ల ఆడపిల్లలకు కొరత

రాలేదింకా! అప్పుడు స్వతంత్రంగా, స్వేచ్ఛగా వ్యవహరించ గలను కదా?"

రైతు యువకుడు నిట్టూర్చి, ఒక్కక్షణం వూరుకుని నిర్వేదంతో మళ్ళీ ప్రారంభించేడు.

"కాని నాకారాత లేందే! కూబాన్ వెళ్ళి యేదో కొంతొందలు సంపాదించుకు వద్దామనీ, స్వేచ్ఛగా బతగొచ్చనీ తలచేను. నా ఆలోచన యేమీ సాగలేదు. నా ప్లానంతా బుసిగి పోయింది. ప్రస్తుతం యింక చెయ్యడానికేమీ కనిపించదు. మా ర్నాని పెళ్లాడి, మామయింట చాకిరీ చేస్తూ బ్రతకాల్సిందే. పాలేరులా బ్రతకమని నా నొసట రాసుందేమో! స్వంతపొలం, స్వంతకమతం అంటూ యెప్పటికీ సంపాదించనే లేనేమో? అయ్యో!"

ఆ పడుచువానికి కాబోయే మామదగ్గర పడుండం అనేదేమాత్రం యిష్టంగా వున్నట్టులేదు. అదే తనగతి అనుకొనే సరికి వాని ముఖంలో విషాదచ్ఛాయలు అలముకున్నాయి. ఆ ధూళిలోనే చతికిలబడి బాధతో కొట్టుమిట్టాడేడు. ఛెల్కాష్‌కి జాలేసింది.

"ఇప్పుడు నువ్వెక్కడికి వెడుతున్నావ్?"

"ఎక్కడి కేమిటి? ఇంకెక్కడి కెడతాను, గంగలోకి! ఇంటికే!"

"నేను నమ్మను. నేస్తమా! నువ్వు యే టర్కీకో పోదామని చూస్తూన్నావేమో?"

" టర్కీకా ? ఎందుకూ ? మంచి క్రైస్తవుడెవడూ అక్కడికిపోడు. ఒకరిమాటకేంగాని నేనుమాత్రం అక్కడికి కెప్పుడూ వెళ్లను! " అని సాగదీసుకున్నాడు రైతుయువకుడు.

"ఓరి మూర్ఖుడా! నీదగ్గర చాదస్తానికేమీ తక్కువలేదు!" అంటూ నిట్టూర్చి, ముఖం త్రిప్పేసుకున్నాడు, చెల్కాష్. ఆరోగ్యంగా దార్ఢ్యంగా వున్న యీ రైతు అతనిలో పరస్పర విరుద్ధాలైన భావాల్ని రేకెత్తిస్తూన్నాడు. హృదయపు లోతుల్లో ఆందోళనను రేకెత్తించి, అతనిని ఆ రాత్రి కార్యక్రమాన్ని గూర్చి ఆలోచించనీయకుండా చేస్తూన్నాడు !

చెల్కాష్ ముఖంత్రిప్పుకున్నా ఆ యువకునికి వాడితో మాట్లాడాలనేవుంది. సణుగుతూ, అప్పుడప్పుడు క్రీగంట వాని వైపుచూస్తూనే వున్నాడు. ఆపడుచువాడు తనసంభాషణ యీ విధంగా హఠాత్తుగానూ, తనకవమానకరంగానూ ముగుస్తుందనుకోలేదు; అందులోనూ యీ బికారి వాడితోనా! వుద్రేకంతో వాని చెక్కిళ్లుబ్బి, పెదవులువిడి, గుడ్లుతిరిగి తమాషాగా తయారయ్యేడు. ఈల వేస్తూ, చెల్కాష్ మాత్రం మళ్లీ రైతు వైపు చూడనేలేదు. ఈలవేస్తూ, తనుకూర్చున్న రాతిబండమీద జోడు లేని కాలితోనే తాళం వేస్తూ, యింకో వైపు తిరిగి కూర్చున్నాడు.

దారేపోయేవానితో స్నేహపూర్వకంగానే విడిపోడం మంచిదని తోచింది, రైతు కుర్రవాడికి.

"ఇదిగో! బెస్తా! నువ్వురోజూ యిల్లాగేతాగి వుంటూం టావా?" అనడుగుతూంటే, వాడే హఠాత్తుగా యువకునివైపు తిరిగి ప్రశ్నించేడు:

"ఏం, కుర్రాడా? ఈ రాత్రికి పనిచెవుతా. చేస్తావా? బాగానే ముడుతుందిలే. ఏం? చెప్పు!"

రైతుకి నమ్మకం కలగలేదు.

"ఏంపనేమిటి?"

"ఏమిటా? నే చెప్పే పనే! మనం చేపలు పట్టడానికి పోవాలి. తెడ్లు వెయ్యగలవా?"

"ఓ! వెయ్యగలను. నాకుపనం టేసరదాకూ. నువ్వుచెప్పిన పనిచేస్తాను. గాని ఒక్కసంగతి నీతో ముందుగానే చెపుతేమం చిది. ఏదో గొడవల్లో పడడం నాకేమీ యిష్టంవుండదు. నీలోతు తెలియడంలేదు. నీ వాలకంచూస్తే నా కనుమానంగానే వుంది, చెప్పొద్దూ?"

ఛెల్కాష్‌కి గుండెల్లో కాల్చినట్లనిపించింది. కాని కోపం పైకిరానీక మెల్లగానే, —

"నువ్వు మనసులో యేమనుకున్నా పైకి వాగకుండా నోరుమూసుకుని వుండడంమంచిది. లేకపోతే మాడుపగలగొట్టి, బుర్ర మరమ్మతు చేస్తా!"

అంటూ ఒక్కదుముకున లేచినిల్చుని యెడంచేత్తో మీసం మెలివేస్తూ, కండలుదేరిన కుడిచేతిపిడికిలి బిగించి పైకె త్తేడు. అతనికళ్లు నిప్పులుకురుస్తూ మెరుస్తూన్నాయి.

రైతుకుర్రాడికి భయంవేసింది. మిడుతూ మిడుతూ దిక్కులుచూస్తూ, దిగాలుపడిపోయి లేచినిలుచున్నాడు. వాళ్లిద్దరూ ఒకరికొకరు అభిముఖంగా నిలబడి, మాట్లాడకుండా, కళ్లతోనే ఆకళింపు చేసుకుంటూ ఒక్కనిముషం నిలబడిపోయేరు.

"ఏం?" కోపంగా, బెదరింపుగా అన్నాడు, షైలాక్. వీడెవడో కుర్రకుంక తన్నంత మాటంటాడా? అని అతనికి లోపల రగులుతూంది. వాణ్ణి పలకరించి మాట్లాడేడే గాని అప్పుడూ వాడిమీద అసహ్యంగానేవుంది అసలు; ఇప్పుడింక వానిమీద ద్వేషమే బయలుదేరింది. వాడి తేటయిన నీలికళ్లూ, ఎండకి కమిలిన ఆరోగ్యమైన ముఖ వర్చస్సూ, బలంగా పుష్టిగావున్న అవయవాలూ,- ఇవిచూస్తేనే షైలాక్‌కి మంటపుట్టింది. కాగా వాడికి స్వగ్రామం, అందులో ఓ స్వగృహం వున్నాయిట! పైగా ఓ ధనిక రైతు తన కూతుర్ని వీడికిచ్చి, యింట్లో అట్టే పెట్టుకోవాలని చూస్తూన్నాడు! ఇల్లూ వాకిలీ, భూమీపుట్రా, పెళ్లాం తల్లీ,- యీ బంధనాల్లోనే గానుగయెద్దులా తిరుగుతూండే యీ రైతుకుర్రాడి జీవితం, అప్పుడు యిప్పుడూ ముందూ కూడా ఒకే విధంగా యేమీమార్పు లేకుండా జరుగుతుంది. ఇల్లాంటివాళ్ళని చూస్తే షైలాక్‌కి పరమాసహ్యం. అంతతో బోకండా వీడూ స్వేచ్ఛ, స్వాతంత్ర్యం అంటూ పలవరిస్తూన్నాడు! గతానుగతికంగా పోయే యీ రైతుకు స్వతంత్రం అంటే అర్థం తెలీకపోయినా, స్వేచ్ఛ వాడికక్కర్లేకపోయినా, అవి కావాలనడం చూస్తే యెవడికేనా అసహ్యం వేస్తుంది, మరి!

నీకంటె హీనుడని నువ్వనుకుంటూన్న ఆసామీకూడా నీయిష్టానిష్టాలవంటివే కలిగివున్నాడనీ, నీతో సమానధర్మాలు గలిగివున్నాడనీ, ఆ విధంగా నీతో సమానస్థాయిలో వున్నాడనీ తెలుసుకుంటే యెవడికేనా అదోలావుంటుంది! తన సొమ్మేదో పోయినట్లూ, తనకేదో అన్యాయం జరిగినట్లూ అసంతోషంగా, ఆవతిన్న పసరంలా గిలగిల్లాడిపోతాడు! అది స్వభావం!

రైతు యువకునిలో పెరుగిడుతూన్న భావాలు వేరు. అతనికే శషభిషలూ అక్కర్లేదు. ఛెల్కాష్ ఎవడైతేనేం? ఎల్లాటివాడైతేనేం? తనకేదో పనిచెపుతాడు, నాలుగు డబ్బులు ముట్టచెపుతాడు. అంతే. బస్. అతని మనసుకి సమాధానం కుదిరింది. ఛెల్కాష్‌వైపు చూస్తూ,-

"అల్లాగే. నీతో నాకేం పేచీకి? నేనూ పనికోసమేగదా చూస్తూన్నా. ఎవరు పనిచెపితే నాకేం? అల్లాటి పట్టింపు నాకు లేనేలేదు. నువ్వో, మరొకరో, యెవరో ఒకరు! నేనన్నదేమీ లేదు. నువ్వు పనిచేసేవాడిలా కనిపించలేదు; బట్టలు మరీ పాడుగా చిరిగివున్నాయి. దైవసాక్షి! నాకేం దురుద్దేశ్యంలేదు. ఎందర్నో త్రాగుబోతుల్ని చూసేను, నేనూ. సిన్నా మించిన వాళ్ళనే యెరుగుదును ఎవరియిష్టం వాళ్ళది! ఏం?"

ఛెల్కాష్ సమాధానపద్ధతిలోనే వున్నాడు:

"సరే, సరే! ఐతే అంగీకరించేవన్నమాటేనా?"

"ఓ! సంతోషంగా! షరతులేమిటో చెప్పు."

"పనినిబట్టి వుంటాయి. అంటే మనకి దొరికేదాన్నిబట్టి

వుంటాయన్నమాట. రోజు బాగుంటే నీకు ఐదు రూబుల్సు దొరకవచ్చు. తెలిసిందా?"

కాని యిది డబ్బువిషయం. రైతు యీ విషయంలో ఖచ్చితంగా వుంటాడు! రెండో వాడుకూడా ఖరాఖండిగా వుండాలనే కోరాడు.

రైతుయువకునిలో మళ్ళీ అనుమానం, అపనమ్మకం విజృంభించేయి.

"నేస్తం! అదినాపద్ధతిగాదు. వ్యవహారంలో మనం ఖరాఖండీగా వుండాలనే నా ఉద్దేశ్యం."

ఛెల్కాష్ ఒక్కనిముషం ఆలోచనలో పడ్డాడు. తనకి జంకు యెప్పుడూ లేదు.

"ఊరికే అడ్డుకోలుగా వాదించకు, అబ్బాయీ! రా, హొటలుకుపోయి కాస్త కడుపు చల్లబరుచుకుందాం."

వాళ్ళిద్దరూ ఒకరిప్రక్క నొకరు నడుస్తూ హొటలు వైపు బైలుదేరేరు. ఛెల్కాష్ యజమానిలా దర్జాగా మీసాలు మెలిత్రిప్పుతూ నడుస్తూంటే, రైతుయువకుడాతని ప్రక్కనే వినయవిధేయత లుట్టిపడేలా నడుస్తూన్నాడు. కాని ఆతనిలో యింకా అపనమ్మకం, అసంతుష్టిద్యోతకం అవుతూనే వున్నాయి.

"నీ పేరేమిటి?" ఛెల్కాష్ అడిగేడు.

"గవ్రిలా!" క్లుప్తంగా జవాబిచ్చేడు, రైతు.

కొంచెంచేపట్లో యిద్దరూ హోటల్‌లో ప్రవేశించేరు. లోన అంతా అసహ్యంగా, పొగచూరి నల్లగావుంది. రేవులో జనంకోసమే ఆ హోటలు. ఛెల్కాష్ అక్కడ పాతకాపే. అతడు సరాసరి యజమానిదగ్గరికి పోయి కావలసిన వాటికి ఆర్డరిచ్చేడు. ఓ సీసా వోడ్కా, కాబేజీపులుసు, రొట్టె, తొడ ముక్క, టీ,- యివి తెమ్మని నౌకరుతో యజమాని చెపుతూంటే, ఛెల్కాష్ వానితో ముక్తసరుగా,-

"అవన్నీ అక్కడ పెట్టు." అన్నాడు.

నౌకరు తలవూపి వెళ్ళిపోయేడు. చింకిగుడ్డలు కట్టుకుని బికారీలావున్నా తనయజమాని పెద్దవాళ్ళల్లో పరిచయం, పలుకుబడి గలవాడని రైతు గ్రహించేడు. ఛెల్కాష్ యందు నమ్మకం, గురీ యేర్పడిం దాతనికి.

"తిండి తిన్నాక వివరాలు మాటాడుకుందాం. ఇక్కడే కాస్సేపు కూర్చో. ఇప్పుడే వస్తా."

అంటూ ఛెల్కాష్ బైటికి వెళ్ళేడు. గ్రవిలా హోటలు నాలుగువైపులా కలియజూచేడు, ఏం తోచక. అది క్రింది అంతస్థు. నేల బారుగా వుందేమో అంతా చెమ్మగా, చీకటిగా వుంది. వోడ్కా, పొగాకు, తారు, మసాలా వాసనలు, మానవుల చెమటకంపు,-యివన్నీ కలిసిన విలక్షణమైన ఒక వాసన అదంతా వ్యాపించి వుంది. గ్రవిలా కెదురుగా యింకో టేబిలు దగ్గర నావికుని దుస్తుల్లోనున్న ఒకడు త్రాగి మత్తుగా కూర్చుని

వున్నాడు. వాడి శరీరం అంతా తారూ, మసీ, బొగ్గు బూడిదా పడి అసహ్యంగా వుంది. గడ్డంనిండా రాగివెంట్రుకలు ఒత్తుగా పెరిగి, మాసివున్నాయి. నిముష ' నిముషానికీ దగ్గుతూ అస్పష్టంగా కూనిరాగంతో యేదో పాడుతూన్నాడు. గొంతు వాని కంట్రోలులో లేదేమో ఒకప్పుడు బొంగురుగానూ, మరొకప్పుడు సన్నగానూ దాసియిష్టం వచ్చినట్లుగా వస్తూంది, స్వరం. పాట వగసనిబట్టే వాడు రష్యను కాదని తెలుస్తూంది. ఆవెనకగా యిద్దరు మోల్దావియన్ స్త్రీలు కూర్చుని, మత్తెక్కిన స్వరాలతో సన్నగా పాడుతూన్నారు. ఎండకి కమిలిన శరీరఛ్ఛాయ, నల్లటి తలకట్టు, చిరిగిన బట్టలుతో ఆస్త్రీలు పాడే పాట వింటే సంతోషం యెవరికీ కలగదు. త్రాగి మత్తెక్కి గోలచేస్తూండే మానవవిగ్రహాలు ఆపైన చీకట్లోంచి ఛాయల్లా కానవస్తూన్నాయి.

అక్కడ ఒంటరిగా కూర్చోడం గవ్రిలాకి యెంతో బాధనిపించింది. యజమాని త్వరగా వచ్చేస్తే బాగుండు నను కున్నాడు. హోటలులోని గోల అంతకంతకి హెచ్చుతూన్న ట్లుంది. ఈ చెమ్మచీకటి కొంపలో బంధించబడి పోయి, విడివడి బైట స్వేచ్ఛగా వుందామనుకున్నా దారి దొరక్క కొట్టు కొనే యేదో భయంకర మృగం యొక్క సహస్రకంఠాల్లోంచి వచ్చే కోపపు అరపుల్లాగ కైఁ! బాఁయ్ఁ! మని తారస్థాయిలో వుందా గోల. హోటలు నాలుగు మూలలా పరికిస్తుంటే గవ్రిలాకి బుర్ర తిరిగిపోయిన ట్లైంది. ఏదో మత్తు కలిగించి,

సర్వావయవాల్నీ స్థంభింపజేసి, కళ్ళు చీకట్లు గ్రమ్మించి, క్రుంగ దీస్తూన్నట్లుగా బాధపడ్డాడు.

మరికొంచెంసేపట్లో ఛెల్కాష్ లోనికి వచ్చేడు. ఇద్దరూ తిండిప్రారంభించేరు. తింటూ, త్రాగుతూ, బాతాఖానీ వేస్తూంటే తన్ను క్రుంగదీసిన భావం గవ్రిలామీదనుంచి సడలిపోయింది. మూడోగ్లాసుకే మత్తెక్కి దిలాసా బైలుదేరింది. ఏదోమాట్లాడాలనీ, హుషారుగా వుండాలనీ కోరిక గవ్రిలాలో తీవ్రమైంది. అతనిలో భావాలు ఊరికే పరుగెడుతూన్నాయి. యజమాని ఎంత మంచివాడు! తనేపనీ చేయకండానే ముందుగా మాంచి భోజనం పెట్టిస్తూన్నాడు! అంత ఉదారమైన వాడికి సంతోషం కలిగించేమాటలు కొన్నైనా ఆడకపోత్తే బాగుండదు అతని లోపలనుంచి మాటలు తరంగాలుగా పెల్లుబికి వస్తూన్నాయి గాని కంఠందగ్గరకివచ్చి ఆగిపోతున్నాయి. నాలిక బరువెక్కి, మొద్దుబారి మాట పెగిలిరావడంలేదు.

ఆ పడుచువాడి బాధనంతా చూసి, చిరునవ్వేతూన్నాడు, ఛెల్కాష్.

"అప్పుడే నీ బుర్ర తిరిగిపోయిందే! ఛూత్! ఐదు గ్లాసులకే! ఇంక నువ్వేంపనిచేస్తావురా, చంటోడా!"

గవ్రిలాకు మాటరావడంలేదు. సణుగుతూన్నాడు.

"నేస్తమా! ఏమీభయపడకు. నువ్వు చెప్పినపనిచేస్తే సరికదా? ఏం? ఏదీ? ఇనొక్కసారి ముద్దెట్టుకోనియ్యి!"

రా! రా! ఇదుగో, యీ చుక్క కూడా

గవ్రిలా ఆగ్లాసుకూడా త్రాగేడు. అతని కళ్ళముందు అన్నీ క్రిందకీ మీదికీ తిరిగిపోతున్నాయి. ఏం బాగులేనట్లూ, వంట్లో జబ్బుగావున్నట్లూ అనిపించింది. ముఖంలో మాత్రం ఏదో వెర్రిసంతోషం కనిపిస్తూంది. మాట్లాడాలని ప్రయత్నించి, వికారంగా పెదవులు నాలుకతో తడుపుకొని, అరవులారంభించేడు. చెల్కాష్ క్రీగంట వాణ్ణి పరీక్షగా చూస్తూ, మీసం మెలేస్తూ, దిగులుగా చిరునవ్వుతూన్నాడు.

హోటలంతా త్రాగుబోతుల గోలతో మారుమ్రోగుతూన్నా కొందరు నిద్రబోడాని కే అభ్యంతరం గలిగినట్లులేదు! రాగిజుట్టు నావికుడు టేబిలుమీద మోచేతులానించి గాఢసుషుప్తిలో వున్నాడు. చెల్కాష్ లేస్తూ గవ్రిలాతో,-

"రా! పోదాం!" అన్నాడు.

గవ్రిలా లేవడానికి ప్రయత్నించి విఫలుడై కసిగా బూతులు తిడుతూ అర్థంలేని త్రాగుబోతునవ్వుతో విరగబడ్డాడు. చెల్కాష్ బైలుదేరినవాడు మళ్ళీ కుర్చీమీద చతికిలబడ్డాడు,-

"బాగా మత్తెక్కిందే!"

చెల్కాష్‌వైపు నిర్జీవ నేత్రాలతో మిటకరించి చూస్తూ గవ్రిలా అట్టహాసం చేస్తూ నేవ్రున్నాడు. సాలోచనగా, ఆసక్తితో, బహుజాగ్రతతో చూస్తూన్నాడీ రైతుకుర్రాణ్ణి ఆగజదొంగ. బలిష్ఠుడైన యీ పడుచువాడి జీవితం తన యినుపపిడికిలిలో చిక్కివుందని తట్టింది, చెల్కాష్‌కి. వానిజీవితం తనకిచ్చవచ్చిన

రీతిగా చేయగలడు! వాని జీవికను చింకిపాతలా చీల్చి పారవే యనూగలడు లేదా ఆకర్షణీయమైన పల్లెటిపరిసరాల్లో సుప్రతి ష్ఠించనూగలడు! ఇంకోమానవుని జీవితంమీద తానొక అధి కారి! రక్షకుడు! పనిబాధ్యత తనదే! తానను భవించాలని విధి ఏమే విషఫలాల్ని నిర్ణయించిందో వాటిలోనించి ఒక్క పిసరుకూడా యీ కుర్రవాణ్ణి తిననీయడు. ఈ పడుచుదైతు జీవితాన్ని, అదృష్టాన్నీ గూర్చి తలపోస్తూంటే చెల్కాష్ మన స్సులో పరస్పరవిరుద్ధమైన భావాలు ఒక్కుమ్మడిగా ముప్పిరి గొన్నాయి. వానిపట్ల కారుణ్యాం, అసూయ, ఆసక్తి ద్వేషం, అభిమానం-అపహాస్యం,- యీ పరస్పరవైరుధ్య భావాలతో చూస్తూ, వీడు తనచేతుల్లో యెల్లా యిరుక్కున్నాడా? అని ఆశ్చర్యపడుతూన్నాడు.

కొంచెంసేపులో యీ భావాలన్నీ కలగాపులగమై పితృ ప్రేమ, మాతృవాత్సల్యాం కలిసిన అధికారయుత ప్రీతిగా మారేయి! ఆ కుర్రాడి కష్టాలకి చెల్కాష్ విచారించేడు; ఆ పిల్లవాడు తనకాప్తుడు కావాలనుకున్నాడు. స్మృతి తప్పి తూన్న ఆ పడుచువాణ్ణి మెల్లగా జబ్బలక్రింద చేతులేసి పట్టు కుని, వెనకనుంచి నెట్టుతూ ముంగిట్లోకి తీసికొనివచ్చి, అక్క డున్న కట్టెలగుట్ట నీడని పరుండబెట్టేడు. తానూ ప్రక్కనే కూర్చుని పైపుతీసి వెలిగించి, ఏదో ఆలోచిస్తూన్నాడు, చెల్కాష్. గవ్రిలా గొణుగుతూ కొంచెంకదిలి గాఢనిద్రలో మునిగిపోయేడు.

2

చీకట్లో తెడ్లు అమరుస్తున్న గవ్రిలాతో బహు మెల్లగా అన్నాడు, చెల్కాష్ :

"సిద్ధంగావున్నావా ? బైలుదేరుదం !"

"ఆఁ! ఇదుగో! ఒక్కనిముషం. గాబిడీకొంచెం కదులుతూంది. తెడ్డుతో ఓ దెబ్బవెయ్యనా ?"

"ఒద్దు, ఒద్దు! చిటుక్కుమనకూడదు. చేతులతోనే బలంకొద్దీ నొక్కు, అదే దిగుతుంది."

ఇద్దరూ నిశ్శబ్దంగా పడవను సిద్ధం చేసి, కట్టుబ్రాడు వనులు చేసేరు. అదంతా పడవలు, ఓడలు, తెప్పలు, ఫెలుక్కాలు,-రకరకాల జలయానసాధనాలతో నిండిపోయి వుంది. హార్బరునిండా, పడవలనిండా యెక్కడ చూసినా ఆలివ్నూని. మంచిగంధం చెక్కలు, సైప్రసు బాదులు, రత్నకంబళ్లు, సిల్కు మజ్లిన్లు ఒకటేమిటి? రకరకాల అమూల్యసామగ్రులు కొన్ని యెగుమతి కావలసినవి, మరికొన్ని దిగుమతి కావలసినవి, చిందరవందరగా వున్నాయి.

రాత్రి చిమ్మచీకటి. మేఘశకలాలు పొరలు పొరలుగా ఆకాశంలో ప్రయాణం చేస్తూన్నాయి. సముద్రం శాంతంగా, గంభీరంగా, నల్లగా, చిక్కటి తైలంలా వుంది. అనురాగార్ద్రముగా, లవణసౌరభంతో చిఱుతరగలు పడవల్ని, గట్లనూ

ప్రేమగా స్పృశిస్తూ, మెల్లగా విరిగి పడుతూన్నాయి. ఛెల్కాష్ పడవ, జాయిగా తూగుటుయ్యాలలా వూగుతూంది. పెద్దఓడలు తీరానికి దూరంగా లంగరు వేసి వున్నాయి. వాటి యెత్తైన తెర చాప కొయ్యలు ఆకాశంలోకి పొడుచుకుని, రంగురంగుల దీపాలతో తారల్ని కన్ను గిలుపుతూన్నాయి. వివిధవర్ణ దీపావళి నీటిలో ప్రతిఫలిస్తూ, వణుకుతూ పసిమిరంగు కాంతి తోరణాల్ని కనులపండుగుగా కడుతూంది. నల్లని, నున్నని సముద్ర జలాల స్నిగ్ధహృదయం మీద యీ దీపకళికలు ముత్యాల హారంలా అందంగా, జారుతూన్నాయి. సముద్రం దినమంతా పనిచేసి అలసి గాఢనిద్ర పోతూన్నట్లుంది.

"వెళ్ళిపోతూన్నాం!" అన్నాడు గవ్రిలా నీళ్ళలో తెడ్లని దించుతూ.

"ఊఁ!" అంటూ ఛెల్కాష్ చురుకైన మెలపుతో చుక్కాని తెడ్డు తిప్పి, రెండు పడవల మధ్య నేర్పడిన సన్నటి నీటిపాయలోకి పడవని పట్టించేడు. స్నిగ్ధజలాలమీద అతిలాఘవంగా పడవ దూసుకుపోతూంటే, తెడ్లక్రింది నీరు నీలిగా భాస్వరకాంతులతో ప్రెళ్ళుతూంది. పడవ పోయిన దారినే చుక్కానిక్రింద యీ భాస్వరపు నీలికాంతిపీలిక వణుకుతూ వెడల్పైన చాలు గీస్తూంది.

"ఏం నీతల యెల్లావుంది? దిమ్ముగా వుందా?" మార్దవంగా అడిగేడు ఛెల్కాష్.

"మ్మా చెడ్డ బాధగావుంది. సమ్మెటతో కొట్టినట్లే వుంది. నీళ్ళతో తడుపుతే తగ్గుతుందేమో చూస్తా!"

"అబ్బే, ఎందుకూ? అదేంలాభంలేదు. అంతకంటె కడుపుకాస్త చల్లబరుచుకో. అన్ని బాధలూ వదిలిపోతాయి!" అంటూ గ్రవిలాకి సీసా అందిచ్చేడు.

"ఆహాఁ! దేవుడు నీమీద దయచూడాలి!"

అస్పష్టంగా గడగడమని ధ్వని వినిపించింది.

"ఊఁ! బాగుందా? చాల్లే, యింకచాలు!" అంటూ ఫ్లాష్ ఆపి, సీసా తీసుకున్నాడు.

పడవమళ్ళీ బైలుదేరింది. నిశ్శబ్దంగా, లాఘవంగా పడవల మధ్యనుంచి మలుపు తిరుగుతూ చేపలా పోతూంది. కొంచెం సేపట్లో వాళ్ళు పడవల వ్యూహంలోంచి బైటపడి శాంతంగా వున్న సముద్రాని కభిముఖంగా నిలబడ్డారు. కనుచూపు మేరలో గంభీరంగా, విశాలంగా సముద్రం వ్యాపించి వుంది. దూరంలో పర్వతాల్లాగ మేఘమాలికలు నీళ్ళల్లోంచి లేచి వస్తూన్నాయి. పసుపురంగు నురుగుటంచుల నీలమేఘాలు కొన్ని, సముద్రజలానికివలెనే హరితవర్ణ మేఘాలుకొన్ని, నిరుత్సాహజనకమైన నీడల్ని బరపుతూ, బరువుగా కదిలే ధూమ్రవర్ణ మేఘాలు మరికొన్ని,-ఒకదానివెనక మరొకటి పాకివస్తూ, ఒండొంటి వర్ణరూపాల్ని కలబోసుకుని, కరిగి, నూతనవర్ణాల్ని రూపాల్ని ధరిస్తూ, గంభీరంగా లేస్తూన్నాయి. నిర్జీవములైన

యీ అనంతమేఘమాలికల్ని యే విధియొక్క అదృశ్యహస్తం నిర్దేశిస్తూందో? సముద్రపుటంచుల దూరాల్లో యీ ప్రశ్యలా వర్తకమేఘాలు అంతూదరీ లేకండా గుట్టలు పడిపోండి మెల్ల మెల్లగా దిగంతాలవరకూ క్రమ్మివేసి ఆకాశకన్య తన కోటి కోట్ల బంగరు కండ్లతో నిద్రాముద్రిత జలనాథుని చూడకే కండా అడ్డుపెడుతూన్నారా? అనిపిస్తూంది. ఆకాశకన్య బంగారు నేత్రాల్లోని తేటకాంతుల్ని చూస్తూంటే మోడు వారిన హృదయాలు చిగిర్చి, మాసిన ఆశలు రేకెత్తుతాయి!

"అద్భుతంగా, అందంగా వుంది, ఏం? సముద్రం బాగా లేదూ?" అనడిగేడు, ముగ్ధుడై చూస్తూన్న చెల్కాష్.

"బాగానే వుంది! కాని నాకేమిటో భయం వేస్తూంది." అన్నాడు గవ్రిలా తెడ్లేస్తూనే. వేగంగా లయతప్పకుండా పడే తెడ్డుదెబ్బలక్రింద నీరు బుడగలు లేస్తూ, చెదురుతూ, వెచ్చటి నీలిరంగు భాస్వరపుకాంతితో మెరుస్తూంది.

"భయం వేస్తూందీ? ఓరి దౌర్భాగ్యుడా!" ఉపాలంభనగా సణిగేడు చెల్కాష్.

అతడో గజదొంగ! సముద్రమంటే అతని కెంతో యిష్టం. ఉద్రేకపూరితమై, తీవ్రమై పొంగి పొర్లే ఆతనిస్వభావం అనంతమై, గంభీరమై, స్వేచ్ఛాచారమై వున్న ఆ గాఢాంధకారాన్నీ, విశాలసముద్రాన్నీ చూస్తూన్నకొద్దీ యింకా చూడాలనుకుంటుందే కాని తృప్తి చెందదు! తాను ప్రేమించే యీ ప్రకృతి సౌందర్యాన్ని గూర్చి యీలాటి జవాబు విన

ధాని కాతని మనసు నొచ్చింది. చుక్కానిలో కూర్చుని తెడ్డుతో నీటిని పాయలు చేస్తూ యీ స్నిగ్ధజలాలమీద దిగంతం వరకూ అంతులేని ప్రయాణం సాగించాలనే ఆశతో ధ్యానంగా చూస్తూన్నాడు షైలాక్.

విశాలసముద్రం మీద వున్నప్పుడెప్పుడూ అతనిమనస్సు అనిర్వచనీయమై ప్రేమార్ద్రమైన విశాలభావంతో నిండిపోయి, దైనందిన క్షుద్రసంకుచితజీవితపు మురికి ప్రక్షాళితమై, పవిత్ర భావాలతో నిండిపోయేది. ఆ దినాన్ని, ఆ భావాన్ని ఆత డెంతో గొప్పగా యెంచేవాడు. ఈ విశాలోదక నిర్మలవాయు మధ్యమందు తన మనస్సుకూడా పవిత్రవంతమైన భావాలతో నిండించనేదే షైలాక్‌కి యెంతో తృప్తినిచ్చేది! ఆ సమ యంలో, ప్రదేశంలో జీవితపు తాపత్రయాలు బాధించవు. అసలు జీవితమే తనవిలువల్ని, హద్దుల్ని, కొలబద్దల్ని కోల్పో తుంది! రాత్రిళ్లు సముద్రం శాంతగంభీరంగా నిద్రాముద్రితు డైన ఆరోగ్యవంతుని హృదయంలా మెల్లగా పడుతూ లేస్తూంటుంది; కెరటాల స్నిగ్ధోచ్ఛ్వాసనిశ్వాసాల మృదుధ్వని ఆ వాతావరణమంతటా వ్యాపించి మైమరపు కలిగిస్తుంది. ఆద్యంతములు లేని యీగంభీరనాదం మానవుని మెదడును ప్రశాంతపరచి, కుత్సితపు తలపుల్ని నాశం చేసి, పవిత్ర మధుర స్వప్నాల్ని చిగురించజేస్తుంది.

“మనం వల ఒగ్గేదెక్కడ? వల వేసేదీ?” అని హఠా త్తుగా అడుగుతూ పడవలోకి అనుమానిస్తూ చూసేడు గ్రేవిలా.

ఛెల్కాష్ ఉలిక్కిపడ్డాడు. మధురస్వప్నం భగ్నమైంది.

“వలా ? చుక్కానిలోవుంది.”

“అదెల్లాంటిది ? ఏదీ చూడనియ్యి!” గవ్రిలా రెట్టించేడు. ఈ కుర్రవానిదగ్గర అబద్ధం ఆడడం ఛెల్కాష్‌కి సిగ్గుచేటనిపించింది. అదే సమయంలో అతని ఆలోచనలన్నీ చెదిరిపోయి నందువల్ల బాధ కోపమూ కలిగింది. గుండెల్నీ గొంతునూ ఆర్చి, మండించే ఒక కఠోర భావం ఛెల్కాష్‌ను ఆవహించింది. కటువుగానూ, కోపంగానూ గవ్రిలాను గద్దిస్తూ,-

“కూర్చున్నవాడివి నోరుమూసుకుని కూర్చో! తెలిసిందా ? ఇదే చెప్పడం. నీకక్కర్లేని విషయాల్లో కలుగజేసుకున్నావా నూటదక్కదు. నిన్ను తెడ్డువెయ్యడానికి కూలికి తెస్తే పాలికి మాట్లాడుతున్నావే ? నాలిక సంబాళించుకోక పోతే నీకేదో మూడిందన్నమాటే. ఏం ?”

గవ్రిలా కూర్చున్నచోటనే గతుక్కుమన్నాడు. తెడ్లు నీళ్ళలో నిలిచిపోయి, బుడగలు తెప్పిస్తూన్నాయి. పడవ ఒక్కసారి అదిరి క్షణమాత్రం నిలబడిపోయింది.

“తెడ్డేయడానికా ? దాని...!”

నిశ్శబ్దాన్ని భంగంచేస్తూ గవ్రిలా ప్రశ్నా, బూతుమాటా ప్రతిధ్వనించేయి. సంబాళించుకొని మళ్ళీ తెడ్డువేస్తూన్నాడు, గవ్రిలా. విసురుగా, పెద్దపెద్ద ఊపులతో నీటిని గలగలమని పాయచేస్తూ పడవ సాగిపోతూంది.

"నిదానంగా వెయ్యి!"

అంటూ చెల్కాష్ చుక్కానిలో లేచినిల్చుని తీవ్రంగా గవ్రిలావైపు చూసేడు. గవ్రిలాముఖం వెలవెలబోతూంది. భయంతో అతనికి ముచ్చెమటలూ బట్టేనాయి. ఎరమీద దూకడానికి సిద్ధంగావున్న పిల్లిలా ఒను వేసివున్న చెల్కాష్ విగ్రహం చీకట్లో నీడలా కనిపిస్తూంది. పళ్ళు పటపట కొరుకుతూన్న ధ్వని, ఉద్రేకంలో కదిలేటప్పుడు ఎముకలు మెటికలు విరుగుతూన్న ధ్వనీ ఆనిశ్శబ్దంలో బిగ్గరగా వినిపించేయి.

దూరంగా సముద్రంలోంచి ఖంగుమ్రోగింప ఓ మొరటు కంఠం:

"ఎవరక్కడ?"

చెల్కాష్ నాలుక పళ్లకితాటించి బుసకొట్టినట్లు మెల్లగా కసిగా అన్నాడు:

"తెడ్లు వేగంగా వెయ్యరా, పిశాచపు పీనుగా! చప్పుడు కానీయకు, కుక్కా! ఊఁ! చంపేస్తాను వెధవా! ఒకటి. రెండు... మూడు... కిక్కురుమన్నావా పీక పిసికేస్తా!"

తెడ్లు వేగంగానే పడుతున్నాయి. కాని గవ్రిలా భయంతోనూ, ఉద్రేకముతోనూ వణికిపోతూ నోట్లోనే గొణుగుతూన్నాడు:

"అమ్మా! పవిత్రకన్యా! ఈశ్వరమాతా! తల్లీ!"

పడవ గిరుక్కున మళ్లి, చల్లగా హార్బరులోకి వెళ్లిపో

తూంది. రంగు రంగు దీపాలగుత్తులతో కాంతిగావున్న తెరచాప కొయ్యలు అడివిలా దగ్గరలోనే కనుపిస్తూన్నాయి.

నీళ్ల మీాదనుంచి మళ్లీ కేక తేలివచ్చింది.

" ఎవరక్కడ ? "

ఈసారిధ్వని మరీదూరంగా వినిపించింది. ఛెల్కాష్ కుదట బడ్డాడు. ఆ కేక వినవచ్చిన వైపు తిరిగి పరిహాసంగా ,

" నువ్వేరా, భాయి ! " అన్నాడు, శాంతంగా.

గవ్రిలావైపు చూసేసరికి ఆతడింకా ప్రార్థన వాక్యాల్ని గొణుగుతూనేవున్నాడు.

" అదృష్టవంతుడివి గనకే బ్రతికిపోయేవు ! ఆ వెధవలు గనుక మనల్ని కనిపెట్టేరంటే నీ పని ఆఖరయ్యేదే ! రెప్పపాటులోనిన్ను నీళ్లల్లోకి విసిరేసేవాణ్ణి ! చేపలీపాటికి నిన్ను ఫలహారం చేసేవే ! "

ఛెల్కాష్ స్వరంలో కోపంగాని, దుడుకుగాని లేదు. శాంతంగా, సరదాగా, మామూలుగా మాట్లాడుతున్నట్టేవుంది. కాని గవ్రిలామాత్రం గడగడా వణుకుతూ బ్రతిమాల నారంభించేడు.

" బాబ్బాబు ! నన్ను పోనియ్యి ! దైవసాక్షి ! నన్ను వదిలెయ్యి. మా అమ్మకి నేనొక్కణ్ణే ! ఎక్కడో అక్కడ గట్టున దింపెయ్యి, పోతా. అయ్యయ్యో ! నాశనం ఐపోయేను. పరలోకాన్ని గూర్చి ఐనా నన్ను పోనీ ! నాకు నీతో సంబంధమేమిటి ? ఇలాంటిపని నేను చేయను! నాకలవాటులేదు. ఎరక్కపోయి

బత్కుతున్నా! అయ్యో! దేవుడా! నాపని ఐపోయింది. మాయ వాడు! నన్నెలా యిరికించేడో, యీ పాపపుపనిలో! ఆలోచించు, కనికరించు, మా బాబువిగాదు! నీకడుపున పుడతా! ఇంకోడి ఆత్మనికూడా నాశనంచెయ్యకు! ఈపాపపు పనుల్తో! అయ్యో హో! ”

“ ఏం పాపపు పనులురా? అః హాః? ఏమిటి? యేం పనులు?” కసిగా, పళ్లుబిగించి షైలాక్ అడిగేడు.

అతవికా రైతుయువకుడి భీతిచూస్తే కుతూహలం, ఆనందం కలిగింది. తాను, - షైలాక్ గజదొంగ! తనంటే యెవడికేనా సింహస్వప్నం! ఈ ఆలోచనతో షైలాక్‌కి తృప్తి కలిగింది.

రైతుమాత్రం యేడుస్తూ, బ్రతిమాల నారంభించేడు.

“ నేస్తమా! నన్ను పోనియ్యి! దేవుడితోడు! యిల్లాంటి పనులు నేనెరగను! నేను నీకేం అపకారంచేసేను? మా బాబువు కదూ? నీ ... ! ”

“ నోరుముయ్యి! ఊః! నీతోపని లేకపోతే నిన్నెందుకు తీసుకొస్తానురా? తెలివితక్కువ పెద్దమ్మా! తెలిసిందా? యింక చాలించు. నోరుముయ్యి! ”

“ అయ్యో! దేవుడా! ” అని నిట్టూర్చి, దిగాలుపడిపోయేడు గవ్రిలా.

“ లే, లే! పనిచూచుకో! ” అంటూ గవ్రిలాని ముందకి తోస్తూ తొందరచేసేడు షైలాక్.

గవ్రిలాకి చావైపోయింది. బిగపట్టి అణిచిపుంచిన దుఃఖం ఒక్కసారిగా పొంగి పొర్లింది. వెక్కి వెక్కి యేడుస్తూ, చీది పోస్తూ, కూర్చున్న చోటే గిలగిల కొట్టుమిట్టాడి పోతున్నా తెడ్లు మాత్రం వేగంగానే లాగుతున్నాడు. పడవ బాణంలా పోతూంది. ఎత్తైన కాటుక కొండల్లాంటి ఓడలు దారిలో అడ్డు వస్తూంటే తప్పుకుంటూ, వాటిమధ్యనున్న సన్నటి నీటి పాయల్లోంచి బొంగరంలాతిరుగుతూ పడవ కనుమరుగై పోయింది.

ఒక్కమాటుండి సలహాపూర్వకంగా ఛెల్కాష్,-

“ ఇదిగో! విన్నావా? ఎవడేనా నిన్నేమడిగినా వరే మాట్లాడకు. నోరు విప్పేవంటే చచ్చేవనుకో! బతకాలనుకుంటే నోరువిప్పకు. తెలిసిందా? ” అన్నాడు.

“ అయ్యో! అయ్యో! చచ్చేనురా దేవుడా! ” అనుకుంటూ గవ్రిలా నిట్టూర్చేడు. ఈ నిష్ఠుర సలహాకు అతని మనస్సు చచ్చిపోయింది.

“ ఊరికే యేడవకు ! బుడిబుడి యేడ్పులూనువ్వూ ! ” అని మళ్లీ బహుమెల్లగా గుసగుసగానే ఆజ్ఞాస్వరంతో ఛెల్కాష్ గద్దించేడు.

దీనితో గవ్రిలా చైతన్యం, గ్రహణశక్తి చచ్చినాయి. ఏదో ప్రాణప్రమాదం విరుచుకు పడేటప్పుడు ఆశ వదులుకున్న వానిలా నిశ్చైతన్యంగా, నిర్జీవంగావుంది గవ్రిలావైఖరి. యాంత్రికంగా తెడ్లని నీటిలోదించుతూ, వెనక్కిలాగి తేల్చి పైకెత్తుతూ

మళ్ళీదించుతూంన్నాడు. శూన్యదృష్టితో యెదురుగా తన్నిపట్టిన తనకాళ్ళవైపే చూస్తూన్నాయాతనికళ్ళు. 'జాగ్రత!' అని హెచ్చరిస్తూన్నట్లుగా కెరటాలు పడవప్రక్కల్ని తట్టుతూ తటతట శబ్దంచేస్తూన్నాయి. వార్ఫు సమీపించింది. నల్లరాతిగోడమీద మనుష్యుల మాటసడి వినిపిస్తూంది. కెరటాలు విరిగినధ్వనీ, పాటలూ, ఈలలూ,- అన్నీకలసి చల్లనిగాలిలో మెల్లగా తేలియాడుతూ వినవస్తూన్నాయి.

"ఆగు!" ఛెల్కాష్ రహస్యంగా అన్నాడు. ఎత్తైన వార్ఫుగోడ సమీపించింది.

"తెడ్లువెయ్యకు! గోడను చేతులతో పట్టుకొని మెల్లగా గెంటు! చప్పుడు చేసేవంటే, జాగ్రత!"

పాకుడుపట్టి జారుతూన్న రాళ్ళని పట్టుకుంటే గవ్రిలా చేతులు జివ్వుమన్నాయి. నిశ్శబ్దంగా పడవను గోడవెంబడే తోస్తూన్నాడు.

"ఆగు! తెడ్లిల్లాయియ్యి. నాచేతికందించు. నీపాస్‌పోర్టు యెక్కడుంది? సంచిలోనేనా? సంచియియ్యి! రా, త్వరగా అందియ్యి! ఎందుకో తెలుసా! చిట్టినాన్న పరిగెత్తిపోకుండాను! పాస్ నాదగ్గరుంటే నువ్వెక్కడికీ పారిపోలేవు! తెడ్లు లేకున్నా పారిపోగలవు గాని పాస్ లేకుండా వెళ్ళడానికి నీగుండె తాళదు. ఇక్కడేవుండు. కాని గుర్తుంచుకో! తొంగిచూసేవంటే,- నిన్ని నీళ్ళలో పాతేస్తా!"

చెల్కాష్ రెప్పపాటులో యిన్ని ప్రశ్నలూ, ఆజ్ఞలూ, బెదరింపులూ విసురుతూనే తెడ్లు, గవ్రిలా సంచి చేతబట్టుకుని, యేరాతినో పట్టుకు ప్రేలాడి, గాలిలో లేచి, హార్బరుగోడ మీదుగా చీకట్లో మాయమైపోయేడు.

చెప్పడం యింతసేపు పట్టిందిగాని యిదంతా రెప్ప పాటులో జరిగిపోయింది. మంచుకురిసినప్పుడు లేతమొక్కలా గవ్రిలా వణికిపోయేడు. ఆ మీసాలపోతు, బికారి, గజ దొంగ చెల్కాష్ ఎదుటవున్నప్పుడు తన్ను అణిచిపెట్టివుంచిన భయం, పాడుభారం వాడితోబాటే తొలిగిపోయినట్లనిపించింది. స్వేచ్ఛగా ఊపిరివిడిచి, ఒక్కసారి అంతటా కలయచూసేడు. ఎడమవైపున ఓపెద్దఓడ నల్లగా శవపేటికలా, పర్వతంలా లేచి వుంది. దానిమీద మనుష్యుల అలికిడేలేదు. కెరటాలా ఓడ ప్రక్కల్ని తాకుతూ తటుకుతటుకుమని గుల్లగా చప్పుడు చేస్తూన్నాయి.

కుడివైపున హార్బరుగోడ చెమ్మగా పాకుడుపట్టి నల్లగా జడ్డోడుతూ వంకరలుతిరిగి పొడుగ్గా పెద్ద కొండచిలువలా వ్యాపించివుంది. వెనుకవైపుచూస్తే ఏవో గుర్తించరాని నల్లని స్వరూపాలు ఆకాశంలోకి పొడుచుకునివున్నాయి. ముందు మాత్రం గోడకీ శవపేటికకీ మధ్యంగా చూస్తే సముద్రం నిశ్శబ్దంగా, మరుభూమిలా వ్యాపించివుంది. సముద్రంమీద తుపాను మేఘాలు భారంగా, మెల్లగా, భయావహంగా కదులుతూ, చూసేవాళ్ళ హృదయాల్లో దిగులు పుట్టిస్తూన్నాయి. ఎటు

చూసినా నల్లగా, భయంకరంగా పీడకలలావుంది.

గ్రవిలామనస్సు భయంత్రో కంపించింది. షెల్కాష్ వల్ల కలిగినభయంకంటె యీ పంచభూతసంరంభంచూస్తే కలిగిన భీతి వెయ్యిరెట్లుగా అతన్ని క్రుంగతీసేసింది. మంచుగడ్డలా చల్లగా, కాల్చిన యినప శలాకలా తీక్ష్ణంగా గ్రవిలా హృదయంలోకి చొచ్చుకుపోయి, అతని నొక మట్టిముద్దగా నిర్జీవంగా చేసివేసి, అక్కడే మేకు బందీచేసి బిగించేసింది యీభీతి. కాలం స్థంభించినట్లుంది.

చుట్టుపక్కలంతా నిశ్శబ్దం ఆవరించి వుంది. సముద్రపు నిట్టూర్పులు తక్క వేరు సవ్వడిలేదు. ఆకాశంలో మేఘాలు యథాపూర్వంగానే మృత్యుచ్ఛాయల్లా అలముకుంటున్నాయి. క్రిందనున్న స్నిగ్ధగంభీరజలాలమీద ఆవరించివున్న రెండో ఆకాశంలాగ మేఘమండలం ఘూర్ణిల్లుతూంది. ఉంగరాలు చుట్టుకున్న తెల్లని శిఖరాలతో కెరటాలుగా విరిగి విరుచుకు పడుతూన్నాయి, మేఘాలు.

భయావహమైన యీప్రశాంతత, యీనిసర్గసౌందర్యం గ్రవిలా మనస్సులో భీతిని కలిగించేయి. యజమాని త్వరగా తిరిగివస్తే బాగుండుననుకున్నాడు. ఒక వేళ అతడు రాకపోతే? అనుకుని గ్రవిలా కంపించిపోయేడు. కాలం స్థంభించి పోయిందా? ఆకాశం మీద మెల్లగా నడవడంలో పోటీ చేస్తూన్న మేఘాలకంటెనూ మెల్లగా నడుస్తూంది, కాలం! ఒక్కక్కక్షణం జరిగినకొద్దీ యీ ప్రశాంతత మరీ భయంకర

మనిపిస్తూంది. హార్బరుగోడమీద నవ్వుడీ, నీరు చిందినధ్వనీ, గుసగుసగా మాటలూ వినిపించేయి. గవ్రిలా రక్తం గడ్డ కట్టింది; ప్రాణం యెగిరిపోయినట్లే అనిపించింది.

"ఏయ్! నిద్దరా? పట్టుకో! జాగ్రత!" అంటూ ఛెల్కాష్ మెల్లగా పిలిచేడు.

హార్బరు గోడమీదనుంచి పెట్టెలాటిదేదో బరువుగా క్రిందికి జారింది. గవ్రిలా దాన్నందుకుని పడవలో పెట్టేడు. మళ్లీ అటువంటిదే యింకోటికూడా అందుకున్నాడు. ఛెల్కాష్ దీర్ఘశరీరం గోడమీద కనిపించింది; తెడ్లుకూడా వచ్చేయి. గవ్రిలా చేతిసంచీ దబుక్కున అతని కాళ్ల ముందు పడింది. బరువుగా ఊపిరితీస్తూ ఛెల్కాష్ పడవలో కురికి, చుక్కానిలో చతికిల పడ్డాడు.

గవ్రిలా పిరికిగా చూస్తూ, సంతోషం ముఖంమీద తాండవిస్తూంటే చిరునవ్వుతూ అడిగేడు :

"దమ్ము వచ్చిందా?"

"దమ్మురాదూ, మరి. నీపడుచుతనం యిప్పుడు చూపించాలి! రా. నీచేవ చూస్తానుగా! నీకు మంచికూలే గిడుతుంది లేరా! నేస్తం! ఇప్పటికి సగంపని తీరింది. ఇంకా సగం వుంది. ఈ పిశాచాల కన్నుబ్రామి తప్పించుకు పోయేమా! నువ్వు నీడబ్బు తీసుకోవచ్చు, నీ మాష్కా దగ్గిరికి పోవచ్చును. నీమాష్కా యెల్లావుంటుందిరా? చెప్పు? ఏం? పాపం చంటోడివి! సిగ్గా?"

"లేదూ!" అని సాగదీస్తూ గ్రవిలా అతివేగంగా తెడ్డేస్తూన్నాడు. ఆ పడుచువాడి గుండెలు కొలిమితిత్తుల్లా ఊపిరి వదులుతూన్నాయి. నరాలు పెనవేసిన ఉక్కుతీగల్లా సాగుతూన్నాయి. నీరు పడవక్రిందనుంచి గలగల్లాడుతూ పొంగుతూ వెనక్కి పోతూంది. చుక్కాని వెనక నీలికాంతిచాలు యిప్పుడింకా వెడల్పుగా వుంది. గ్రవిలా శరీరమంతా చెమటతో తడిసిపోయింది. అతడు రాక్షసబలంతో తెడ్లు లాగుతూన్నాడు. ఒక్కరాత్రిలో అప్పుడే రెండుసారు ప్రమాదపరిస్థితుల నెదుర్కో వలసి వచ్చింది. మళ్ళీ మూడోసారి ఆ సాహసానికి గ్రవిలా గుండె తాళడం లేదు. అతనిలో సర్వాత్మనా ఒకటే కోరిక తీవ్రంగావుంది. దీన్నితగలెయ్యా యీపని యెల్లాగో అయిందనిపించుకుని, గండంగడిచి గట్టెక్కాలి. ఈ గజదొంగ తన్ను నిజంగా చంపెయ్యడమో, జైల్లోకి లాగడమో చేయకముందే వీడినుంచి దూరంగా పరుగెత్తి పోవాలి. వీడితో యింకేమీ మాట్లాడకూడదనీ, వాడిమాటకి అడ్డుచెప్పకూడదనీ, వాడు చెప్పినదానికల్లా తలూపి, విధేయతచూపాలనీ, దేవుడిదయవల్ల వీడిగుప్పిట్లోంచి బైటపడి బ్రతికి బట్టకడితే ఘటనాఘటనసమర్ధుడైన నికోలాయిఋషికి దీపారాధనా, వందనసమర్పణమూ చేయించుతానని మొక్కుకున్నాడు. ప్రార్థనా వాక్యాలాతని నాలుకమీదికి త్రోసుకు వస్తూన్నాయి. అతికష్టంమీద సంబాళించుకుని ముంగిలా బుసలుకొడుతూ కనుబొమలక్రింద నుంచి ఛెల్కాష్‌ని చూస్తూ మౌనంగానే తెడ్లు లాగుతూన్నాడు.

చెల్కాష్ పోగరడానికి సంసిద్ధంగా వున్న గ్రద్దలా ముందుకు లేచి, వంగి కొనదేలినముక్కు నటునిటు త్రిప్పుతూ, వాడిచూపులతో చీకట్లనిచీల్చుతూ, ఓచేత్తో మీసం మెలి త్రిప్పుతూ, రెండో చేత చుక్కాని కాస్తూన్నాడు. సన్నని పెద పులమీద నాట్యంచేస్తూన్న చిరునవ్వుకి అతని మీసం కదులుతూంది. చెల్కాష్‌కి తన కార్యం సఫలమవడంమీద, తనమీద, యీ పడుచువాడిమీదా కూడ యెంతో తృప్తిగావుంది. ఈ కుర్రాడు తనంటే హడిలిపోతూ, పరమనిర్భేయుడై, బానిస లాగ అయేడు ! వాడెంత కష్టపడిపనిచేస్తున్నాడో ! చెల్కాష్‌కి జాలి కలిగి గవ్రిలాని సంతోషపెట్టాలనీ, హెచ్చరికగా వుండే టట్లు చెయ్యాలనీ కోరికకలిగింది. ముఖం వికృతంగా యికిలించి, మృదువుగా పలకరించేడు.

"నీకు భయంవేసిందనుకుంటా, ఏం ? హడలిబేజారై పోయేవు !"

గవ్రిలా కంఠం సవరించుకుని, నిట్టూరుస్తూ,

"అబ్బే ! లేదు !" అన్నాడు.

"ఇప్పుడంత విసురుగా తెడ్డేయడం యెందుకూ? ఆయాసం తీర్చుకో. ఇంకొక్క గండం దాటాలి. మెల్లిగా తెడ్డేయి ! విశ్రాంతిగా !"

గవ్రిలా వినయంగా పనినిలిపి, ముఖంమీది చెమటను చొక్కాచేత్తో తుడుచుకున్నాడు. ఒక్కనిముషం వుండి తెడ్లని మళ్ళీ నీటిలో దించేడు.

"మెల్లిగా ! నీరు త్రెళ్ళకూడదు ! చప్పుడు కానీయకు. హార్బరు ముఖద్వారంలోంచి పోవాలి మనం! మెల్లిగా! నిశ్శబ్దం! ఇక్కడి కాపలావాళ్లు దేవాంతకులు, ఆవలిస్తే పేగులు లెక్క పెడతారు ! నేస్తం! బహుజాగ్రత! వాళ్ళు ఏక్షణంలోనైనా మనల్ని కనిపెట్టి కాల్చవచ్చు ! వాళ్ళసంగతి తెలుసా? దెబ్బ కొట్టేరూ అంటే కిక్కురుమనవు ! అంతే !"

పడవ నిశ్శబ్దంగా చేపలా నీటిమీద పాకిపోతూంది. తెడ్లు పైకిలేచినపుడు నల్లటినీటిబొట్లు సముద్రంలోపడి క్షణకాలం నీలికాంతుల్ని విరజిమ్మి మాయమవుతున్నాయి. నిశీథం యింకా నల్లగానూ, నీరవంగానూ ఐనట్లుంది. ఆకాశంలోని అల్లకల్లోలంతగ్గి, మేఘాలంతటా వ్యాపించి నీటిపైన బరువుగా, స్నిగ్ధంగా, నిశ్చలంగా మడతలుగా చాందినీ కట్టినట్లున్నాయి. సముద్రం మరింత నల్లగా, ప్రశాంతంగా వుంది. నీటిమీదనుంచి నులివెచ్చగా, ఉప్పువాసన యింకా ఘాటుగా కొడుతూంది.

"వర్షం రాకూడదూ ! చినుకులచాటునుంచి కాపలావాళ్ళ కంటబడకుండా యిట్టే తప్పించుకుపోవచ్చు !" అన్నాడు గుసగుసగా ఛెల్కాష్.

వీళ్ళకి అటూ యిటూ కూడా నీటిమీద నిఠారుగా లేచి కొండల్లా నిశ్చలంగా, నీడల్లా నల్లగా నిలబడివున్నాయి ఎన్నో ఓడలు, పెద్దపడవలు. వాటిల్లో ఒకదానిమీద ఎవరో లాంతరు దీపంతో అటుఇటు పచారుచేస్తున్నాడు. కెరటాలు బ్రతిమాలు-తూన్నట్లు-పడవలపాదాల్ని స్పృశిస్తూ, ముద్దుపెట్టుకుంటున్న

ధ్వని గుల్లగా వస్తూంది; మేము వినేదిలేదని పడవలు తిరస్కరిస్తూన్నట్లు ప్రతిధ్వని కఠినంగా యెదురొస్తూంది.

"తీరరక్షకులు !" చెల్కాష్ ఊపిరిబిగబట్టి అన్నాడు.

తనను మెల్లగా తెడ్డేయమన్నప్పటినుంచీ గ్రవిలాలో ఆతురత హెచ్చింది. కటికచీకట్లోకి వంగిచూస్తూంటే తానొక రాక్షసుడిలా పెరిగినట్లనిపించింది. అతని యెముకలు, నరాలు బాధతో మొద్దుబారేయి; మెదడు దిమ్మెక్కిపోయింది; వీపు తిమ్మిరిగా వున్నట్లుంది; కాళ్ళల్లో పదునైన చల్లని సూదులు గ్రుచ్చుతూన్నట్లు చురుక్కుమంటూంది. చీకట్లోంచి హఠాత్తుగా యెవరో లేచి "నిల్చోండి! దొంగలు!" అని అరుస్తారని అనుక్షణం ఆశిస్తూ చీకట్లోకి కళ్ళుపొడుచుకు చూస్తూండడంవల్ల బాధగా నలుపుతూన్నాయి.

"తీరరక్షకులు!" అని మళ్ళీ చెల్కాష్ మెల్లగా అన్నపుడు గ్రవిలా ఉద్వేగంతో వణికిపోయేడు. తీవ్రమై శరీరాన్నంతనూ దహించే ఒకేఒక కోరిక అతని మనస్సులో తళుక్కుమని మెరిసింది. ఆతురతతో బిగిసివున్న గ్రవిలా నరాలు ఒక్కమాటు సడలి, శరీరమంతా పులకరించింది. బిగ్గరగా అరవాలనీ, అందర్నీ తనకి సాయంచేయరమ్మని పిలవాలనీ గాఢమైన కోరిక అణచరానిదై అతని నావహించింది. కూర్చున్నచోటే సగంలేచి, నోరు తెరిచేడు; ఊపిరితో గుండెలు నింపుకుని కేకేసేయత్నంలో వుండగానే యేదో హఠాత్తుగా నెత్తిమొత్తినట్లై, కళ్ళు చీకట్లు గమ్మి వెర్రిమూలుగుతో, దొర్లిపడిపోయేడు, గ్రవిలా.

దూరంగా దిఙ్మండలంమీద రాత్రిచీకట్లని చీల్చుకుంటూ భయంకరమైన దేవతాఖడ్గం నల్లటి సముద్రజలాల్లోంచి హఠాత్తుగా లేచి, మేఘాల్లోంచి దూసుకుపోయి ఆకాశంలో యిరుక్కిపోయింది. దాని ధారంతా కాంతితోనిండి, అంతవరకూ మంచుతెరలో చుట్టబడి, చీకటిమసిలో మునిగి అదృశ్యంగావున్న ఓడలూ, పడవలూ నల్లగా మూగదయ్యాల్లా కనబడుతూన్నాయి. తుపానులవల్ల చిరకాలం సముద్రగర్భంలో మునిగివుండి మళ్ళీ బాహ్యప్రపంచాన్ని చూసే కాంక్షతో తపించిపోయి యిప్పుడీ ఆగ్నేయఖడ్గప్రభావంవల్ల పైకి లాగబడినట్లున్నా యీ ఓడలు! ఓడకొయ్యలకి చుట్టబెట్టిన త్రాళ్ళూ, తెరచాపలూ నీటితోబాటు సముద్రగర్భాన్నుంచి వచ్చిన తెల్లులా వున్నాయి. ఈ కాంతిఖడ్గం కొంచెంసేపట్లో మళ్ళీ ఆకాశంవైపు లేచింది; మరికొంతసేపట్లో యింకోదిక్కుగా ప్రసరించింది. దాని కాంతి పడినచోట్ల అంతవరకూ చీకట్లో అదృశ్యంగావున్న వివిధ జలయానాలరూపాలు బైటపడుతూన్నాయి.

ఏం చెయ్యడానికి తోచక నిలబడినట్లుగా ఛెల్కాష్ పడవ ఆగి, నీటిమీద అటునిటు ఊగులాడింది. గవ్రిలాపడవలో పడుకుని చేతులతో ముఖం కప్పుకున్నాడు. ఛెల్కాష్ బూటు కాలితో అతణ్ణి పొడిచిలేపుతూ, మృదువుగాను కోపంగానూ,-

"అదే కష్టమ్స్ ఓడరా! మూర్ఖుడా! ఆ కాంతి సెర్చిలైటుది! లే! బుద్ధిలేనివాడా! వాళ్ళీక్షణంలోనేనా దీపాన్ని

మన మీదికి త్రిప్పవచ్చు! నువ్వేగానుండా నన్నూ నాశనం చేస్తావురా, పిశాచపుపీనుగా! లేరా!" అన్నాడు, మెల్లిగానే.

చివరకి ఛెల్కాష్ బూటుమడమ వీపుమీద గట్టిగా పడినప్పుడుగాని గవ్రిలా లేవనే లేదు. భయంతో కళ్ళు మూసు కునే తడిమి తెడ్లు అందుకు కూర్చుని లాగనారంభించేడు.

"మెల్లిగా! నీకుగాదూ చెప్తూంట! చంపేస్తా! నిన్నే రా! మెల్లిగా! వెధవా! నిన్ను తగులబెట్టా! భయం దేనికిరా? ఒరేయ్! పందిమొహం! అది లాంతరేరా! దయ్యమేం కాదులే. తెడ్లు మెల్లిగా వెయ్యరా పిరికిపీనుగా! దొంగసరుకులు తెచ్చే పడవలకోసం వెతుకుతూన్నార్రా వాళ్ళు! మనం దొరకంలే. ఆ వెధవలు దూరంగా పోతున్నారులే! భయపడకు, మన్ని పట్టుకోలేరులే! ఇహ ఫర్వాలేదు! మనం దొరకం, యింక!..."

ప్రమాదం దాటిపోతూన్నకొద్దీ ఛెల్కాష్ స్వరంలో బెదిరింపుతగ్గి, మాటలో మార్దవం వస్తూంది. చివరకి ప్రమాదం తొలిగిందనే ధీమా కలిగింది. విజయగర్వంతో దిక్కులు పరికించి చూస్తూన్నాడు ఛెల్కాష్.

"ఐపోయిందిలే! ఆ వెధవలకా మనం దొరకడం! ఒరేయ్, చవటా! నీకు గుండెల్లేవురా! మనం అదృష్టవంతులం! లేచినవేళ మంచిది!"

అతని మాటలు హెచ్చరికగా వస్తూన్నాయి. కాని గవ్రిలా మాత్రం మౌనంగానే కూర్చుని తెడ్లు లాగుతూ సెర్చిలైటుకాంతి ఎక్కడపడుతూందా? అనే చూస్తూన్నాడు.

భయంతోటీ, భ్రమతోటీ అతను బాగా అలిసిపోయి, ఊపిరి గట్టిగా పీలుస్తూన్నాడు. ఆ కాంతి ఒకదీపానిదే అని షెల్యాక్ చెప్పినమాటలు గ్రివిలా కేవలం నమ్మలేకపోతూన్నాడు. చల్లటి నీలికాంతి చీకట్లని చీలుస్తూ సముద్రజలాల్ని తెల్లగా మెరిసే టట్లు చేస్తూంటే దానిలో యేదో అనిర్వచనీయమైన అపశకున చిహ్నన్ని చూస్తూ భయంతో వివశుడై పోయేడు, గ్రివిలా. యాంత్రికంగా తెడ్లు లాగుతూ, పై నుంచి దెబ్బ మీద పడేట ప్పుడు ముడిచిపెట్టుకునే పిల్లవానిలా కూర్చునివున్నాడు. అతని బుద్ధి పనిచేయడంలేదు. ఇప్పుడాతడు శూన్యమనస్కుడు, చైతన్యరహితుడు! ఆ కాళరాత్రియందలి భావోద్రేకాలాతని చైతన్యాన్ని పురుగు నాకేశాయి!

కాని, మళ్ళీ యీ తూరికూడా షెల్యాక్ దే విజయం. బొద్దుగా పెరిగి, మెలికలు తిరిగిన అతని మీసాల్లో ఠీవీ, కళ్ళలో ఆతురతా ప్రస్ఫుటమవుతూన్నాయి. లోకం ఆ క్షణంలో అతడి కెంతో బాగా స్పందనిపించింది. సన్నగా యీలేస్తూ, తేమగా వున్న సముద్రపుగాలిని గుండెలనిండుగా పీలుస్తూ, ఆత్మతృప్తిగా తనవైపు చూసుకుంటూన్న షెల్యాక్ గ్రివిలాను చూసి ఆదరపూర్వకంగా చిరునవ్వేడు.

సముద్రంలో చిఱుతరంగాల్ని లేపుతూ గాలి వీచింది. మేఘాలెంతో అందంగానూ, గాజులా పారదర్శకంగానూ వున్నాయి. ఆకాశం యింకా మేఘచ్ఛన్నంగానే వుంది. గాలి వీస్తూన్నా మేఘాలుమాత్రం కదలడంలేదు. ఏదో స్వప్నంలో

ములిగి తన్మయత్వం బొందినట్లు నిశ్చలంగా ఆకాశంలో వ్రేలాడుతూన్నాయి.

"ఒరేయ్! కుర్రాడా! మనసు కుదుటబడిందా? అబ్బా! ఎంతాలస్యం ఐంది! నేస్తం! ఇదేమిటి! ఇల్లావున్నావేమిటి? ప్రాణమే లేనట్లు, ఊపిరిపోయి ఉత్తిబొంది మిగిలినట్లు వున్నావేం? ఇప్పుడేం భయంలేదులే! అదంతా ఐపోయిందిరా! ఒరేయ్!"

చెల్కాష్‌దే కానియ్యండి మనుష్యస్వరం వినడానికి గవ్రిలా ప్రాణం సుఖంగావుంది.

"వింటున్నా!" అన్నాడు మృదువుగా.

"ఐతే లేరా! నేస్తం! రా! నువ్వు చుక్కానిలో కూర్చో. నేను తెడ్లు లాగుతా. పాపం! అలిసిపోయివుంటావు!"

గవ్రిలా యంత్రంలాగే కదిలేడు. స్థలం మారుతూ చెల్కాష్ అతని ముఖంలోకి చూసేడు. కాళ్ళు వణుకుతూ, తూలుతూ పెడుతూన్న ఆ కుర్రవాణ్ణి చూసినప్పుడు చెల్కాష్‌కి మరీ జాలికలిగింది. గవ్రిలా భుజంమీద తట్టుతూ,-

"రారా! కుర్రాడా! భయపడకు! నీకష్టం ఫలించిందిలే నేస్తం! నీకు కావలసినంత యిస్తానులే. ఏం? ఇరవై ఐదు రూబుల్సు చాలునా?"

"నాకేం అక్ఖర్లేదు. మళ్ళీ గట్టెక్కితే అంతేచాలు!"

చెల్కాష్ తూష్ణీభావంతో చెయివిసిరి, కూర్చుని తెడ్లు లాగుతూ కాండ్రించి ఉమ్మేశాడు. అతడు పొడుగాటి చేతులు విసిరినప్పుడల్లా తెడ్లు యెంతో వెనక్కి వెడుతున్నాయి.

సముద్రం మేల్కొంచినట్లుంది. నురుగులు వారుతున్న అంచులతో తరంగాలు లేస్తూ, ఒకదానిమీదొకటి విరుచుకు పడుతూ సన్నటి తుంపురులుగా చెదరిపోతూన్నాయి. ఈ తుషారాన్ని పిల్లగాలులు దూరంగా మోసుకుపోతూన్నాయి. సముద్రం నురుగులు కడుతూ, బుసలు కొడుతూ, నిట్టూరుస్తూంది. కెరటాలు విరిగి లేస్తూన్న హోరుతో వాతావరణమంతా నిండివుంది. ప్రకృతి ఆ ప్రాతఃకాలంలో మేల్కొంచినట్లుంది. ఛెల్కాష్ హుషారుగా సంభాషణ ప్రారంభించేడు.

"ఏరా, అబ్బాయి! చెప్పరా! నువ్వు మీవూరు వెడతావు, పెళ్ళి చేసుకుంటావు; వ్యవసాయం ప్రారంభిస్తావు. పొలందున్ని విత్తులు చల్లుతావు. నీభార్య బిడ్డల్ని కంటుంది. మంద గొడ్డు కొన్నైతే మజ్జిగ పల్చనకదా? ఇంట్లో యేవస్తువా సమృద్ధిగా వుండదు. జీవయాత్ర అతికష్టంమీద నడుస్తూంటుంది. అంతేనా? ఏమంటావ్? అట్లాటి జీవితంలో ఏం రుచి వుందో!"

"జీవితంలో రుచా? అబ్బే! సంసారం ఏమంత మధురంగా వుండదు." అన్నాడు గవ్రిలా వణుకుతూనే, పిరికిగా.

గాలికి మేఘమండలంలో అక్కడక్కడ చిరుగులు పడుతున్నాయి. ఈ చిరుగుల్లోంచి ఆకాశపు నీలిమ ఒకటిరెండు నక్షత్ర నేత్రాలతో మినుకు మినుకుమని తొంగి చూస్తూంది. చెలగాటాలాడుతున్న కెరటాల్లో యీ నక్షత్రాలు ప్రతిఫలిస్తూ మాయమవుతూన్నాయి.

"దరికి కాయి! వచ్చేశాం! కొంచెంసేపట్లో మనం అక్కడ వుంటాము. పని యేదో పూర్తైంది. కష్టం ఫలించిందిలే. ఇదుగో! ఇల్లాచూడు! ఒక్కరాత్రిలో ఐదువందల రూబుళ్ళు సంపాదించేను! ఏం? మంచిమొత్తంకాదూ?" అన్నాడు, చెల్కాష్.

"అయిదు వందలా?" సాగదీసుకుంటూ గవ్రిలా ఆశ్చర్యంగా అడిగేడు. అతనికి నమ్మకం కలగలేదు. కాని వెంటనే భయమూ కలిగింది, చెల్కాష్‌కి యెదురు చెప్పడానికి. అనిశ్చిత భావంతో బేలును కాలుతో పొడుస్తూ అడిగేడు:

"ఏం సరుకేమిటి?"

"అబ్బో! అది చాలా ఖరీదైందిలే! అసలుధర కమ్మితే వేయింటికి పైగానేవస్తుంది. కాని నేను చౌకగానే అమ్ముతా. అది మంచిపద్ధతి కదూ?"

"ఔను!" సందేహిస్తూనే గవ్రిలా దీర్ఘంతీసేడు.

ఒక్కక్షణం నిశ్శబ్దం. నిట్టూరుస్తూ, నిశ్శబ్దాన్ని భంగం చేడు గవ్రిలా.

"అదంతా నాకు వుంటేనా!"

అతని కళ్ళముందర తన గ్రామం, నిస్సారమైన పొలం, బీదసంసారం, ముసిలితల్లి, తన కెంతో దవ్వునవున్నా అత్యంత సన్నిహితంగానే వున్నవన్నీ గిరున తిరిగినట్లైనాయి. తాను

అంతదూరం పనిసంపాదించబోయిందీ, ఆ రాత్రి ప్రమాదంలో పడిందీ తన కుటుంబం నిలబెట్టుకోడానికేగదూ? గ్రామంలోని సంఘటనలెన్నో అతనికి జ్ఞాపకం వచ్చేయి. తను పుట్టిన ఆ పల్లెటూరు యెంత బాగుంటుంది! ఓ ప్రక్క పర్వతాలూ, అరణ్యం; రెండో ప్రక్క నదిలోకి వాలుగా వున్న ప్రదేశం. భూర్జ, అర్జున, సాలాది మహావృక్షాలతో మేఘమండలాన్ని స్పృశించే పర్వత సానువుల్లోని అరణ్యం తమకు కల్పవృక్షంలావుండేది. పంటలకి నీటినీ, తిండికి రకరకాల చేపల్నీ యిచ్చే నది రైతులికి కామధేనువు! తన గ్రామం తలంపుకు రాడంతోటే నిట్టూర్చేడు మళ్ళీ.

"అయ్యో! అదెంత బాగుంటుంది!" ఆ సౌకర్యం తన బోటి దరిద్రుడికి అందనిమాని పడనే నిర్వేదంతో, బాధతో నిండివుందాతని స్వరం. చెల్కాష్ హృదయం వాత్సల్యతతో నిండింది.

"నీ కేమీ లోటు రాదులే. మీ యింటికి రెక్కలమీద యెగిరిపోతావు; మీ వూరి పడుచులు నీకోసం యెగబడతారు! నీకు నచ్చినదాన్ని యేరుకుందువుగాని. కొంపా గోడీ కట్టుకుంటావు. ఏం? కాని యీ డబ్బు యిల్లుకట్టడానికి సరిపడదనుకుంటా."

"ఔను! సరిపోదు. దీంతో యేల్లేమవుతుంది? అందులోనూ మా ప్రాంతంలో కలప చాలా ప్రియం!"

"సరే, పోనీలే! పాతకొంపే మరామతు చేసుకుంటావు. గుఱ్ఱం సంగతేమిటి? నీకు గుఱ్ఱం వుందా?"

"గుఱ్ఱమా? వుంది. కాని వెధవది ముసిలిదీ! ఎందుకది?"

"సరే. ఐతే ఓ గుఱ్ఱం కొనాల్సిందే! మంచి గుఱ్ఱాన్నే కొనుక్కోండువుగాని. ఓ ఆవు, గొఱ్ఱెలు, కోళ్ళు, బాతులు, అన్నీ. ఏం?"

"ఏమిటో! ఆలూ లేదు చూలూ లేదు! నాకామాత్రమా? అయ్యో! దేముడా! అదే నిజమైతేనా!"

"నేస్తం! నీకేం లోటురాదులే! అటువంటివాట్లని గూర్చి నాకూ తెలుసు. ఒకప్పుడు నేను అన్ని భోగాలూ అనుభవించేను. ఆ రోజుల్లో మావూళ్ళోకల్లా స్థితిమంతుడు నాతండ్రి!"

ఛెల్కాష్ తెడ్డుదెబ్బలు లయతో మెల్లగా పడుతూంటే పడవ ఒయ్యారంగా నాట్యంచేస్తూ నడుస్తూంది. గాలికి చిరు తరంగాలు చెలగాటలాడుతూ పడవలోకి అంచులమీాంచి దూకుతూన్నాయి. సముద్రం కేరింతాలు కొడుతూన్న చిన్న పిల్లవానిలావుంది. పడవ నడుస్తూందా అని అనుమానం కలిగేటంత మెల్లగా పోతూంది. పడవతోపాటు ఊయ్యాలలూగుతూన్న ఆ యిద్దరూ యెవరి ఆలోచనల్లో వారు మునిగి, సాలోచనగా చుట్టూ చూస్తూన్నారు. సంభాషణను గ్రామీణా స్వగ్రామం మీాదికి త్రిప్పడంలో ఛెల్కాష్ వుద్దేశ్యం అతన్ని వుత్సాహపరచి, సంతోషపరుద్దామని. మొదట్లో అయిష్టంగా,

చేదుమందు త్రాగేవాడిలా మొహంపెట్టి మాట్లాడిన షైలాక్,
రైతుయువకుని మాటలకి వుత్సాహంగా జవాబిస్తూన్నాడు.
అతని కంఠంలో మార్పు, తన్మయత్వం ప్రస్ఫుట మవుతూ
న్నాయి. గ్రామీణజీవితపు సుఖసంతోషాల్ని గూర్చి ఉపన్యాస
ధోరణిలో పడ్డాడు. ఏ జీవితంమీద విసుగెత్తి, ధిక్కారంతో
పెడముఖంపెట్టి తొలగిపోయేడో ఆ జీవితాన్ని, ఆ జీవితపు
మోహజాలాల్ని మీరజాలక విమోహితుడైపోయి షైలాక్
పల్లెటిరైతు జీవితాన్ని గూర్చి తానే వుపన్యసిస్తూన్నాడు:

"నేస్తం! అన్ని మాటలు దేనిగ్గాని రైతుల జీవితంలో
కల్లా చెప్పుకోతగ్గది స్వేచ్ఛ. నీకు నువ్వే అధికారివి! నీకు స్వంత
కొంప,-అది దమ్మిడీ కిమ్మత్తుచేయనిదే కానీ,-వుంది. స్వంత
పొలం,- నాలుగ్గొడ్డూ,- దానిమీద నువ్వే రాజువి!
నీ భూమ్మీద నీమాటే శాసనం! నీ పరివారానికి నువ్వే నాయ
కుడవు! నిన్నంతా గౌరవిస్తారు, నీ హక్కును మన్నిస్తారు, ఏం?
ఏమంటావు?"

ఈ ధోరణికి గబ్రియేలు విస్తుపోయి చూస్తూ వింటూ
న్నాడు. క్రమంగా ఆతనికికూడా బెదురుతీరి ఆసక్తితో సంభా
షణలోకి దిగేడు. ఈ సందడిలో తానెవరితో మాట్లాడుతూ
న్నాడో మరిచేపోయేడు! వీడుకూడా తనంటి రైతే! వాడికీ
పొలం పుట్రతో సంబంధాలున్నాయి! తరతరాల రైతుజీవితం,
ఓడ్చిన చెమట, చేసిన కష్టం, పల్లెటి అనుభవాలు, స్మృతులు,-
యివన్నీ అతన్ని యినపసంకెళ్ళకంటే దృఢంగా బంధించేవుంది

నాయి! ఆ జీవితాన్నుంచి బుద్ధిపూర్వకంగా వేరుపడి, నిర్లక్ష్యం చేసి, సిరి రా మోకాలొడ్డినట్లు చేసేడు. అందుకు ప్రతిఫలాన్నిప్పుడు అనుభవిస్తూన్నాడు! అట్లాటి ఛెల్కాష్ తనకెంత సన్నిహితుడు! పాడై పోయిన యీ మాజీ రైతు సోదరుడికి హితవు గరపడం తన విధికాదూ?

"నిజం భాయీ! నువ్వు చెప్పింది పరమసత్యం! నీస్వానుభవమే అందుకు దాఖలా! భూమిని వదలి వచ్చి నువ్వెల్లా ఐపోయేవో నీకు మాత్రం తెలియదూ? భూదేవి తల్లిలాంటిదనుకో! తల్లిని మరచీ, భూమిని విడచీ యెవ డుండగలడు?"

ఈ మాటలు సూటిగా ఛెల్కాష్ హృదయానికి తాకేయి. గుండెల్ని కాల్చేమంటతో ఆతడు స్వాప్నికజగత్తునుంచి మేల్కొన్నాడు. రైతుల సంకుచిత జీవితం మీద విసుగెత్తి, తెగించి అన్నిటినీ వదలి పెట్టిన సాహసాన్నీ, నిర్లక్ష్య స్వభావాన్నీ యెవరైనా వేలెత్తి చూపిస్తే - అందులోనూ కొరగానివాడని తానెంచుకున్న వాడే ఆపని చేస్తే యెవరికి ఒళ్లుమండదు? గద్దిస్తూ, మొరటుగా అన్నాడు:

"ఓరి చవటా! నోరు పెగిలిందే? నేనన్నది నిజంగానే అనుకున్నావు గాదూ? ఆఁహాఁ! నోరు ముయ్యి యీపాటికి!"

"అన్నా! నేనన్నది నిన్నుగూర్చికాదు! కోపం చెయ్యకు! పాపం! ప్రపంచంలో అట్లాంటి దురదృష్టవంతు లెందరో వున్నారు. అంతవరకూ యెందుకు? బికారీలు......" గవ్రిలా సానునయంగా భయంతో సమర్థించుకో జూస్తూన్నాడు.

"దన్నపోతా! తెడ్లు తీసుకో!" అని క్లుప్తంగా ఛెల్కాష్ ఆజ్ఞాపించేడు. లోపలినుంచి తోసుకుంటూ వస్తూన్న బూతుల పరంపరను ఆపుకొనేసరికి ఆతనికి కోతో బ్రహ్మాండమై పోయింది.

ఇద్దరూ స్థలాలు మారడానికి లేచేరు. మధ్యలో తార సిల్లినపుడు గవ్రిలాని ఒక్క తన్నుతో సముద్రంలోకి త్రోసె య్యాలని ఛెల్కాష్‌కి తీవ్రమైన కాంక్ష ఆవేశించింది.

సంభాషణ అర్థాంతరంగా నిలిచి పోయింది. కాని యిప్పుడు గవ్రిలా మౌనమే పల్లెటి జీవితాన్ని గూర్చి ఘోషి స్తూన్నట్లుంది ఛెల్కాష్ కి. గత జీవితపు స్మృతిలో మునిగి ఛెల్కాష్ చుక్కాని త్రిప్ప మరిచేడు. ప్రవాహంలో చిక్కు కుని పడవ దూరానికి పోతూంది. పడవ దారి తప్పిందని కెర టాలు గ్రహించేయేమో దాని తెడ్లక్రింద నీలికాంతుల్ని వెద జల్లి పైపై కెగరేసి ఆడుతూన్నాయి. ఛెల్కాష్ కళ్ళముందర పదకొండు సంవత్సరాల క్రిందటి పాతజీవితం గిర్రున తిరిగి పోయింది. ద్రిమ్మరిగా, బికారిగా, పరదేశిగా యిప్పటి తన జీవితం, సంపన్నరైతుగా, సంప్రదాయబద్ధుడైన కుటుంబిగా, గృహస్థుగా గడపిన తన పూర్వజీవితం,- ఎంత భేదం! తను పుట్టిన వూరు, శైశవం, బాల్యస్నేహితులు; దయవుట్టి పడే తెల్లనికళ్ళు, యెర్రటి చెక్కిళ్ళు, సౌజన్యపూరితమైన మాట లతో,- ప్రేమమూర్తియైన తల్లి; యెర్రటి జుంజురుగడ్డం, నిష్ఠుర ముఖవర్చస్సు, బలిష్ఠుడై చెయ్యెత్తున వుండే తండ్రి;

నిర్విచార బాల్యజీవితం, యౌవన ప్రాదుర్భావం, వివాహ గోష్టి, వధూనిశ్చయం; నల్లటి కళ్ళు, పొడుగాటి తలకట్టు, మృదువై, మాంసలములైన అవయవాలుగల్గి యౌవనపొంకంతో మిసమిసలాడే తనభార్య అన్ఫిసాతో కాపురం; సైన్యంలోకి బోవలసి రావడం; అప్పటితన ఠీవి, దర్పం; పటాలంలోంచి తిరిగి వచ్చినప్పుడు గ్రామస్థులు యిచ్చిన స్వాగతం; వృద్ధులైన తలిదండ్రులు; కష్టాలతో వంగిపోయి, తలనెరసి, గడ్డం పండిన తండ్రి విగ్రహం; శరీరమంతా ముడుదలుపడి, నేలకు వంగిపోయిన తల్లిరూపం కళ్ళకి కట్టినట్లే కనిపించేయి. గ్రామంలో కల్లా ఆజానుబాహుడూ, బలిష్ఠుడూ, సాహసీ ఐన సిపాయిగా వున్న కుమారుడు గ్రిగరీని చూసి తండ్రి పొందిన గర్వభావం యెట్లామరిచిపోగలడు, తాను? గత జీవితస్మృతి అసుఖులుగా వున్నవాళ్ళ హృదయాల్ని కాల్చేస్తుంది; అది పురాతన శిలలను గూడ సజీవంగాచేసి మాట్లాడిస్తుంది; ఎప్పుడో త్రాగిన విష పాత్రలో మధుబిందుస్యందనం చేయగలదు!

తనయింటిలోని ప్రీతిపూర్వక వాతావరణం, తల్లి అమృత వాక్కులు, తండ్రి అధికార వాత్సల్య పూరితస్వరం, భార్య చూపే ప్రేమ, చనవు; విస్మృతిపథానబడ్డ యెన్నో కంఠాలు; గ్రామీణ ధ్వనులు, సందడి; ఋతుప్రారంభంలో మంచు కురిసినప్పుడూ, యేరువాక తోలినపుడూ పొలాలమీది సువాసనలూ; కొత్తచేలతో పచ్చని తివాచీ పరిచినట్లూ, పండిన

చేలతో బంగారు మేలిముసుగు ధరించినట్లూ సిత్య నూతన ఆకర్షణలతో భూదేవి; యివన్నీ గుర్తుకొచ్చి, జ్ఞానేంద్రియాలన్నీ యీ అనుభూతితో 'తృప్తాస్మః' అన్నాయి! తనలో ప్రవహించే కవోష్ణరక్తం యెక్కడిది? ఆ పల్లెటి జీవితం ప్రసాదించినదే గాదా? అట్టి జీవితవిధానాన్నుంచి పెరికివేచిన నిష్ఠురవిధి తనను యెటో విసరివేసింది! తానిప్పుడేకాక, దారితప్పిన పాంథుడు, దయనీయుడు, విధి వంచితుడు! ఈ భావంతో ఆతని హృదయంసిండి, క్రుంగిపోయేడు.

"హోయ్! దారి తప్పేం! ఎక్కడికి పోతున్నాం?" అని గవ్రిలా హఠాత్తుగా కేకేయడంతో ఉలిక్కిపడి లేచి షెల్కాష్ చుట్టూ పరీక్షగా గ్రద్దలా చూసేడు.

"ఆఁ! మన పడవకి దయ్యం పట్టిందిరా! ఫర్వాలేదు లే. కొంచెం విసురుగా తెడ్డేయి. నిముషంలో అక్కడికి చేరుతాం!"

"నువ్వు కలలు గంటున్నావు?" గవ్రిలా చిరునవ్వుతూ అడిగేడు.

"చాలా అలిసిపోయేను." అన్నాడు షెల్కాష్.

"మనం దీనితోబాటు దొరికిపోముగదా?" అంటూ గవ్రిలా బేలును కాలితో తన్నేడు.

"అబ్బే! ఏం భయంలేదు. నిశ్చింతగా వుండు. సరుకు యిచ్చేసి సరాసరిగా డబ్బుతెస్తా. ఏం? సరా?"

"ఐదు వందలా?"

"అంతకి గవ్వ తగ్గదు. గ్యారంటీగా చెప్పగల!"

"ఎంత డబ్బు! నాకే గనక అంత మొత్తం వుంటేనా! నా జీవితం ఎంత సుఖవంతంగా వుంటుంది! అయ్యో! దౌర్భాగ్యుణ్ణి!"

"మీ వూళ్ళోనే వుంటావా, అప్పుడు?"

"తప్పకుండా! నేను వెళ్ళి......ఎందుకూ?...."

గవ్రిలా దివాస్వప్నాల్లో మునిగి తేలుతూన్నాడు. చెల్కాష్ మౌనంగా కూర్చుని చుక్కాని కాస్తూన్నాడు. అతని మీసాలు అపరిష్కృతంగా క్రిందికి వాలిపోయి వున్నాయి; కుడిప్రక్కంతా నీటి తుంపురులతో తడిసి ముద్దైపోయింది; కళ్ళు గుంటలుబట్టి, కాంతి తరిగి వున్నాయి; వేటాడే గ్రద్దవైఖరంతా పోయి, అవమానితుడై ఆలోచనలో మునిగినవానిలా వున్నాడు. తడిసి ముడుదలుపడిన మురికి చొక్కాయే చెల్కాష్ దీనత్వాన్ని చాటుతూంది.

నీళ్ళలో నల్లగా పైకి లేచివుందొక స్థాణు స్వరూపం. పడవ గిరుక్కున తిరిగి, వేగంగా దానివైపే పోతూందిప్పుడు.

ఆకాశమంతా మళ్ళీ మేఘావృతమైంది. వెచ్చని సన్నచినుకులు టపటపమని కెరటాలమీదా, వాళ్ళ పడవ మీదా దట్టంగా పడుతూన్నాయి.

"మెల్లిగా! జాయిగా వెయ్!" చెల్కాష్ ఆజ్ఞాస్వరంతో అన్నాడు.

అంతలో పడవ ముక్కువెళ్ళి మరోపడకి తగిలి లేచింది. ఇద్దరూ ఒక్కసారి అదిరిపడి సంబాళించుకున్నారు.

"పిశాచాలు! నిద్దరోతూన్నారేమిటి చెప్మా!" అని ఛెల్కాష్ గొణుగుతూ కొంకి కర్రతో ఓడమీదనుంచి వ్రేలాడే పగ్గాల్ని పట్టుకుని దరికి తీసేడు.

"ఏయ్! ఎవరు పైన? నిచ్చెన దింపండి! ఈ వర్షం ఒకటీ, దిక్కుమాలింది! ఇందాకాటినుంచీ యెక్కడికి పోయిందో? ఏయ్! జలగలు! పిశాచాలు! ఒరేయ్! నిచ్చెనరా!"

"ఎవరది? సెల్కాసా?" అని యెవరో ఓడమీదినుంచి కిచకిచ లాడేరు.

'రారా! నిచ్చెన దింపు!"

"ఒరేయ్: కలిమెరా! సెల్కాస్!"

"నిచ్చెన దింపరా, ఎండుదెయ్యం!" కోపంతో అరిచేడు ఛెల్కాష్.

"దింపుతున్నా! ఈ వేళ యింత కోపంగా వున్నావేం?"

"లేరా, గవ్రిలా!" అన్నాడు ఛెల్కాష్ నేస్తంతో.

మరుక్షణంలో యిద్దరూ ఓడమీదున్నారు. డెక్కు మీద ముగ్గురు దాడీవాలాలు విదేశీయాసతో కిచకిచలాడుతూ యేదో చర్చించుకుంటూ, ఛెల్కాష్ పడవలోకి తొంగి చూసేరు. పొడుగాటి అంగీ ధరించిన మరొకడు ఛెల్కాష్‌ను సమీపించి, మాటామంతీ లేకండానే అతని చేతిని పట్టుకుని చాలనచేస్తూ గవ్రిలా వైపు అనుమానంగా చూసేడు.

"డబ్బు సిద్ధంగావుంచు తెల్లారేసరికి!" ముక్తసరిగా చెప్పేసి ఛెల్కాష్ గవ్రిలావైపు తిరిగేడు.

"ఇప్పుడింక నిద్రపోవాలి! రా, గవ్రిలా! పోదాం! నీకు ఆకలేస్తూందా?"

"నిద్దరొస్తూంది!"

ఇంకో ఐదు నిముషాల్లో గవ్రిలా ఓడలోపల మురికి చెక్కలమీదే పడుక్కుని గుర్రుపడుతూన్నాడు. అతని ప్రక్కనే కూర్చున్న ఛెల్కాష్ మెవరిబూట్లో కాళ్ళకి యెక్కించడానికి తంటాలు పడుతూన్నాడు. నిద్దుర ఆపుకోలేక ప్రక్కకి తిరిగి ఉమ్మేసి, పళ్ళసందునుంచి యీలపాట ప్రారంభించేడు. ఆపాట కూడా విచారకరంగానే వుంది. కొంచెం సేపట్లో ఛెల్కాష్ యీలపాట నిలిపి, గవ్రిలా ప్రక్కనే ఓచేయి తలగడగా చేసుకుని మీసం మెలిత్రిప్పుతూ పడుకున్నాడు.

చెలగాటాలాడే కెరటాలమీద ఓడ ఉయ్యాలలూగుతూంది. ఎక్కడో కొయ్యలు కోపంతో కిర్రుమంటున్నాయి. వానచినుకులు మెల్లిగా డెక్కుమీద చిటపట తాళం వేస్తూన్నాయి. కెరటాలు ఓడప్రక్కల్ని గుల్లగా తట్టి విరిగిపడుతూన్నాయి. ప్రకృతే శోకగీతాన్ని ఆలాపిస్తుందా? అన్నట్టుంది. కుమారుని జీవితమందాశ వదలిన తల్లి యేడుస్తూ పాడే జోలపాటలా వుందది!

ఛెల్కాష్ నోరు తెరిచి తలెత్తి చుట్టూ చూసి, ఏదో గొణుక్కుని మళ్ళీ పడుకున్నాడు...... కాళ్ళు యెడంగా పెట్టి పండుకున్న ఛెల్కాష్ ఆ మసక చీకట్లో ఓ పెద్ద కత్తెరిలాగా వున్నాడు.

3

మళ్ళీ మేలుకోడానికి ఛెల్కాషే మొదటివాడు. చుట్టూ ఆతురతగా కలయజూచి, నిద్రలో ములిగివున్న గవ్రిలాని చిరాకుగా తేరిపార చూసేడు. అంతలోనే ఆత్మసంయమనం చేసుకుని, సంబాళించుకున్నాడు. గవ్రిలా మృదువుగా చంటి పిల్లవానిలా గురక పెడుతూన్నాడు. ఆరోగ్యంగా, పుష్టిగా, యెండకి కమిలిన రంగుగల గవ్రిలా ముఖంమీద చిరునవ్వు తురగలిస్తూంది. నిట్టూరుస్తూ ఛెల్కాష్ లేచి త్రాటినిచ్చెన యెక్కి ఓడ కంత కుండా బైటికి చూచేడు. తూర్పు తెల్లవారింది. శిశిరాకాశం ధూమ్రవర్ణంగా సీసపు రేకులావుంది.

రెండు గంటల తర్వాత మున్నాబై ఛెల్కాష్ తిరిగి వచ్చేడు. అతని ముఖం యెఱ్ఱబడింది; మీసం దర్జాగా మెలితిరిగి వుంది; దిట్టమైన యెత్తుబూట్లు, పిక్కలకి తోలుపట్టీలు, పంట్లాం లోపలికి దోపిన పొట్టికోటు,- యీ వేషంలో అతడొక ఆటగాడులా వున్నాడు. దుస్తులంత శుభ్రంగా లేకున్నా అతడికి తగినట్లే మాంచి దిట్టంగా వున్నాయి. ఆ దుస్తుల్లో అతడింకా మోటుగా, వెడల్పుగా మిలిటరీ సిపాయిలా కనిపిస్తూన్నాడు. వస్తూనే,-

“ఏహేయ్! గిత్తదూడ! లే! లే!” అంటూ గవ్రిలాను బూటుతో మెల్లిగా తన్నేడు. గవ్రిలా ఉలిక్కిపడి లేచి, ఛెల్కాష్‌ని గుర్తు పట్టలేక దిగాలుపడి భయంతో చూడనారంభించేడు. ఛెల్కాష్ అట్టహాసంచేస్తూ,-

"మనం యిట్టే మారిపోతాం! కాని నువ్వు మాత్రం యిట్టే బెదరిపోతావు! ఐతే నాకిది చెప్పు. రాత్రి భయంతో నువ్వెన్నిసార్లు చచ్చిపోతావురా? ఏమిటి?" చెల్కాష్ పరిహాసానికి గవ్రిలా ప్రాణం చురుకు పడింది.

"ఔననుకో! కాని నాకు అట్లాంటి పనికదే మొదలు మరి! ఈ జన్మకి లేనేలేదు. మళ్ళీ జన్మకేనా వుండాలా? ఆత్మ నాశనం ఐతే పుట్టగతు లుండొద్దూ?"

"పోనీ గాని మళ్ళీ అట్లాంటి పనికి వస్తావా? చెప్పు?"

"మళ్ళీనా? అమ్మో! రాలేను! కాని ఎట్లా చెప్పగలనులే! దేనికోసం? అదీ సందర్భం!"

"దేనికోసమా? రెండు యింద్ర ధనస్సులకు!"

"రెండు వందల రూబుల్సుకా? అదేనా? ఆ పత్తరాల్లో రాగల ననుకుంటూ!"

"అప్పుడు నీ ఆత్మ ఏమౌతుందో? డబ్బు వస్తే...."

"ఆఁ! పోనిద్దూ! పరమార్థం డబ్బులోనే వుందన్నారు పెద్దలు! ఆత్మ చెడిపోయే వస్తువేం కాదులే!" అని చిరునవ్వేడు గవ్రిలా.

"చెడిపోకపోవచ్చును! పైగా డబ్బుంటేనే ఎవడి పౌరుష మేనా నిలబడేది! అది లేనివాళ్ళ ఆత్మలు అఘోరిస్తూన్నాయి!" చెల్కాష్ ఉల్లాసంగా నవ్వేసేడు.

"పోనిద్దూ! పరిహాసాలకేంగాని త్వరగా గట్టుకి పోదాం నడు!"

కొంచెంసేపట్లోనే యిద్దరూ పడవమీదికి వచ్చేరు. చెల్కాష్ చుక్కానిలోవుంటే, గవ్రిలా తెడ్లు పుచ్చుకున్నాడు. తెల్లని ఆకాశంమీద మబ్బులు పల్చగా వ్యాపించివున్నాయి. మాసిన పసరురంగు సముద్రం తీరసామీప్యాన్ని సూచిస్తూంది. కెరటాలు పరిహాసంగా చపేటాలు కొట్టుకుంటూ నీటిజల్లులాడు కుంటూన్నాయి. దూరంగా తీరం పసుపురంగుఅంచులా కనిపి స్తూంది. సముద్రంలో అలలు విశృంఖలంగా అల్లకల్లోలంచేస్తూ న్నాయి. తెల్లని పూలమాలలు ధరించినట్లు నురుగులువారే అంచులతో తరంగపంక్తులు పందేలు వేసి పరుగులు వారుతూంటే సముద్రం దున్నిన పొలంలా కానవస్తూంది. దూరదూరంగా సముద్రపు వక్షస్థలంమీద ఊగులాడే కొయ్యలు ఓడల ఉనికిని రూఢిపరుస్తున్నాయి. హార్బరులోని తెరచాపకొయ్యలు శిశిర ఋతువులోని అడివిని స్ఫురింపజేస్తూన్నాయి. దగ్గరలోనే పట్ట ణంలోని యిళ్లు తెల్లగా మిలమిల్లాడుతున్నాయి. పట్టణపు గుంజనధ్వని, సముద్రపు హోరుతో మేళవించి గీతాలు పాడు తూంటే ప్రాతఃకాలానికి మేలుకొలుపులావుంది. ఉషఃకన్య మేలి ముసుగులా తెల్లని పొగమంచు తెర అంతటా వ్యాపించి వస్తు వుల్ని దూరదూరంగా వున్నట్లు తోపిస్తూంది. చెల్కాష్ యీ సౌందర్యాన్ని ముగ్ధుడై చూస్తూ, సముద్రంవైపు తల పంకించేడు:

"ఆఁ! సాయంత్రానికి భూతనాట్యం ప్రారంభమౌతుంది!"

"తుపానా ?" అన్నాడు గవ్రిలా. అతని కళ్లు నీటిని దున్నేస్తూంటే సముద్రకెరటా లాతన్ని ఆపాద శిరః పర్యంతం తుంపురుతో తడిపేస్తూ కసితీర్చుకుంటున్నాయి.

"ఔను! తుపానే!" తలూపేడు ఛెల్కాష్.

గవ్రిలా సవితర్కంగా ఛెల్కాష్ వైపు చూస్తూన్నాడు.

"వాళ్లు నీకెంతయిచ్చేరు?" ఛెల్కాష్ యీప్రశ్నంగం యెత్తేటట్లు లేకని కనిపెట్టి చివరకి వుండబట్టలేక అడిగేసేడు.

"చూడు! ఇదుగో!" అంటూ ఛెల్కాష్ పట్లాంజేబు లోంచి చిన్నకాగితాలదొంతిపైకిలాగి గవ్రిలావైపు జాపేడు.

నోట్ల దొంతరని చూస్తూంటే గవ్రిలా కళ్లయెదుట యింద్రధనస్సు తాండవమాడినట్లైంది.

"ఆహాఁ! నువ్వు వుత్తినే అంటున్నావనుకున్నా! అదెం తుంటుంది?"

"ఐదువందల నలభై!"

"అబ్బా! ఎంతడబ్బో!" గొణుగుతూ ఆశాపూరిత నేత్రాలతో అటేచూస్తూన్నాడు గవ్రిలా. ఛెల్కాష్ నోట్లని జేబులోపెట్టేస్తూంటే దిగులుగా నిట్టూర్చి, నీరసంగా,.

"ఎంతడబ్బో! నేనెప్పుడూ చూళ్లేదు!" అన్నాడు.

"మనం యీవేళ 'ఖుషీ' చేద్దాం! ఏమంటావు భాయీ!" ఉత్సాహంగా వున్నాడు ఛెల్కాష్. గవ్రిలా వైఖరి చూసే సరికి ఆతనికి అనుమానం వేసింది.

"ఫర్వాలేదులే! మనకి సరిపడావుంది. నువ్వేం సందేహించకు! నీకూ వాటా పెడతాకదూ? నలభై చాలా? ఏం? కావాలంటే యిప్పుడే యిస్తా! యిందు, తీసుకో!"

గవ్రిలా మాట్లాడనేలేదు. షెల్కాష్ బతిమలాడుతూన్నట్లు,-

"మొహమాటపడకు! ఏం? ఎంతకావాలో అడుగు! నీకు ఏమీ లేదననులే!"

ఏం చేయడానికీ తోచక గవ్రిలా నిలువెల్లా వణికిపోతూన్నాడు. ఏదో భావమాతని మనస్సులో పీకుతూంది.

"హ్హా! హ్హా! హ్హా! నువ్వా? శనిగ్రహానివి గాదురా! ఎంత అడిగినా లేదనను. తీసుకోరా బాబూ తీసుకో! బతిమాలుతా సిన్నా. తీసుకో! యిందు! నాకు మాత్రం అంత డబ్బెందుకు? ఏం చేసుకుంటానేమిటి? నాకు సాయంచెయ్యాలి నువ్వు. కొంత తీసుకో!"

షెల్కాష్ బతిమాలుతూ కొన్ని నోట్లను తీసి గవ్రిలా వైపు జాచేడు. తెల్లు వదలి, వణికే చేతులతో నోట్లు తీసుకుని చొక్కాలోపలి జేబులో భద్రపరచుకుంటూంటే అతని కళ్ళు దురాశతో మెరుస్తూన్నాయి. వేడివేడిదేదో త్రాగుతూన్నట్లు నోటితో ధ్వనిచేస్తూ, ఊపిరి బిగ్గరగా తీస్తూన్న గవ్రిలాను చిరునవ్వుతో చూస్తూ కూర్చున్నాడు షెల్కాష్. ముఖం చెల్లక కళ్ళు దించేసుకునే తెడ్లను ఉద్రేకంగా లాగుతూన్న గవ్రిలా భుజాలు, చెవులు వణుకుతూన్నాయి. షెల్కాష్ సాలోచనగా,-

"నీకు మాచెడ్డఆశ! అది చాలా పాపుకుణం. నాకేం ఆశ్చర్యంలేకులే! ఇంతకీ నువ్వు రైతువికదూ ?" అన్నాడు.

"ఔను కాని భాయీ! డబ్బుతోనేగదా ప్రపంచం నడిచేది!" అని గట్టిగాఅరిచేడు గవ్రిలా. ఉన్నట్టుండి ఉద్రేకంగా తొట్రుపడుతూ నట్టుతూ గ్రామీణజీవితాన్నిగూర్చి చెప్పనారంభించేడు. ఆలోచనల్ని తరుముతూ, యెగిరేమాటల్ని పట్టుకుంటూన్నట్లుగా వుందాతని వైఖరి. గౌరవం, సమృద్ధి, సంతోషం,- అన్నీ డబ్బున్నవాళ్ళకేగాని నిర్ధనులెందుకూ కొరగారుగదా!

ఛెల్కాష్ ముఖంలో ఆసక్తి, కళ్ళలో స్వాప్నిక ఆలోచనలూ కనిపిస్తూన్నాయి. శ్రద్ధగావింటూ అప్పుడప్పుడు తృప్తి సూచించే చిరునవ్వు నవ్వుతూన్నాడు. తీరాన్ని సమీపించినప్పుడు మాత్రం గవ్రిలా ధోరణికి అడ్డువచ్చి,-

"ఇదిగో! వచ్చేసేము!" అన్నాడు. ఓ కెరటం పడవను పట్టుకుని యెత్తి తీరంమీది యిసుకలోకంటా లాక్కువచ్చి పడేసింది.

"లే! నేస్తం! మనప్రయాణం ఆఖరైంది! కెరటాలికి మళ్ళీ కొట్టుకుపోకండా పడవని యింకా పైకిలాగేయాలి. పడవ వాళ్ళువచ్చి తీసుకుంటారులే! సరే, యింక మనం విడిపోవాలి! పట్టణం ఐదుమైళ్ళుంటుంది. నువ్వేంచేస్తావు? నాతో పట్నానికి వసావా

ఛెల్కాష్ ముఖంలో సుస్వభావం, సంతోషం తాండవిస్తూన్నాయి. చిరునవ్వుతూ, యేదోసత్కార్యం సంకల్పించి,

తన ఆ ప్రవర్తన్ని ఆశ్చర్యానందాల్లో ముంచదలచిన వాడిలా వున్నాడు. చేతులు పంట్లాంజేబుల్లోకి పోనిచ్చి నోట్లను మడ మడలాడిస్తూన్నాడు. గవ్రిలా యెందువల్లనో ఉక్కిరిబిక్కిర వుతూ, ఒగరుస్తూ అన్నాడు.

"లేదు! రావటంలేదు! నేను......"

ఛెల్కాష్‌కి యేమీ అర్థంకాలేదాతనివైఖరి.

"ఏమిటి నీసంగతి!" గవ్రిలానిచూస్తూ అడిగేడు. గవ్రిలా ముఖం జేవురించి అంతలోనే వెలవెలబోయింది. అప్రయత్నం గానే యెందుకో కొట్టుమిట్టాడేడు. ఛెల్కాష్‌మీద పూకుద మనో, యింకేదో తీరనికోరికతో ఉద్రేకపడుతున్నట్లు కనిపిస్తూ న్నాడు. ఈ పడుచువాడిలో అట్లాంటి ఉద్రేకానికి కారణం తెలి యక ఛెల్కాష్ ఆశ్చర్యచకితుడై దీనికి పర్యవసానం యేమవు తుందోనని చూస్తూన్నాడు.

గ్రవిలా వెక్కి వెక్కి యేడుస్తూన్నట్లు విచిత్రంగా నవ్వ నారంభించేడు. తలను క్రిందికి వంచుకుని వుండడంవల్ల ఆతని ముఖవైఖరి ఛెల్కాష్‌కి కనిపించలేదు. కనిపిస్తూవున్న చెవులు మాత్రం ముందు యెఱ్ఱబడి మళ్ళీ అంతలో తెల్లనైపోయేయి.

"ఓరి! నీ దుంపతెగా! ఇదేమిట్రా? కొంపదీసి నన్ను ప్రేమించలేదుగద? ఎవరేనా చూస్తే నిన్నాడపిల్లవనుకుంటార్రా! నన్ను వొదిలివెళ్ళడం అంత బాధగావుందా? ఒరేయ్ బుల్లోడా! చెప్పుమరి సంగతేమిటో? మాటాడకపోతే వెళ్ళిపోతున్నా. అంతే!" అంటూ ఛెల్కాష్ చెయ్యి పట్టణంవైపు విసిరేడు.

"వెళ్ళిపోతున్నావా ?" గ్రవిలా హఠాత్తుగా అరిచేడు. ఇసుక పర్రంతా యీ గావుకేకకి ప్రతిధ్వని లేచింది. కెర టాలచేత నిరంతరం కడగబడుతూండే యిసుక తెరలు చాళ్ళు చాళ్ళుగా యీ కేకకే అదిరిపడి వణుకుతూ వంకరలుగా ఐన ట్లున్నాయి. ఛెల్కాష్ కూడ ఉలిక్కిపడి నిల్చోలేకపోయేడు. ఉన్నట్లుండి గ్రవిలా నిలబడ్డచోటినుండి పెగిలివచ్చి ఛెల్కాష్ పాదాలముందుపడి, కాళ్ళను రెండుచేతులా చుట్టబెట్టుకుని తన వైపు లాక్కుంటున్నాడు. ఛెల్కాష్ తొట్రుబాటుతో యిస కలో భారంగా చతికిలబడి పళ్ళు కొరుకుతూ పిడికిలి బిగించిన చేతిని పైకెత్తేడు. కాని కొట్టడానికి చేతిని దింపకముందే గ్రవిలా దీనస్వరం ప్రతిమాలుకుంటూ గుసగుసగా వినబడి మేలు కున్నాడు :

"నేస్తం! నాకియ్యవూ! ఆ డబ్బునాకియ్యి! నీకుపుణ్యం వుంటుంది! క్రీస్తునిన్ను దయచూస్తాడు! అది నీకో లెక్కా? దాంతో నువ్వేం పెద్దకాపురంచేయాలా ఏమేనా? అదంతా ఒక్క రాత్రిలో ఖర్చుపెట్టేస్తావు!......ఒక్కరాత్రిలోనే తగులడిపో తుంది......నాకైతే ఎన్నో సంవత్సరాలబాటు వాడుకోడానికి వస్తుంది......నాకివ్వవూ?......నీకోసం గుళ్ళో ప్రార్థన చేయిస్తా!......ప్రతినిత్యమూ, మూడు దేవాలయాల్లో నీఆత్మ విముక్తికోసం......నామార్చన చేయిస్తా......నువ్వదంతా గాలికీ ధూళికీ కొరగాకుండా తగలేస్తావు......నేను దాన్ని భూమిమీద పెడతా! నాకివ్వవూ? ఏమిటి? అది నీకోలెక్కా?

పత్రమూ? అది సంపాదించడానికి నువ్వేమైనా శ్రమపడ్డావా? పెట్టుబడి అంతకుముందే లేదు! ఒక్కరాత్రి!......అంతే నువ్వు ధనికుడవై పోయేవు! ఈ ధర్మకార్యం ఒక్కటీచేయి! నువ్వెల్లాగా చెడిపోయిన వాడివే ......చూసేవూ? ......నువ్వెలాగా బాగుపడేది లేదు... నేనో? ... నాకెయ్యవు?"

చెల్కాష్‌లో ఆశ్చర్యం, కోపం, అసహ్యంకూడా ఒక్కసారే ముప్పిరిగొన్నాయి. యిసకలో చేతులు వెనక్కి ఆనించి చతికిలబడి మౌనంగా రైతు యువకునివైపు గుర్రుమని చూస్తూన్నాడు. చెల్కాష్ మోకాళ్ళమీద తల ఆనించి మెల్లగా ఆపిఆపి గుసగుసగా తన ప్రార్థనను వెళ్ళబోస్తూన్నాడు గవ్రిలా. కొంతసేపు వింటూ కూర్చుని హఠాత్తుగా అతన్ని త్రోసేసి లేచేడు చెల్కాష్. జేబుల్లో రెండుచేతులూ పెట్టి నోట్లు తీసి గవ్రిలా మీదికి విసిరేసేడు.

"ఇదిగో! కుక్కా! తిను! రూపాయిలు మింగరా!" అరుస్తూ చెల్కాష్ ఉద్రేకంతో వణికిపోతూన్నాడు. దురాశాపరుడూ, నీచుడూ ఐన యీ బానిస గుణాలు చూసి క్రోధంతోనూ, అసహ్యంతోనూ మండిపడుతూన్నా, అదే సమయంలో యీ నిర్భాగ్యరైతు యువకుని మీద దయానుకంపాభావాలతో కూడ అతని మనస్సు చలించిపోయింది. నోట్లు తీసి గవ్రిలామీద పారేస్తూంటే చెల్కాష్‌కి తానొక త్యాగీ, మహావీరుడూ ఖాట్లనిపించింది.

"నేనే నీకు యింకా చాలా యిద్దా మనుకున్నా నురా! నిర్భాగ్యుడా! నీ కోసం నిన్న నే నెంతో విచారించేను కూడాను. పల్లెటూళ్ళని గూర్చి నాకు కళ్ళకి కట్టినట్లేవుంది. పోనీగదా! యేదో రైతుకుర్రాడు. సాయం చేద్దాం అనుకున్నాను! నువ్వేం చేస్తావో అంతా కనిపెట్టి చూస్తూనేవున్నా. అడుక్కుంటాడా? లేదా? దేబిరిస్తాడా? దేబిరించడా? అని కనిపెట్టేవున్నా! ఇంక నువ్వా!...ఛీ!....తుక్కు వెధవ్వి!....ముష్టి పీనుగువి! వెధవ డబ్బు కోసం అంత కొట్టుమిట్టాడి బాధపడిపోయేవంటే? ఎందుకురా? నీ బతుకు తగలెయ్యనా ? ....మూర్ఖులు- దురాశాపాతకులు!.... డబ్బు చూస్తూ వళ్ళు మరిచిపోతారు!....రైతులు.... డబ్బే పావనం....పిల్లల్నే పావలా డబ్బులకి అమ్మేసే రకం!...."

ఛెల్కాష్ ధారాప్రవాహంగా తిట్టేస్తూన్నాడు.

"నేస్తం! నీ మీాద దేవుడు దయచూపుతాడు. ఆహా! నాకెంత ధనంవుంది! నీ మేలు మరువను. నే నిప్పుడు ధనికుణ్ణే అయేను!" అంటూంటే గవ్రిలా కంఠం ఉద్రేకంతో కీచు వారింది. నోట్లు లోపలి జేబులో భద్రపరచుకుంటూ మళ్ళీ ప్రారంభించేడు.

"అన్నా! నువ్వెంత మంచివాడివి! నిన్ను నా జీవితంలో యెప్పుడూ మరిచిపోను! మరి, యింకా నా పెళ్లాం, పిల్లలూ,- వాళ్ళందరిచేతా కూడా నీ ఆత్మవిముక్తికి ప్రార్థనలు చేయిస్తా!"

ఉద్రేకంతో గవ్రిలా వేసే కేకలూ, అరపులూ, యేడ్పులూ వింటూ, దురాశతో వికృతంగానూ, సంతోషంతో

ప్రకాశమానంగానూ వున్న ఆతని ముఖం చూస్తూ షైలాక్ విస్తుబోయి నిల్చున్నాడు. తానెంత దొంగా, వ్యభిచారీ, త్రాగుబోతూ ఐనా యెన్నడూ అంత దురాశాపరుడుగా, నీచుడుగా, తన్ను తామరిచే స్థితిలో వుండలేదు! తానెప్పటికీ అట్లా ప్రవర్తించి వుండడు! ఈ ఆలోచనతో షైలాక్‌కి తన ఆధిక్యతా, స్వేచ్ఛా, విశృంఖలతా ఘనంగా తోచేయి. నిర్జనమైన ఆతీరాన విరుద్ధ మనఃప్రవృత్తులుగల ఆ యిరువురూ నిముషమాత్రం మౌనంగా ఒకరినొకరు ఆకళింపు చేసుకుంటూ నిలబడిపోయేరు.

"నువ్వు నన్నెంత సుఖవంతుణ్ణిగా చేసేవు." ఒక్కసారి వూరుకుని మళ్ళీ ప్రారంభించేడు గ్రవిలా. అంటూనే షైలాక్ చెయ్యి పట్టుకుని ముద్దెట్టుకోనారంభించేడు. షైలాక్ ఏమీ మాట్లాడలేదు. తోడేల్లా పళ్ళు యికిలించి గ్రవిలావైపు చూస్తూ వింటూ వుండిపోయేడు. గ్రవిలా హృదయాన్ని విప్పి ఒక్కటే ధోరణిలో మాట్లాడేస్తున్నాడు.

"నేనేమని ఆలోచించేనో తెలుసా? దుర్మార్గుణ్ణి! మనం యిక్కడికి పడవ తోసుకొచ్చేటప్పుడు, దారిలో.... డబ్బు చూపించేవు, నాకో దురాలోచన తట్టింది!.... వాడికి తెడ్డుతో ఒక్కటిస్తా. అంతే. బస్! కిక్కురుమనడు. డబ్బు నాదైపోతుంది! వాణ్ణి సముద్రంలోకి తోసిపారేస్తా........ తెలిసిందా? నిన్నే? అయ్యో! ఎంత దురాలోచన!....నీ కోసం యేడ్చేవాళ్ళెవరనుకున్నా! ఒకవేళ యెవరికేనా శవం దొరికినా యెట్లా చచ్చేడు? యెవరు చంపేరు? అని తాపత్రయపడరు! వీడూ

ఓ మనిషేనా అనుకున్నా! నిజం! ఎవరూ నీణ్ణి గూర్చి పట్టించు కునేవాళ్ళే వుండరు! నీవు యెవరికీ, ఏవిధంగానూ ఉపయోగించే వాడు కాదుగదా! అట్లాటి వాడికోసం పూసుకు నిలబడేదెవరు? అబ్బే! యెవడూ వుండడు! ఏం? అంత్తేనా?...."

ఛెల్కాష్ ముఖవర్చస్సు మారిపోతూంది. ఆపుకోలేక,-

"ఆడబ్బంతా యిట్లా యియ్యి!" అని మొరుగుతూనట్లరచి, గవ్రిలా కంఠం ముడి పట్టుకున్నాడు.

గవ్రిలా విడిపించుకోడానికి గిలగిలల్లాడేడు. కాని ఛెల్కాష్ రెండో చెయ్యి పాములా అతన్ని చుట్టేసింది. చొక్కా పుర్రుమని చిరిగిన ధ్వని, చూస్తూండగానే గవ్రిలా యిసుకలో వెల్లకిత్తలా పడిపోయేడు. భయంతో అతని కళ్ళు విప్పారినాయి. కాళ్లూ చేతులూ గాలిలో కొట్టుకుంటున్నాయి. ఛెల్కాష్ కదురులా నిలబడి, పళ్లు గిలించి క్రూరంగా అట్టహాసం చేస్తూంటే అతని గుండెలు బద్దలై పోయినట్లైనాయి.

ఛెల్కాష్ జీవితం అంతట్లోనూ అంతటి గాయాన్ని పొందివుండలేదు. అతని మనస్సులో ప్రతీకారాగ్ని చిచ్చులా భగ్గుమంటూంది. వికటాట్టహాసం చేస్తూనే అరిచేడు:

"నీ కిప్పుడు సుఖంగా వుందా? ఆశ తీరిందా? ఏం?" అంటూ కోపంగా వెనకతిరిగి పట్టణంవైపు నడక సాగించేడు. ఇంకా నాలుగడుగులేనా వెయ్యనేలేదు. గవ్రిలా పిల్లిలా ఒదు వేసి ఒంటి మోకాలి మీద లేచి చేతిని బాగా వృత్తంగా జాపి ఓ గుండ్రటి రాతిని గురిచూచి అతని మీదికి విసిరేసేడు.

"ఒ....క....టీ!"

చెల్కాష్ కెవ్వుమని కేకేసి, మెడ పై భాగాన్ని రెండు చేతులా పట్టుకుని తూలుతూ గవ్రిలావైపు తిరిగి బోర్లా పడి పోయేడు. భయంతో గవ్రిలా గుండెలు కొట్టుకోడం మానేసేయి. చెల్కాష్ ఒక కాలు కదిల్చి, తలయెత్తడానికి ప్రయత్నించి విఫలుడై నారితెగిన ధనస్సులా వణుకుతూ విరుచుకు పోవడం చూసిన గవ్రిలా వెర్రివానిలా లేచి దూరంగా పరుగెత్తి పోయేడు. పొగమంచుతో నిండిన మైదానం మీద నల్లటిమేఘం ఒకటి ప్రేలా పడుతూంది. వెంబుతురు యింకా మసకగానే వుంది. కెరటాలు పండలు వేసుకున్నట్టుగా పరుగులు పెడుతూ, యిసుకలో కరిగి యింకిపోతూ, మళ్ళీ వెనక్కి తగ్గుతూ, మర్మర ధ్వని చేస్తూన్నాయి. నురుగు బుడలుకొడుతూంది. తుషారం గాలిలో యెగురుతూంది.

వర్షం కురియనారంభించింది. మొదట తుంపురుగా ప్రారంభమై కొద్ది సేపట్లోనే ఆకాశం చిల్లులుబడేటట్టు ధారాపాతంగా కురుస్తూంది. సముద్రం, భూమి, - అన్నీ కూడా సన్నని నీటిధారల తెరతో కప్పబడి అదృశ్యంగా వున్నాయి. గవ్రిలా కూడ యెక్కడా కనిపించడం లేదు. సముద్రతీరాన యిసుకలో సాష్టాంగంగా పడివున్న మూడు వుని పొడుగాటి శరీరం వొక్కటే చాలాసేపటివరకూ అక్కడ పడుంది. కొంతసేపట్లో గవ్రిలా పరుగెత్తుకుంటూవచ్చి పక్షిలా చెల్కాష్ శరీరందగ్గర వ్రాలి, అటు నిటు దొర్లించ నారంభించేడు. అతనిచేతికి వెచ్చగా, జిగురుగా

యేదో మెత్తటి పదార్థం అంటుకోడంతో ఉలిక్కిపడి గడగడ వణుకుతూ తెల్లబోయి వెనక్కి తగ్గేడు. అంతలోనే సంబాళించుకుని,-

"అన్నా! లే! లేవవ్వూ?" అంటూ జడివాన సడిలోనే ఛెల్కాష్ చెవిదగ్గర గుసగుస లాడేడు.

వర్షపుధారలు ముఖం మీద పడడంతో ఛెల్కాష్‌కి స్మృతి వచ్చింది. కళ్లుతెరిచి చూచి గవ్రిలాను దూరంగా త్రోసేస్తూ,-

"పోరా, అవలికి పో!" అన్నాడు బొంగురుగా.

"అన్నా! నన్ను క్షమించు! నాకు శని పట్టింది! క్షమించవూ?" ఛెల్కాష్ చేతిని యెత్తి ముద్దెట్టుకుంటూ గవ్రిలా మెల్లగా బ్రతిమాలు కుంటున్నాడు.

"వెళ్లిపో! నన్ను ముట్టుకోకు! పో!" ఛెల్కాష్ గుర్రుమని కసిరికొట్టేడు.

"ఈ పాపాల్ని నామీద పడనియ్యకు! నా ఆత్మని రక్షించు! అన్నా! నన్ను క్షమించవూ?"

"క్షమించాలా?... వెళ్ళిపో!... పోరా! నరకానికి పో!" ఉన్నట్టుండి ఛెల్కాష్ బిగ్గరగా అరుస్తూ యిసుకలో లేచి కూర్చున్నాడు. అతని ముఖం తెల్లబడిపోయినా కోపంగా కనిపిస్తూంది. కళ్ళు గాజుపారి, నిద్ర కూరుకు వస్తూన్నట్లుగా మూతలు పడుతూన్నాయి.

"నీకింకా యేంకావాలిరా! నీపని ఐపోయిందికాదూ?...
వెళ్లు! ఫో! ఊఁ!"

బిగ్గరగా అరుస్తూ వొళ్ళు తెలియని కోపంతో ప్రక్కనే మోకరిల్లివున్న గవ్రిలాను తన్నబోయి చెల్కాష్ శక్తి చాలక దొర్లి పడిపోయేడు. గవ్రిలా రెండు చేతులా పొదివి కౌగలించి పట్టుకోకపోతే పడిపోయేవాడే. ఇద్దరి ముఖాలూ యిప్పుడు సమానాంతరంగా వున్నాయి. ఇద్దరూ పాలిపోయి, భయం గొల్పుతూనే వున్నారు.

"థూ!" తెరచివున్న గవ్రిలా కళ్ళలో ఉమ్మేశాడు చెల్కాష్.

అతడు నెమ్మదిగా చొక్కాచేత్తో ముఖం తుడుచు కుంటూ పణికేడు:

"నీ యిష్టంవచ్చినట్లు చెయ్యి! నేనేం యెదురు చెప్పను. దేవునికోసం, క్రీస్తుకోసం నన్ను క్షమించు!"

"చచ్చువెధవా! మోసంచెయ్యడానికి కూడా గుండెలు లేవురా నీకు!" అసహ్యంతో తిడుతూ చొక్కాగుడ్డ ఛర్రునచించి పళ్ళు బిగబట్టి తలకి కట్టుకో నారంభించేడు. కట్టు ముడేస్తూ, బిగించిన పళ్ళసందుల్లోంచే,-

"నోట్లు తీసుకున్నావా?" అన్నాడు.

"వాటిని ముట్టనైనా లేదు! అన్నా! అవి నా కక్కర్లేదు! వాటితో శాపంకూడా వెంటబడుతుంది!"

ఛెల్కాష్ జేబులోకి చేయిపోనిచ్చి నోట్లను పైకిలాగి, ఓ రంగులనోటును మాత్రం మళ్ళీ జేబులోకి తోసేడు. మిగిలిన వాటిని గవ్రిలావైపు జాపి,-

"ఇవిగో! తీసుకు వెళ్ళిపో." అన్నాడు.

"అన్నా! క్షమించవూ నన్ను? నేనవి తీసుకోను! అంహాఁ! నాకొద్దు! నన్ను క్షమించవూ?"

"తీసుకోరా! చెపుతూంటే!" అరుస్తూంటే ఛెల్కాష్ కళ్ళమ్మట నిప్పులు కురిసేయి.

"ముందు క్షమించు నన్ను! తీసుకుంటాను!" పిరికిగా వణుకుతూ గవ్రిలా ఛెల్కాష్ పాదాలదగ్గర తడియిసకలో కూలబడ్డాడు.

"నాకు తెలుసు నువ్వెల్లాగా తీసుకుంటావని! పైకి బుడిబుడి ఏడ్పులు! అబద్ధాలమారి వెధవలు!" అన్నాడు ఛెల్కాష్. ఆతడు నమ్మనిదే ఆ మాట లనడంలేదని ముఖం చూస్తేనే తెలుస్తుంది. ఎంతో కష్టంమీద వంగి సప్రయత్నంగా గవ్రిలా జుట్టుపట్టుకుని ఆతని ముఖం దగ్గర నోట్లని వుంచుతూ,-

"తీసుకోరా! తీసుకో! ఊరికే పనిచేసేవాఁమిటి? లేదు! నాకు రైతులసంగతి బాగా తెలుసు! తీసుకో! భయం దేనికి? తోటి మనిషిని చంప యత్నించినందుకు సిగ్గుపడకు! నాలాంటి బికారీవాళ్ళ కోసం నిన్నెవరూ శిక్షించరులే! పైగా ఓ గజదొంగని చంపినందుకు నిన్ను మెచ్చుకుంటారు కూడాను! సంగతి తెలిసినా! ఇంద! తీసుకో!" అంటూంటే ఛెల్కాష్

ముఖంమీద బలహీనంగా చిరునవ్వు మెరిసింది. నవ్వు చూసే సరికి గవ్రిలా ప్రాణాలు కుదుట పడ్డాయి. నోట్లు చేతులో పుచ్చుకుని నలిపేస్తూ,-

"అన్నా! క్షమించవూ? నా పాపాన్ని క్షమించవూ?" అని కళ్ళనీళ్ళతో ప్రాధేయ పడుతూ బ్రతిమాలుకున్నాడు.

"అన్న! మంచి తమ్ముడే దొరికేడు!" వెక్కిరింతగా అని షెల్కాష్ తూలుతూ లేచేడు.

"క్షమించడం ఎందుకు? దేనికి? ఈ వేళ నువ్వు నాకు చేసినదే రేపు నీకు నే చేస్తా! అంతే! లోకమే అంత."

"అయ్యయ్యో! అన్నా! అన్నా!" అంటూ తల నిరాశగా పంకించి నిట్టూర్చేడు గవ్రిలా.

షెల్కాష్ యెదురుగా నిలబడి తిరస్కారపూర్వకంగా నవ్వుతూన్నాడు. అతని తలమీద కట్టిన గుడ్డ యెరుపెక్కి తుర్కీ టోపీలా వుంది. వర్షం జోరుగా కురుస్తూంది. సముద్రం హోరుమని భయంకరంగా గర్జిస్తూంది. కెరటాలు కోపంతో గుభేల్ మని ఒడ్డును మోదుతూ, విరిగి పడుతూన్నాయి.

ఇద్దరూ మౌనంగానే వర్షంలో తడుస్తూ నిలబడ్డారు.

"నే స్తం! వెడతానురా! సెలవు!" వ్యంగ్యంగా అన్నాడు షెల్కాష్. అతని కాళ్ళు దడదడలాడేయి; తలను పోనీయకుండా పట్టుకున్నట్లు చిత్రంగా రెండు చేతులా పట్టుకుని తూలేడు.

"అన్నా! నన్ను క్షమించవూ?" బ్రతిమాలుతూ మళ్ళీ వేడుకొన్నాడు గవ్రిలా.

"సరేరా! అట్లాగేలే!" అంటూ తృణీకారంగా వెనక తిరిగి బైలుదేరేడు ఛెల్కాష్. తలను యెడమచేత్తో పట్టుకుని, కుడిచేత యెర్రటి మీసాల్ని మెలిద్రిప్పుతూ, తూలుతూ పోతూన్న ఛెల్కాష్ వైపు చూస్తూ చాలసేపు గవ్రిలా అక్కడే నిలబడ్డాడు. చివరకి వర్షంలో అతడు దృష్టిపథం దాటి పోయేవరకూ వుండి, తడిసి ముద్దయిన టోపీని తీసి చేతబట్టుకుని క్రాస్ చేసుకున్నాడు.

చేతిలోని నలిగిన నోట్లవంక చూసి నిట్టూర్చి జేబులో భద్రపరచుకుని, ఛెల్కాష్ పోయిన దిక్కు కెదురుగా పెద్ద అంగలతో దృఢంగా అడుగులేస్తూ బైలుదేరేడు.

సముద్రగర్జనా, వర్షపు హోరూ యేమీ తగ్గనే లేదు. కెరటాలు యిసుకమీద విరిగిపడుతూ తుంపురులుగా చెదిరి పోతున్నాయి. సముద్రంమీదా, భూమి మీదా కూడా వాన మొత్తుతూనే వుంది. గాలి ఝుంయ్ మంటూ వీస్తూ మూలుగు తూంది.

ఛెల్కాష్ పడివున్న చోటి నెత్తురుమరకను వర్షధారలు కడిగేసేయి. వాళ్ళిద్దరి అడుగుజాడలు కూడా కనిపించకుండా చెరిగిపోయినాయి. ఇద్దరు మానవుల మధ్య జరిగిన యీ ఆఖ్యాయిక ఆనవాళ్ళకక్కడేమీ మిగలనేలేదు!

రచన : 1894.

GORKY KATHALU. Rs. 1-8-0

Trans: JAGAN MOHAN, M.

Pub: **VISWA SAHITYA MALA, Rajahmundry.**

సిద్ధముగానున్న గ్రంథాలు

1.	విప్లవ సందేశం (3 కూర్పు)	0—8—0
2.	లెనిన్ ఉపదేశాలు (2 కూర్పు)	1—0—0
3.	ప్రపంచ కార్మికోద్యమచరిత్ర (2 కూర్పు ఒకేసంపుటి)	1—4—0
4.	బలిదాన్ (సోవియట్ నాటకం)	1—0—0
5.	సోవియట్ ప్రజాస్వామ్యం	0—12—0
6.	నాద్యా (వివిధదేశాల కథలసంపుటి)	1—0—0
7.	లెనిన్ జీవితకథలు (14 బొమ్మలతో పిల్లలకు)	1—0—0
8.	టాల్‌స్టాయ్ కథలు	1—8—0
9.	గోర్కీ కథలు	1—8—0
10.	యక్ష ప్రశ్నలు	1—8—0

ఆధునిక ఆంధ్ర గ్రంథాలన్నీ మా వద్ద దొరుకుతాయి. పుస్తక వ్యాపారులకు 25%. లైబ్రరీలకు 12½% కమీషన్ యిస్తాము.

రు 5/- లకు మించిన మా ప్రచురణములు తెప్పించే యితరులందరికి పోస్టుఖర్చులన్నీ మేమే భరించి పంపుతాము. పుస్తకాల ఖరీదు మాత్రమే ముందు మనియార్డరుగా పంపాలి.

పన్నెండు సంవత్సరాలుగా ఆంధ్రభాషాసేవ చేస్తూన్న మాకు విజ్ఞులందరూ చేయూత యిస్తారని కోరుతున్నాం.

విశ్వ సాహిత్య మాల,

అవంతీ ప్రెస్ బిల్డింగ్సు - రాజమండ్రి.

14369